

Σχολή Κοινωνικών Επιστημών

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών:

Εγκληματικές και Ποινικές Προσεγγίσεις της Διαφθοράς,
του Οικονομικού και του Οργανωμένου Εγκλήματος

Διπλωματική Εργασία

« Οργανωμένο έγκλημα και οικονομία της νύχτας στην Ελλάδα :
Μια συμβιωτική σχέση νομιμότητας και παρανομίας»

Χαίδω Παπανικόλα

(Α.Μ.: 519519)

Επιβλέπουσα καθηγήτρια: Ειρήνη Σταμούλη

Καθηγητής- Σύμβουλος: Ουίλιαμ Αλοσκόφης

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2026

Η παρούσα εργασία αποτελεί πνευματική ιδιοκτησία της φοιτήτριας (συγγραφέας/δημιουργός) που την εκπόνησε. Στο πλαίσιο της πολιτικής ανοικτής πρόσβασης ο συγγραφέας/δημιουργός εκχωρεί στο ΕΑΠ, μη αποκλειστική άδεια χρήσης του δικαιώματος αναπαραγωγής, προσαρμογής, δημόσιου δανεισμού, παρουσίασης στο κοινό και ψηφιακής διάχυσής τους διεθνώς, σε ηλεκτρονική μορφή και σε οποιοδήποτε μέσο, για διδακτικούς και ερευνητικούς σκοπούς, άνευ ανταλλάγματος και για όλο το χρόνο διάρκειας των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Η ανοικτή πρόσβαση στο πλήρες κείμενο για μελέτη και ανάγνωση δεν σημαίνει καθ' οιονδήποτε τρόπο παραχώρηση δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας του συγγραφέα/δημιουργού ούτε επιτρέπει την αναπαραγωγή, αναδημοσίευση, αντιγραφή, αποθήκευση, πώληση, εμπορική χρήση, μετάδοση, διανομή, έκδοση, εκτέλεση, «μεταφόρτωση» (downloading), «ανάρτηση» (uploading), μετάφραση, τροποποίηση με οποιονδήποτε τρόπο, τμηματικά ή περιληπτικά της εργασίας, χωρίς τη ρητή προηγούμενη έγγραφη συναίνεση του συγγραφέα/δημιουργού. Ο συγγραφέας/δημιουργός διατηρεί το σύνολο των ηθικών και περιουσιακών του δικαιωμάτων.

Διπλωματική Εργασία

**« Οργανωμένο έγκλημα και οικονομία της νύχτας στην Ελλάδα : Μια
συμβιωτική σχέση νομιμότητας και παρανομίας»**

Χάιδω Παπανικόλα

(Α.Μ.: 519519)

Επιτροπή Επίβλεψης Διπλωματικής Εργασίας

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια: Σταμούλη Ειρήνη

Καθηγητής- Σύμβουλος: Ουίλιαμ Αλοσκόφης

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2026

Ευχαριστίες

Στη οικογένεια μου που είναι πάντα δίπλα μου

Περίληψη

Το οργανωμένο έγκλημα αποτελεί μια σύνθετη οντότητα και έχει πολλές μορφές το οποίο αναπτύσσεται, μεταβάλλεται και επεκτείνεται με βάση την κοινωνική, οικονομική και πολιτική συνθήκη της εκάστοτε περιόδου. Στην παρούσα διπλωματική εργασία παρουσιάζεται η ιστορική εξέλιξη του φαινομένου του οργανωμένου εγκλήματος στην Ελλάδα, μέσα από τον κοινωνικοοικονομικό φάσμα της εκάστοτε περιόδου, με έμφαση στην οικονομία της νύχτας . Το παρόν εκπόνημα παρουσιάζεται σε τέσσερα κεφάλαια.

Ειδικότερα, στο πρώτο κεφάλαιο παρατίθεται η ιστορική εξέλιξη του φαινομένου στην Ελλάδα και όπως αναπτύχθηκε μέσα η οικονομία της νύχτας και τα ποσοτικά και ποιοτικά αίτια εξάπλωσης του φαινομένου. Επιπλέον γίνεται αναφορά στην εργαλειοποίηση της εκβίασης, της προστασίας και των συμβολαίων θανάτου. Στην συνέχεια παρουσιάζεται η σχέση της διαφθοράς με το οργανωμένο έγκλημα και την επίδραση της στο κοινωνικό, πολιτικό και οικονομικό επίπεδο, μια συμβιωτική σχέση παρανομίας και νομιμότητας. Επιπρόσθετα, αναδεικνύεται η ανάπτυξη της εν λόγω σχέσεις μέσα από τις παράνομες αγορές και τα δίκτυα καθώς και η σύνδεση των τελευταίων με τον επιχειρηματικό κόσμο με τα παράνομα δίκτυα.

Στο τρίτο κεφάλαιο αποτυπώνεται ο επιχειρηματικός χαρακτήρας του οργανωμένου εγκλήματος και το ξέπλυμα του μαύρου χρήματος στην βρώμικη οικονομία . Επιπλέον γίνεται αναφορά στους τρόπους χρήσης του ξεπλύματος του μαύρου χρήματος από το οργανωμένο έγκλημα και ο ρόλος που διαδραματίζουν τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα και οι φορολογικοί παράδεισοι.

Στο τέταρτο κεφάλαιο παρουσιάζονται οι προσπάθειες του Έλληνα νομοθέτη να συμβαδίσει με τις ευρωπαϊκές οδηγίες σχετικά με την αντιμετώπιση του φαινομένου του οργανωμένου εγκλήματος. Γίνεται αναφορά στην Σύμβαση του Παλέρμιο και στην προσπάθεια της χώρας μας να ανταποκριθεί στις αρχές της. Επιπλέον στο άρθρ. 187 του ΠΚ και τις μεταβολές του που σχετίζεται με την καταπολέμηση των εγκληματικών ομάδων. Αλλά και τις προσπάθειες αντιμετώπισης φαινομένων διαφθοράς και ξεπλύματος βρώμικου χρήματος .

Τέλος, διατυπώνονται ορισμένα συμπεράσματα σχετικά με το φαινόμενο του οργανωμένου εγκλήματος και τις επιπτώσεις του.

Λέξεις– Κλειδιά: Οργανωμένο έγκλημα, οικονομία της νύχτας, συμβιωτικές σχέσεις, εκβιασμός, προστασία, συμβόλαια θανάτου, «νονοί» της νύχτας, ξέπλυμα βρώμικου χρήματος, διαφθορά, φορολογικοί παράδεισοι

Abstract

Organized crime is a complex entity and has many forms which develop, changes and expand based on the social, economic and political conditions of each period. This thesis presents the historical evolution of the phenomenon of organized crime in Greece, through the socio-economic spectrum of each period, with emphasis on the night economy. This paper is presented in four chapters.

In particular, the first chapter presents the historical evolution of the phenomenon in Greece and how the night economy developed and the quantitative and qualitative causes of the spread of the phenomenon. In addition, reference is made to the instrumentalization of extortion, protection and death contracts. The following presents the relationship between corruption and organized crime and its impact on the social, political and economic levels, a symbiotic relationship between illegality and legality. Additionally, the development of these relationships through illegal markets and networks is highlighted, as well as the connection of the latter with the business world and illegal networks.

The third chapter depicts the business nature of organized crime and money laundering in the dirty economy. In addition, reference is made to the methods of money laundering used by organized crime and the role played by financial institutions and tax havens. The fourth chapter presents the efforts of the Greek legislator to comply with European directives on the fight against organized crime. Reference is made to the Palermo Convention and to our country's efforts to comply with its norms. In art. 187 of the Criminal Code and its changes to combat criminal groups. But also, the efforts to address corruption and money laundering.

Finally, certain conclusions are drawn regarding the phenomenon of organized crime and its impacts.

Keywords: Organized crime, night economy ,symbiotic relationships, protection, extortion, contract killings, "godfathers" of the night, money laundering, corruption, tax havens

Περιεχόμενα

Κεφάλαιο 1^ο .Το οργανωμένο έγκλημα στην Ελλάδα.....	11
1.1.Η ιστορική εξέλιξη του φαινομένου του οργανωμένου εγκλήματος στην Ελλάδα.....	11
1.2.Τα αίτια εξάπλωσης του οργανωμένου εγκλήματος στην Ελλάδα.....	14
1.3. Οι δραστηριότητες της εκβίασης και της προστασίας.....	17
1.4. Οι εγκληματικές ομάδες-οι νονοί της νύχτας	21
1.5. Τα συμβόλαια θανάτου	23
Κεφάλαιο 2^ο . Οργανωμένο έγκλημα και διαφθορά	26
2.1.Η διαφθορά ως συνδεδεμένος κρίκος του οργανωμένου εγκλήματος	26
2.2 Η επίρεια της διαφθοράς στο κοινωνικοπολιτικό φάσμα του δικαίου.....	30
2.3. Μια συμβιωτική σχέση νομιμότητας και παρανομίας	32
2.4.Οι παράνομες αγορές και τα δίκτυα	34
2.5 Η σχέση των παράνομων επιχειρηματιών με τα δίκτυα.....	37
Κεφάλαιο 3^ο: Το οργανωμένο έγκλημα ως νόμιμη ή παράνομη επιχείρηση	40
3.1. Ο επιχειρηματικός χαρακτήρας του οργανωμένου εγκλήματος	40
3.2.Το ξέπλυμα του μαύρου χρήματος και οι βρώμικη οικονομία. 43	43
3.3: Ο ρόλος των χρηματοπιστωτικών ιδρωμάτων στο ξέπλυμα του μαύρου χρήματος.....	45
3.4 Το ξέπλυμα του μαύρου χρήματος ως εργαλείο του οργανωμένου εγκλήματος	48
3.5 Οι συνέπειες των φορολογικών παράδεισων	51
Κεφάλαιο 4^ο:Αντεγκληματική πολιτική για το οργανωμένο έγκλημα	54

4.1 Η σύμβαση του Παλέρμο και η εναρμόνιση του με την Ελληνική πραγματικότητα	54
4.2. Η ελληνική νομολογία σχετικά με τις εγκληματικές οργανώσεις και το άρθρο 187 ΠΚ	57
4.3. Η αντιμετώπιση του φαινομένου της διαφθοράς στην ελληνική πραγματικότητα	59
4.4 Μέτρα αντιμετώπισης για το ξέπλυμα μαύρου χρήματος	63
Συμπεράσματα	66
Βιβλιογραφικές αναφορές	69

Εισαγωγή

Ως οργανωμένο έγκλημα ορίζεται η δράση που δημιουργείται από μια οργάνωση στην παράνομη αγορά και συνδέεται με την παραγωγή, την διακίνηση και την χρηματοοικονομική στήριξη των παράνομων υπηρεσιών και των προϊόντων. Με βάση αυτόν τον όρο, το κοινό ελάχιστο χαρακτηριστικό των υπηρεσιών και των προϊόντων που παρέχονται συνίσταται στον παράνομο χαρακτήρα τους, όπως για παράδειγμα μεταξύ άλλων είναι το εμπόριο όπλων, οι εκβιασμοί, η σωματεμπορία, η παροχή προστασίας, η διαφθορά αξιωματούχων και η διάθεση και αποδοχή κλοπιμαίων. Επιπρόσθετα, το οργανωμένο έγκλημα παρομοιάζεται ή με την αγορά ή με το κράτος.¹

Στην πρώτη περίπτωση στο επίκεντρο τίθεται το επιχειρηματικό πλαίσιο, καθώς όπως και σε μια νόμιμη επιχείρηση, ενώ σημαντικές θεωρούνται οι ανάγκες που αυτή καλείται να εξασφαλίσει στην αγορά.² Η οργανωμένη εγκληματική δράση διαμορφώνεται εκείνων των δυνάμεων που καθορίζουν την αγορά, είναι δηλαδή αποτέλεσμα την πολιτικής οικονομίας του καπιταλισμού.³ Ενώ στην δεύτερη εκδοχή, το οργανωμένο έγκλημα στην ουσία οικειοποιείται τις λειτουργίες που συνιστούν προνόμια του σύγχρονου κράτους, όπως είναι για παράδειγμα η παροχή της προστασίας, η είσπραξη φόρων, η χρήση της βίας, αποτελώντας άμεσο κίνδυνο στο μονοπώλιο του τελευταίου.⁴

Η μονοδιάστατη ιδέα σχετικά με την κακή και καλή επιχειρηματικότητα, αλλά και η απόδοση του οργανωμένου εγκλήματος με έννοιες όπως είναι η συνωμοσία, η συμμορία, και το συνδικάτο,⁵ στηρίζεται η θεμελιώδης αρχή της ελεύθερης αγοράς⁶.

---

¹ P. Gill, 2006, *Organized crime*, στο Eu. McLaughlin, J. Muncie (επιμ.), *The Sage Dictionary of Criminology*, 2η έκδ., Sage, Λονδίνο κ.α. 2006, σ. 280-282 στο Α. Χουλιάρας, 2019, *Εγκληματικότητα των ισχυρών: Εγκληματολογική θεωρία και ποινική προβληματική*. Στο Βιδάλη Σ, Κουλούρης Ν, Παπαχαράλαμπος Χ., *Εγκλήματα των ισχυρών. Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*, Αθήνα, Ε.Α.Π σελ. 79-80

² P. Gill, 2006, ό.π. σ. 280-282 στο Α. Χουλιάρας, 2019, ό.π. σελ. 79-80

³ W. Chambliss, *On the Take: From Petty Crooks to Presidents*, Indiana University Press, Μπλούμιγκτον 1978 στο Ε. Σταμούλη, 2019, *Οργανωμένο έγκλημα, παράνομες αγορές και διαφθορά στην Ελλάδα*. Στο Βιδάλη Σ, Κουλούρης Ν, Παπαχαράλαμπος Χ., *Εγκλήματα των ισχυρών. Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*, Αθήνα, Ε.Α.Π σελ. 214

⁴ P. Gill, 2006, ό.π. σ. 280-282 στο Α. Χουλιάρας, 2019, ό.π. σελ. 79-80

⁵ Β. Βασιλαντωνοπούλου, *Λευκά κολάρα και οικονομικό έγκλημα. Κοινωνική βλάβη και αντεγκληματική πολιτική*, Π. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα 2014 σ. 266-268 στο Μ. Γασπαρινάτου, 2019, *Πολιτική διαφθορά και χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων Εγκληματικότητα των ισχυρών: Εγκληματολογική θεωρία και ποινική προβληματική*. Στο Βιδάλη Σ, Κουλούρης Ν, Παπαχαράλαμπος Χ., *Εγκλήματα των ισχυρών. Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*, Αθήνα, Ε.Α.Π σελ. 174

⁶ Vincenzo Ruggiero, "It's the economy stupid! Classifying power crimes", *International Journal of Sociology of law* 35/4 (2007), σ. 163-177 στο Μ. Γασπαρινάτου, 2019, ό.π.σελ. 174

Ωστόσο στα πλαίσια της συσσώρευσης του κεφαλαίου, η ανώτερη επιχειρηματική τάξη παραβαίνει τους νόμους και τους κανόνες, στρέφεται στις τεχνικές και πρακτικές του οργανωμένου εγκλήματος, ενώ αντιστοίχως το οργανωμένο έγκλημα υιοθετεί από το έγκλημα του λευκού κολάρου επιβεβαιωμένες έννοιες, επιλεκτικά δίκτυα επαφών αλλά και είσοδο στις επίσημες οικονομικές μορφές, όπως είναι το χρηματοπιστωτικό σύστημα, για την κατάθεση και την νομιμοποίηση των παράνομων εσόδων τους.⁷ Από την συνολική καταγραφή των χρεών και των πιστώσεων της οικονομικής δραστηριότητας, παράνομης και νόμιμης, ωφελείται το σύνολο, με αποτέλεσμα η βρώμικη οικονομία (dirty economy) να συμβάλλει, έστω και με έμμεσο τρόπο, στην νομιμοποίηση και εξάπλωση της νόμιμης οικονομίας.⁸

Η μελέτη και αντίληψη του φαινομένου του οργανωμένου εγκλήματος προϋποθέτει να λαμβάνει υπόψη το πολιτικό και οικονομικό φάσμα διαμέσου του οποίου τούτο εξελίσσεται. Η ανάλυση του φαινομένου αποκλειστικά μέσα από νομικοτεχνικό πρίσμα οδηγεί σε μια περιορισμένη και άκαμπτη εννοιολογική θεώρηση, η οποία επικεντρώνεται κυρίως στα εξωτερικά του γνωρίσματα, όπως ο αριθμός των μελών, η δομή και η διάρκεια δράσης της οργάνωσης. Σε τούτα τα χαρακτηριστικά, που δηλώνουν τις έννοιες κάτω από τις οποίες αποτελείται και οργανώνεται μια εγκληματική ομάδα,⁹ εστιάζουν και οι βασικές νομοθετικές πρωτοβουλίες για την αντιμετώπιση του φαινομένου στην εθνικό και παγκόσμιο επίπεδο.¹⁰

Με την καθοριστική συμβολή των μέσων μαζικής ενημέρωσης, αποκρύπτεται ο συστημικός χαρακτήρας τούτων των μορφών εγκληματικότητας. Ταυτόχρονα η κοινωνική αποδοκιμασία καθοδηγείται προς όφελος του οικονομικού συστήματος, είτε ενάντια των κοινωνικά αδύναμων είτε κατά των προνομιούχων στρωμάτων όπως το οικονομικό έγκλημα κατά γενική ορολογία είτε το οργανωμένο έγκλημα, το οποίο παρουσιάζεται στη διαμορφωμένη κοινωνική συνείδηση ως αφόρητος και ανεπιθύμητος εισβολέας στην κοινωνικοοικονομική ομαλότητα.¹¹

---

⁷ Β. Βασιλαντωνοπούλου, 2014, Λευκά κολάρα και οικονομικό έγκλημα. Κοινωνική βλάβη και αντεγκληματική πολιτική, Π. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα σελ. σ. 280-282 στο Μ. Γασπαρινάτου, 2019, ό.π. σελ. 174

⁸ V. Ruggiero, 1993, Organized crime in Italy: Testing alternative definitions, Social and Legal Studies 2, σ. 131-148 στο Μ. Γασπαρινάτου, 2019, ό.π.σελ. 174

⁹ Σ. Βιδάλη, 2017, Πέρα από τα όρια. Η αντεγκληματική πολιτική σήμερα, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, σ. 150 Ε. Σταμούλη, 2019, ό.π. σελ. 214

¹⁰ Ε. Σταμούλη, 2019, ό.π. σελ. 215

¹¹ Χ. Παπαχαράλαμπος, 2019, Η εγκληματικότητα των ισχυρών και ο λόγος του ποινικού δικαίου Εγκληματικότητα των ισχυρών: Εγκληματολογική θεωρία και ποινική προβληματική. Στο Βιδάλη Σ, Κουλούρης Ν, Παπαχαράλαμπος Χ., Εγκλήματα των ισχυρών. Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα, Αθήνα, Ε.Α.Π, σελ. 140

Κεφάλαιο 1^ο .Το οργανωμένο έγκλημα στην Ελλάδα

1.1.Η ιστορική εξέλιξη του φαινομένου του οργανωμένου εγκλήματος στην Ελλάδα

Στην εποχή μας αυτό που είναι γνωστό με τον όρο οργανωμένο έγκλημα δεν είναι ένα νέο φαινόμενο. Αλλά οι ποικίλες μορφές του έχουν ως αφετηρία και μια μεγάλη εξελικτική πορεία στην πολιτική και οικονομική ιστορία της νεότερης Ελλάδος.¹² Με βάση την ιστορική εξέλιξη, η παρουσία του οργανωμένου εγκλήματος βρίσκεται σε πλήρη αντιστοιχία με την ανάπτυξη της οικονομίας του καπιταλισμού και του αστικού περιβάλλοντος και την διάλυση των παραδοσιακών δομών της αγροτικής κοινωνίας.¹³

Μεταξύ του 1860 και του 1933 το οργανωμένο έγκλημα στην Ελλάδα συνδεδεμένο με τον ποινικό όρο της συμμορίας υφίσταται ως πρόβλημα και σχετίζεται με τη αγροποιομενική κλοπή, την νομαδική κτηνοτροφική οικονομία και το πελατειακό σύστημα των κομμάτων και κατά βάση με το διαρκές μεταβαλλόμενο περιβάλλον της εποχής εκείνης.¹⁴ Ενώ παράδοξο αποτελεί η απουσία του οργανωμένου εγκλήματος, κατά μία άποψη, εν γνώση του κοινού από τον μετεμφυλιακό ελλαδικό χώρο και ως τα τέλη της δεκαετίας του '80,¹⁵ όχι λόγω μη ύπαρξης του αλλά επειδή δεν διακρίνονταν ως τέτοιο, λόγω ότι τα ωφελήματα και οι υπηρεσίες που κατά κανόνα παρέχει το οργανωμένο έγκλημα δίνονταν σε εκείνους που ενδιαφέρονταν διαμέσου του ιδιαίτερου δομικού ελληνικού πολιτικού συστήματος και των πελατειακών σχέσεων των κομμάτων.¹⁶

Με προϋπόθεση ότι τυγχάνει να είναι κοινωνικά και στατιστικά μη υπαρκτό εκείνο που ορίζουμε ως οργανωμένο έγκλημα, σε ένα κράτος όπου κατά παράδοση το φαινόμενο της εγκληματικότητας του δρόμου είναι μη υπαρκτό, αποτελούσε μια μεγάλη δυσκολία στο ιστορικό πλαίσιο των διατάξεων για την συμμορία.¹⁷ Το οργανωμένο έγκλημα τίθεται στην διάθεση του κοινού σαν κάτι ξένο για την κοινωνία στον ελλαδικό χώρο, καθώς πιθανολογείται ότι προέρχεται από συμμορίες αλλοδαπών

---

¹² Γ. Αντωνόπουλος και Γ. Παπανικολάου , Καπιταλισμός χωρίς άδεια : η ελληνική περίπτωση, διαθέσιμο στο <http://crime-in-crisis.com/%CE%BA%CE%B1%CF%80%CE%B9%CF%84%CE%B1%CE%BB%CE%B9%CF%83%CE%BC%CF%8C%CF%82-%CF%87%CF%89%CF%81%CE%AF%CF%82-%CE%AC%CE%B4%CE%B5%CE%B9%CE%B1-%CE%B7-%CE%B5%CE%BB%CE%BB%CE%B7%CE%BD%CE%B9%CE%BA/>

¹³ Ε. Σταμούλη ,2019, ό.π. σελ 215

¹⁴ Β. Τζανάκης, 2002, Σ. Βιδάλη 2007 τόμος α ό.π. Ι Κολλιόπουλος 1996 στο Σ. Βιδάλη , 2017, Πέρα από τα όρια. Η αντεγκληματική πολιτική σήμερα. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 159

¹⁵ Σ. Βιδάλη 2007 τόμος β , στο Σ. Βιδάλη , 2017, ό.π. σελ. 159

¹⁶ Σ. Βιδάλη 2007 τόμος β , στο Σ. Βιδάλη , 2017, ό.π. σελ.159

¹⁷ Σ. Βιδάλη 2007 τόμος β , στο Σ. Βιδάλη , 2017, ό.π. σελ 159

ή μεταναστών, όπως αυτές κατά κανόνα τίθεται και αναφέρεται έμμεσα στις εκθέσεις της ελληνικής αστυνομίας, ή καθώς σχετίζεται με άτομα μη γνώριμα στην ελληνική κοινωνία, που στον τύπο αναφέρονται είτε Ρομά είτε νοοί της νύχτας.¹⁸

Κατά συνέπεια το οργανωμένο εγκλήματα στην Ελλάδα λαμβάνεται για πλήθος ετών κατά βάση ως εισαγόμενο απομονωμένο από το πολιτικό και οικονομικό πλαίσιο μέσα στο οποίο εξελίσσονται και τους κοινωνικούς δεσμούς που τον συγκροτούν και ερμηνεύσιμος κατά βάση με εθνικά μέτρα.¹⁹ Το μοτίβο των αλλοδαπών εγκληματικών οργανώσεων²⁰ είναι φανερό ότι έχει καθιερωθεί στην συνείδηση της ελληνικής κοινωνίας και η σύνθεση εθνικότητα – οργανωμένο έγκλημα είναι στο κέντρο του δημοσίου ενδιαφέροντος.²¹ Επιπλέον σύμφωνα με τον Αντωνόπουλο, το προφίλ του ξένου- εγκληματία έχει παγιωθεί στην κοινωνική γνώμη, παρόλο που οι μελέτες παρουσιάζουν ότι στην Ελλάδα οι μεγάλες παράνομες δραστηριότητες, όπως είναι για παράδειγμα η κλοπή μέσων μεταφοράς, το λαθρεμπόριο τσιγάρων και η ενίσχυση της παράνομης μετανάστευσης, δεν είναι μόνο κάτω από τον έλεγχο ξένων και η εθνικότητα διαδραματίζει μικρότερο ρόλο από εκείνον που συχνά πιστεύεται.²²

Η δομή της ελληνικής κοινωνίας και το οικονομικό πλαίσιο ανάπτυξης της χώρας δεν αποτέλεσαν ευνοϊκούς παράγοντες εξέλιξης του οργανωμένου εγκλήματος όπως εμφανίζεται σήμερα.²³ Η ένδεια, το μεγάλο εύρος μεταναστευτικών ροών νεαρών Ελλήνων σε ανεπτυγμένα κράτη, οι οικογενειακές βιομηχανικές επιχειρήσεις, η πολύωρη αυτοαπασχόληση, η μικρού μεγέθους βιομηχανίες μονάδες, αλλά και οι άτυποι δεσμοί πολιτικών και οικονομικών ομάδων και στο πολιτικό σύστημα, που προωθεί τις πελατειακές σχέσεις και την πολιτική πατρωνία και προσφέρει υπηρεσίες που συχνά συνδέονται με το οργανωμένο έγκλημα, αποτελούν μερικούς από τους βασικούς παράγοντες που συντέλεσαν στην περιορισμένη εξέλιξη των εγκληματικών οργανώσεων και την απουσία τύπου μαφίας ως και την πτώση της στρατιωτικής δικτατορίας το 1974.²⁴

---

¹⁸ Σ. Βιδάλη 2007 τόμος β , στο Σ. Βιδάλη , 2017, ό.π. σελ 159

¹⁹ D. Cressey, 1969, Theft of the Nation: The Structure and Operations of Organized Crime in America, Harper, Νέα Υόρκη στο Σ. Βιδάλη , 2017, ό.π. σελ . 222

²⁰ Antonopoulos, “Are the ‘others’ coming ?”, ό.π., σ. 475-493· G. Antonopoulos, G. Papanikolaou, 2014, Unlicensed Capitalism, Greek Style: Illegal Markets and “Organized Crime” in Greece, Wolf Legal Publishers, Ναϊμέχεν , G. Antonopoulos, 2006 “The smuggling of migrants in Greece: An examination of its social organization”, European Journal of Criminology 3/4 , σ. 439-461 στο Ε. Σταμούλη ,2019, ό.π. σελ. 222

²¹ Βλ. Antonopoulos, “Are the ‘others’ coming ?”, ό.π., σ. 491 στο Ε. Σταμούλη ,2019, ό.π. σελ.222

²² Στο Antonopoulos, “Are the ‘others’ coming ?”, ό.π.,σ. 491 στο Ε. Σταμούλη ,2019, ό.π. σ.222

²³ M. Gasparinatu,2016, Extortion in Greece στο Extortion Racketeering in the EU Vulnerability Factors, center for the study of Democracy, σελ. 180 διαθέσιμο στο <https://csd.eu/publications/publication/extortion-racketeering-in-the-eu-a-six-country-study-of-vulnerability-factors/>

²⁴ Σ. Βιδάλη, 2007, Έλεγχος του Εγκλήματος και Δημόσια Αστυνομία, Τομές και συνέχειες στην Αντεγκληματική Πολιτική. Τόμος Α' & Β' . Αθήνα, Κομοτηνή: Σάκκουλας, σελ. 405-410 856-865) στο M. Gasparinatu,2016, ό.π. σελ. 180

Παρόλα τούτα, οι πραγματικές συνθήκες δεν αποτυπώνονται με ακρίβεια. Το καθεστώς του ελληνικού υπόκοσμου και της σοβαρής ανομίας μεταβλήθηκε σε κάποιο βαθμό στα τέλη της δεκαετίας του 1980. Τόσο η επαναλαμβανόμενη ανεπάρκεια του ντόπιου παραγωγικού συστήματος, η ανικανότητα σύστασης μιας οικονομικής και εξελίξιμης βιομηχανικής πολιτικής,²⁵ είχαν ως αποτέλεσμα την δημιουργία ενός αφανούς πλεονάζοντος ανθρωπίνου δυναμικού.²⁶

Επιπλέον μετά την δεκαετία του '80 με την δημιουργία νέων αγορών προσελκύεται μια καινούργια τάξη ατόμων νεαρής ηλικίας κυρίως επιχειρηματιών. Με δεδομένο ότι για τις αγορές αυτές δεν επιδιώχτηκε να συντονιστούν κεντροποιημένα, αλλά ούτε και με αποτελεσματικό τρόπο,²⁷ σε συνένωση με την πολιτική κουλτούρα που αναπτύχθηκε στον τομέα αυτό,²⁸ είχαν ως συνακόλουθο αποτέλεσμα και την ανάπτυξη καινούργιων πεδίων ανομίας ,που αξιοποιούν τις ευκαιρίες που δημιουργούνται στην ελεύθερη αγορά. Η σταδιακή διεύρυνση της οικονομίας της νύχτας και της μαζικής διασκέδασης από τα τέλη της δεκαετίας του '80 συνέβαλε στην απόκρυψη της παράνομη διάστασης του συγκεκριμένου τομέα. Ο τομέας αυτό απευθύνεται σε άτομα νεαρής ηλικίας σε μια περίοδο που χαρακτηρίζεται από συνθήκες οικονομικής και κοινωνικής αφθονίας.²⁹

Επιπλέον συγκαλύφθηκε το γεγονός ότι σε κοινωνικά και οικονομικά υποβαθμισμένες περιοχές κυρίως της Θεσσαλονίκης και της Αθήνας διαμορφώνονταν συνθήκες κοινωνικοποίησης ατόμων, που καλούνται να επιλέξουν εάν θα ενταχθούν στον κόσμο της νύχτας που φέρεται ως πολλά υποσχόμενος, είτε θα καταπιαστούν με αγροτικές / εργατικές εργασίες. Κατά την περίοδο εκείνη σημαντικός αριθμός νέων ατόμων προχώρησε στην δημιουργία επιχειρήσεων όπως είναι τα bar και τα κέντρα διασκέδασης³⁰

Ωστόσο, το οργανωμένο έγκλημα στην Ελλάδα αντιμετωπίζονταν για σειρά ετών ως ένα φαινόμενο περιθωριακό και ανάξιο λόγου. Ειδικότερα μετά του 1985, συγκροτούνται και δραστηριοποιούνται ομάδες οργανωμένου εγκλήματος, οι οποίες γίνονται αντιληπτές στο κοινό μόνο όταν ανακύπτουν υποθέσεις διαφθοράς κρατικών αξιωματούχων, κατά βάση αστυνομικών, συλλήψεις και ξεκαθαρίσματα λογαριασμών ανάμεσα στο υπόκοσμο.³¹ Όπως δύναται κάποιος να εξακριβώσει, μελετώντας

---

²⁵ Γ. Χάλαρης, 2005, Η Ελλάδα στο πλαίσιο της παγκοσμιοποίησης .Γ. Αργείτης (επιμ.) Οικονομικές αλλαγές και κοινωνικές αντιθέσεις στην Ελλάδα. Οι προκλήσεις στις αρχές του 21^{ου} αιώνα . Αθήνα:, Γ. Δαρδανός, σελ. 27-57 στο Σ. Βιδάλη , Πέρα από τα Όρια , σελ. 160

²⁶ Σ. Βιδάλη , Πέρα από τα Όρια , σελ. 160

²⁷ Σ. Βιδάλη, 2007, Τόμος β, Εγκληματολογία μια επιστήμη προς επαναπροσδιορισμό ή προς εξαφάνιση . Στρ. Γεωργούλας (επιμ.) , Η Εγκληματολογία στην Ελλάδα σήμερα , Τιμητικός Τόμος για τον Στέργιο Αλεξιάδη, Αθήνα , ΚΨΜ, σ. 79-99.

²⁸ Γ. Βούλγαρης, 2001, Η Ελλάδα της Μεταπολίτευσης 1974-1990, Αθήνα , Θεμέλιο στο Σ. Βιδάλη, 2017, ο.π. σελ. 160

²⁹ Σ. Βιδάλη , 2017, ό.π. σελ. 160

³⁰ Σ. Βιδάλη , 2017, ό.π. σελ. 160

³¹ Σ. Βιδάλη , 2017, ό.π. σελ. 160

δημοσιεύματα και στοιχεία, οι βασικοί τομείς που εκδηλώνεται και εδραιώνεται το οργανωμένο έγκλημα μεταξύ των τελευταίων τριάντα ετών και ως την εκδήλωση της οικονομικής κρίσης, συνδέονται με χώρους όπως είναι του ποδοσφαίρου, της πορνείας του πεζοδρομίου, των ναρκωτικών, του λαθρεμπορίου, της οικονομίας της νύχτας³² και την εμπορία προσώπων και την διακίνηση μεταναστών.³³

1.2. Τα αίτια εξάπλωσης του οργανωμένου εγκλήματος στην Ελλάδα

Όπως παρατίθεται και στις εκθέσεις της ελληνικής αστυνομίας, καθοριστικό ρόλο στην ταχύτερη ανάπτυξη του οργανωμένου εγκλήματος έχει συντελέσει η γεωγραφική τοποθεσία της Ελλάδας. Η χώρα είναι ένα τρίστρατο και η διάβαση μιας ακολουθίας άνομων δραστηριοτήτων, όπως είναι η διακίνηση ναρκωτικών ουσιών, η αγορά εξυπηρέτησης παράνομων μεταναστών και το λαθρεμπόριο προϊόντων καπνού αλλά και η δράση πλήθους ομάδων ανθρώπων χωρίς καμία ειδικευση,³⁴ η οποία δραστηριοποιούνται και εξακολουθεί να δραστηριοποιείται βοηθητικά στην εξέλιξη του οργανωμένου εγκλήματος.³⁵ Ενώ στην μετέπειτα εντεινόμενη οικονομική κρίση φαίνεται να διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στον ποσοτικό και ποιοτικό μετασχηματισμό του οργανωμένου εγκλήματος.³⁶

Οι παράγοντες που επηρεάζουν την ποιοτική εξέλιξη και την ποσοτική διεύρυνση του οργανωμένου εγκλήματος σχετίζονται απόλυτα με την αποδυνάμωση των κρατών- εθνών και την εκμετάλλευση από την πλευρά των εγκληματικών οργανώσεων της απουσίας ελέγχου,³⁷ την ενδυνάμωση των ανισοτήτων, της

---

³² S. Vidali., 2009, Greece. Hadfield, Ph, Nightlife and crime. Social Order, and Governance, in International Perspective. Oxford/ New York: Oxford University Press, 183-194 στο Σ. Βιδάλη , 2017, ό.π. σελ. 160-161

³³ Σ. Βιδάλη ,2017, ό.π., σελ. 161

³⁴ Ετήσια Έκθεση για το Οργανωμένο Έγκλημα στην Ελλάδα έτους 2012, σ. 49 στο Ε. Σταμούλη,2016, Οργανωμένο έγκλημα και οικονομική κρίση: τάσεις και μεταβολές, Τιμητικός Τόμος Νέστωρα Κουράκη <http://crime-in-crisis.com/%ce%bf%cf%81%ce%b3%ce%b1%ce%bd%cf%89%ce%bc%ce%ad%ce%bd%ce%bf-%ce%ad%ce%b3%ce%ba%ce%bb%ce%b7%ce%bc%ce%b1-%ce%ba%ce%b1%ce%b9-%ce%bf%ce%b9%ce%ba%ce%bf%ce%bd%ce%bf%ce%bc%ce%b9%ce%ba%ce%ae-%ce%ba%cf%81/>

³⁵ Ε. Σταμούλη,2016,ό.π.

³⁶ Ε. Σταμούλη,2016,ό.π.

³⁷ Η Shelley αναφέρει ότι το κενό που άφησε η αποδυναμωμένη κρατική εξουσία καλύφθηκε αιφνιδίως από το διεθνικό οργανωμένο έγκλημα, το οποίο χαρακτηρίζει ως ένα νέο αυταρχισμό (new authoritarianism). L. Shelley, 2008, «Transnational Organized Crime: The New Authoritarianism», στο H. Richard Friman-Peter Andreas, The Illicit Global Economy and State Power, Νέα Υόρκη: Rowman & Littlefield, σ. 25-32 στο Ε. Σταμούλη, 2025, Το φαινόμενο του οργανωμένου εγκλήματος: Προσπάθειες εννοιολογικής οριοθέτησης και εγκληματολογικές θεωρήσεις, στο Έγκλημα και τιμωρία ενημερωτικό δελτίο της Ελληνικής Εταιρίας Εγκληματολογίας, Φάκελος αφιέρωμα για το οργανωμένο έγκλημα, τ. 16, σελ.33 διαθέσιμο στο <https://www.hscriminology.gr/wp-content/uploads/2025/02/crime-and-punishment-16.pdf>

οικονομικής ευμάρειας και της εξουσίας,³⁸ την ενίσχυση της διακίνησης των ανθρώπων, κεφαλαίων, αγαθών, η οποία επέφερε την άνοδο των ευκαιριών για την εξασφάλιση παράνομων ωφελημάτων και των παράνομων επιχειρήσεων,³⁹ την ταυτόχρονη δημιουργία της μαύρης αγοράς και την ανάπτυξη της παγκόσμιας αγοράς,⁴⁰ και την εκμετάλλευση της εξέλιξης της τεχνολογίας.⁴¹ Η ποιοτική αλλαγή του φαινομένου και η σοβαρότητα του χειρισμού του , όπως αυτή παρατίθεται στα κείμενα που έρχονται στην διάθεση του κοινού , συντέλεσε ανάμεσα σε άλλα στην άνοδο των συναισθημάτων αβεβαιότητας , ανασφάλειας και φόβου του κόσμου.⁴²

Ενώ επακόλουθο της οικονομικής κρίσης σύμφωνα με την Έκθεση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου του 2013 ήταν η δυσκολία πρόσβασης στον τραπεζικό δανεισμό, η ανεπάρκεια ρευστότητας που είχε ως αποτέλεσμα την μεταπήδηση των νόμιμων επιχειρήσεων στις αγορές του οργανωμένου εγκλήματος. Για παράδειγμα υπήρξαν επιχειρήσεις που βρέθηκαν σε οικονομική δυσχέρεια και προσέτρεξαν στις εγκληματικές οργανώσεις για την άντληση κεφαλαίων.⁴³

Η οικονομική κρίση, στην περίπτωση της Ελλάδας, δείχνει να έχει φέρει αλλαγές στο οργανωμένο έγκλημα , όπως φαίνεται από τις εκθέσεις της ελληνικής αστυνομίας για τα έτη 2011 και 2012, όπου η οικονομική κρίση απεικονίζεται ως ο κύριος παράγοντας της εξέλιξης των οργανωμένων εγκληματικών δράσεων⁴⁴ και αναπτύσσει τους όρους για την στρατολόγηση προσώπων , κατά βάση αλλοδαπών που έχουν προβλήματα επιβίωσης. Επιπλέον η δραστηριοποίηση των εγκληματικών

---

³⁸ N. Passas, 2001, «Globalization and Transnational Crime: Effects of Criminogenic Asymmetries», στο P. Williams, , & D. Vlassis, 2001, Combating transnational crime: concepts, activities, and responses, Psychology Press, σ. 37. Σε σχέση με τις εγκληματογενείς ασυμμετρίες που παράγει η παγκοσμιοποίηση, ο Δημόπουλος παραθέτει την προσέγγιση του N. Passas, επισημαίνοντας ότι «οι διαδικασίες της παγκοσμιοποίησης παράγουν έναν αριθμό ασυμμετριών. με σύνθετα εγκληματογενή αποτελέσματα. Με άλλα λόγια οι εν λόγω ασυμμετρίες ασκούν καταλυτική επίδραση στην παγκοσμιοποίηση προκειμένου αυτή να παράγει εγκληματικές ευκαιρίες, κίνητρα για την αξιοποίηση αυτών των ευκαιριών και αδύναμους ελέγχους τούτων. Οι ασυμμετρίες παρουσιάζονται με πολλές μορφές κι επιδρούν σε όλους τους τομείς του εμπορίου και της οικονομίας», βλ. σχετ. Δημόπουλος, Χ., 2003, Η Παγκοσμιοποίηση του εγκλήματος (κατά την αγγλοσαξονική βιβλιογραφία). Σειρά Εγκληματολογικά. Κομοτηνή: Σάκκουλας ό.π., σ. 105 στο Ε. Σταμούλη, 2025, ό.π. σελ.33

³⁹ Χ. Δημόπουλος, 2003, Η Παγκοσμιοποίηση του εγκλήματος (κατά την αγγλοσαξονική βιβλιογραφία). Σειρά Εγκληματολογικά. Κομοτηνή: Σάκκουλας ό.π., σ. 39 στο Ε. Σταμούλη, 2025, ό.π. σελ.33

⁴⁰ Γ. Αντωνόπουλος, & Γ. Παπανικολάου , 2016,Καπιταλισμός Χωρίς Άδεια: η ελληνική περίπτωση. Σε Έγκλημα και Ποινική Καταστολή σε Εποχή Κρίσης. Τιμητικός τόμος για το Νέστωρα Κουράκη. Αθήνα: Εκδόσεις Σάκκουλας στο Ε. Σταμούλη, 2025, ό.π. σελ.33

⁴¹ Ε. Σταμούλη,2016, Οργανωμένο έγκλημα και οικονομική κρίση: τάσεις και μεταβολές. Σε Έγκλημα και Ποινική Καταστολή σε Εποχή Κρίσης. Τιμητικός τόμος για το Νέστωρα Κουράκη. Αθήνα: Εκδόσεις Σάκκουλας στο Ε. Σταμούλη, 2025, ό.π. σελ.33

⁴² Ε. Σταμούλη, 2025, ό.π. σελ. 33

⁴³ <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A7-2013-0307+0+DOC+XML+V0//EN> στο Ε. ΣΤΑΜΟΥΛΗ,2016, ό.π.

⁴⁴ Ε. Σταμούλη ,2016, ό.π.

ομάδων ενισχύεται από την χρήση της τεχνολογίας και κυρίως των μέσων μεταφοράς και επικοινωνίας.⁴⁵

Η διαρκής τεχνολογική εξέλιξη του διαδικτύου και η εκτεταμένη εφαρμογή του για τις νόμιμες δράσεις, αποτελεί ένα σημαντικό συντελεστή στην διάδοση του σοβαρού αλλά και οργανωμένου εγκλήματος. Η εφαρμογή του διαδικτύου βοηθά στην πρόσβαση και αναζήτηση πληροφοριών, την κάλυψη των εγκληματικών δράσεων, την αναζήτηση θυμάτων και την νομιμοποίηση των εσόδων από εγκληματικές δράσεις. Επιπλέον δίνει ψευδοανωνυμία ή ανωνυμία και προσφέρει την δυνατότητα πολυπληθούς τέλεσης εγκλημάτων από μακριά, κάνοντας πιο ανέφικτη την σύλληψη και τον εντοπισμό των δραστών. Με βάση αυτά τα αίτια διαπιστώνεται η συνεχής διεύρυνση της χρήσης του.⁴⁶

Το οργανωμένο έγκλημα αναπτύσσεται σε συνάρτηση με την δυναμική της αγοράς και κερδίζει από τους διαρκείς μετασχηματισμούς των κοινωνικοοικονομικών καταστάσεων.⁴⁷ Ενώ η εμφάνιση επενδύσεων από το οργανωμένο έγκλημα στην έννομη οικονομία επιφέρει και μικρότερη επίδραση της οικονομικής κρίσης.⁴⁸ Στην Ελλάδα σύμφωνα με την έκθεση της ελληνικής αστυνομίας για το έτος 2023 κατά μέσο όρο το κέρδος των εγκληματικών ομάδων υπολογίζεται συνολικά να υπερβαίνει το ποσό των 219 εκατομμυρίων ευρώ και η προέλευση του κατά βάση αφορά την παράνομη διακίνηση των ναρκωτικών ουσιών, το λαθρεμπόριο, τις απάτες, την

⁴⁵ Έκθεση της ελληνικής αστυνομίας για το οργανωμένο έγκλημα στην Ελλάδα έτος 2011, https://www.astynomia.gr/file/2013/05/ekthesi_organwmenou_egklhmatos_2011.pdf

⁴⁶ Έκθεση της ελληνικής αστυνομίας για το οργανωμένο έγκλημα στην Ελλάδα έτος 2023 διαθέσιμο στο

<https://www.astynomia.gr/file/2024/11/%CE%95%CE%9A%CE%98%CE%95%CE%A3%CE%97%CE%9F%CE%A1%CE%93%CE%91%CE%9D%CE%A9%CE%9C%CE%95%CE%9D%CE%9F%CE%A5-2023-%CE%91%CE%9D%CE%9F%CE%99%CE%A7%CE%A4%CE%97-%CE%95%CE%9A%CE%94%CE%9F%CE%A3%CE%97..pdf> σελ. 14

⁴⁷ Σταμούλη, Ε. (2020). Το σοκ της πανδημίας και η επίδρασή του στις παράνομες αγορές του οργανωμένου εγκλήματος, Ενημερωτικό Δελτίο της Ελληνικής Εταιρείας Μελέτης του Εγκλήματος και του Κοινωνικού Ελέγχου, Εγκληματολόγοι. Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: https://www.academia.edu/43011281/%CE%A4%CE%BF_%CF%83%CE%BF%CE%BA_%CF%84%CE%B7%CF%82_%CF%80%CE%B1%CE%BD%CE%B4%CE%B7%CE%BC%CE%AF%CE%B1%CF%82_%CE%BA%CE%B1%CE%B9_%CE%B7_%CE%B5%CF%80%CE%AF%CE%B4%CF%81%CE%B1%CF%83%CE%B7_%CF%84%CE%BF%CF%85_%CF%83%CF%84%CE%B9%CF%82_%CF%80%CE%B1%CF%81%CE%AC%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%B5%CF%82_%CE%B1%CE%B3%CE%BF%CF%81%CE%AD%CF%82_%CF%84%CE%BF%CF%85_%CE%BF%CF%81%CE%B3%CE%B1%CE%BD%CF%89%CE%BC%CE%AD%CE%BD%CE%BF%CF%85_%CE%B5%CE%B3%CE%BA%CE%BB%CE%AE%CE_%BC%CE%B1%CF%84%CE%BF%CF%82. Ανακτήθηκε Σεπτέμβριος 2025 σελ.31

⁴⁸ Le M. Moglie & G. Sorrenti, 2019 , Revealing ‘Mafia Inc.’? Financial Crisis, Organized Crime, and the Birth of New Enterprises (December 2019). University of Zurich, Department of Economics, Working Paper No. 251, Revised version. Διαθέσιμο: SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2958737> και <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2958737> στο Σταμούλη, Ε. (2020).ο.π.σελ. 31

παράνομη μετανάστευση, τις διαρρήξεις / κλοπές, τις παραβάσεις διανοητικής ιδιοκτησίας, τις ληστείες, τις κλοπές τροχοφόρων, την πλαστογραφία και τέλος τις εκβιάσεις.⁴⁹

1.3. Οι δραστηριότητες της εκβίασης και της προστασίας

Μια χαρακτηριστική δραστηριότητα του οργανωμένου εγκλήματος είναι η προστασία και οι εκβιάσεις. Ενώ επιπρόσθετα η εκβίαση συνίσταται και στο οικονομικό έγκλημα ως συνάγουσα με την δωροδοκία.⁵⁰ Η παροχή προστασίας και η εκβίαση είναι όροι αλληλοεξαρτώμενοι και πολλές φορές συμπίπτουν.⁵¹ Κύριος παράγοντας στην απόπειρα διαχωρισμού τους, είναι το γεγονός ότι η εκβίαση αποτελεί μια << αρπακτική >> ενέργεια, η οποία πάντοτε περικλείει ένα θύμα, εν αντιθέσει με την προστασία που συνίσταται ως η παράλληλη επικερδής συμφωνία για το σύνολο των μερών που συμμετέχουν.⁵²

Σύμφωνα με αυτές τις αναφορές, παρατίθεται πιο συγκεκριμένα, ότι ένα είδος προστασίας είναι η άμεση εκβίαση⁵³ όπου ο κάτοχος ενός καταστήματος, συχνά κάποιου κέντρου νυχτερινής διασκέδασης,⁵⁴ από τον οποίο οι οργανωμένοι αξιώνουν κάποιο χρηματικό όφελος, που οφείλουν να το καταθέσουν σε μηνιαία ή εβδομαδιαία

⁴⁹ Έκθεση της ελληνικής αστυνομίας για το οργανωμένο έγκλημα στην Ελλάδα έτος 2023, ό.π. Σελ.6-7

⁵⁰ Θ. Σοφός, 2013, Η σχέση δωροδοκίας και εκβίασης, 6^ο Συνέδριο Ένωσης Ελλήνων Ποινολόγων, Η ποινική διαχείριση της δωροδοκίας. Δυνατότητες και όρια, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 343 στο Σ. Βιδάλη, 2017, ό.π. σελ. 211

⁵¹ Για την αναλυτική εικόνα της κατάστασης της παροχής προστασίας στην Ευρώπη, βλ. ιδίως την συγκεκριμένη έρευνα σε 27 κράτη- μέλη της ΕΕ των Stefano Caneppele / Francesco Calderoni, Extortion rackets in Europe: An exploratory comparative study, σελ 310-311 στο Φ. Ριζάβα, 2011, Διπλωματική Εργασία – Οργανωμένο Έγκλημα, Αρχείο Διδακτορικών Διατριβών. Σελ. 163 Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση:

<https://www.didaktorika.gr/eadd/handle/10442/29252>. Ανακτήθηκε 27 Νοεμβρίου 2025

⁵² Για την αναλυτική εικόνα της κατάστασης της παροχής προστασίας στην Ευρώπη, βλ. ιδίως την συγκεκριμένη έρευνα σε 27 κράτη- μέλη της ΕΕ των St. Caneppele / Fr. Calderoni, Extortion rackets in Europe: An exploratory comparative study, σελ 310-311 στο Φ. Ριζάβα, 2011, ό.π σελ. 163

⁵³ Για το έγκλημα της εκβίασης, όπως αποτυπώνεται στο ελληνικό ποινικό δίκαιο, βλ. Διονυσίου Σπινέλλη, Ποινικό Δίκαιο, Ειδικό Μέρος(Πανεπιστημιακές εκδόσεις). Εγκλήματα κατά περιουσιακών έννομων αγαθών, τεύχος β' (άρθρα 385-387 ΠΚ), εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα, 1985, σελ. 66 επ. Βασιλείου Αλεξανδρή, Το έγκλημα της εκβίασης- Συμβολή στην ερμηνεία του άρθρου 385 ΠΚ, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα, 1995, σελ.151 επ. και Γιαννη Μπέκα, Η γραμματική ερμηνεία ως εργαλείο προσέγγισης του άρθρου 385 & 1 β ΠΚ (Με αφορμή το ΒολυΣυμπλημΧαλκίδας700/96), ΥΠΕΡ, 1998, σελ. 201 επ. στο Φ. Ριζάβα, 2011, ό.π σελ. 163

⁵⁴ Effi Lambropoulou, 2003, Criminal 'organizations' in Greece and public policy: from non-real to hyper-real? Σελ. 69-87 στο Φ. Ριζάβα, 2011, ό.π σελ. 163

βάση, για να μην προκαλέσουν δυσλειτουργίες στην επιχείρηση του.⁵⁵ Ακολούθως εάν δεν μεταπειστεί, από την υπόνοια της εξαπόλυσης απειλών ενάντια στον επιχειρηματία, διενεργούν με ποικίλες πράξεις βίας και φθορές στις επιχειρήσεις του για να καταδείξουν ότι η επιχείρηση του χρειάζεται προστασία.⁵⁶

Οι συνθήκες βίας, που πασχίζουν να διατηρούν σε μια μόνη βάση αποδιώχνει συχνά τους πελάτες της επιχείρησης και προξενεί στον επιχειρηματία το αίσθημα της αναγκαίας προστασίας, επειδή το σύνολο των οργανωμένων εγκληματιών βρίσκονται σε θέση να καθοδηγούν τα άτομα του υποκόσμου και να τους εκδιώχνουν και μαζί με τούτους τα άσχημα αποτελέσματα για τον ιδιοκτήτη και την επιχείρηση του. Εντέλει ο ιδιοκτήτης της επιχείρησης ενδίδει στον εκβιασμό και καταθέτει τα χρηματικά ποσά που του απαιτούν για να μπορεί να διατηρήσει μια σχετική ηρεμία .⁵⁷

Ως τα τέλη της δεκαετίας του 1970, η αντιτρομοκρατική δράση στην Ελλάδα σχετιζόταν με την μικροεγκληματικότητα και τις μικρού μεγέθους και τοπικού χαρακτήρα συμμορίες που σπάνια δραστηριοποιούνταν και για τις οποίες δεν υφίσταται συστηματική μελέτη ως και σήμερα. Τα νυχτερινά καταστήματα είναι συνήθως χώροι που έχουν ταυτιστεί με την παρουσία παράνομων ομάδων, όπως είναι οι μαστροποί, οι λαθρέμποροι και οι εκβιαστές και όχι αποκλειστικά χώροι που βρίσκονται αναγκαστικά κάτω από τον έλεγχο εκβιαστών.⁵⁸ Την δεκαετία του '80 οι ριζοσπαστικές μεταβολές στην κοινωνία και την οικονομία, όπως είναι ο καταναλωτισμός και η ελεύθερη αγορά, σε συνάρτηση με τις συνέπειες της παγκοσμιοποίησης συντέλεσαν στην αναδιοργάνωση παράνομων οικονομικών και την συγκρότηση τους εκτός της οικογένειας.⁵⁹ Στην Ελλάδα ήδη από την δεκαετία του 80 είχε δημιουργηθεί ένας τύπος εκβιάσεων και προστασίας με σκοπό την διαχείριση της οικονομίας της νύχτας.⁶⁰ Η συγκεκριμένη άνομη δράση περικλείει την αποκόμιση οικονομικού ωφελήματος από ιδιοκτήτες νόμιμων καταστημάτων, όπως είναι τα μπαρ, τα εστιατόρια, οι καφετέριες , τα λοιπά εμπορικά καταστήματα και τα νυχτερινά κέντρα, με πρόφαση την προστασία. Η εκβίαση παρουσιάζεται κάποιες φορές με την μορφή απαίτησης, με στόχο να συμβάλει στην λειτουργία της επιχείρησης και άλλοτε για να αποκομίσουν κάποιο χρηματικό όφελος.⁶¹

Ειδικότερα η παροχή της προστασίας διαμέσου χρηματικής αμοιβής σε επιχειρήσεις από οργανωμένες εγκληματικές ομάδες γνωστοί και ως νονοί, κάνει την εμφάνιση του στις αρχές της δεκαετίας του 80, και συνδέεται με την αύξηση την ίδια

⁵⁵ Βλ. Αδάμ Παπαδάκης , Η εκβιαστική << προστασία>> επιχειρήσεων (άρθρο 385&1 β ΠΚ) ως μορφή οργανωμένου εγκλήματος , στο Τιμητικό Τόμο για τον καθηγητή Γεωργίου Αλέξανδρο Μαγκάκη , Ποινικό Δίκαιο- Ελευθερία- Κράτος Δικαίου , εκδ, Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 1999, σελ. 373 στο Φ. Ριζάβα, (2011), ό.π σελ. 163

⁵⁶ Φ. Ριζάβα, 2011, ό.π σελ. 163 -164

⁵⁷ Φ. Ριζάβα, 2011, ό.π σελ. 164

⁵⁸ Μ. Gasparinatu, 2016, ό.π., σελ. 180

⁵⁹ Μ. Gasparinatu, 2016, ό.π. σελ. 180

⁶⁰ Σ. Βιδάλη , 2017, ό.π. σελ. 160 στο Ε. Σταμούλη , 2019, ό.π. σελ. 230-231

⁶¹ Ε. Σταμούλη , 2019, ό.π. σελ. 231

περίοδο των νυκτερινών κέντρων διασκέδασης στην περιοχή της Εθνικής Οδού Αθηνών- Λαμίας, που συντελεί στην αλλαγή της νυκτερινής διασκέδασης σε μια κερδοφόρα βιομηχανία.⁶²

Τα ιδιαίτερα υψηλά κέρδη των νυκτερινών κέντρων ήταν αναμενόμενο να τραβήξουν την προσοχή δυνατών ατόμων του υποκόσμου. Τα άτομα αυτά διαμέσου της εκβίασης απαίτησαν από τους ιδιοκτήτες των κέντρων την καταβολή μεγάλων χρηματικών ποσών για να τους δοθεί προστασία, διαμέσου offshore εταιριών security ή με τον κατά παράδοση τρόπο δράσης των νονών της νύχτας. Όταν κάποιος ιδιοκτήτης αντιδρούσε ή αντιτίθεται να αποδεχτεί την προστασία, ενδεχομένως να έβρισκε την επιχείρησή του να είχε τιναχθεί στον αέρα από κάποια έκρηξη από δυναμίτη ή χειροβομβίδα, όπως προκύπτει ότι τελέστηκε σε τρία παραλιακά κέντρα τον Μάιο του 1995 και στις αρχές του Νοεμβρίου του 1997 σε δυο μεγαλοπρεπή κέντρα νυκτερινής διασκέδασης επί της οδού Αμερικής.⁶³

Επιπλέον ο φόβος αντεκδίκησης και ο νόμος της σιωπής κάνουν την δίωξη των εγκληματικών αυτών ομάδων μια ιδιαίτερος επίπονη διαδικασία. Ενώ ακόμα και η εξόντωση κάποιων προσώπων, που είναι μέλη των συμμοριών αυτών, δεν επιφέρει συχνά την αποδυνάμωση τους, καθώς εμφανίζονται καινούργιες συμμορίες, συνήθως με την ανάμιξη και αλλοδαπών, που είναι κατά βάση Ρωσοπόντιοι και οι Αλβανοί, οι οποίοι προσπαθούν να καλύψουν τα κενά στην εξουσία που δημιουργείται. Παράλληλα σε τέτοιου είδους υποθέσεις σε ορισμένες περιπτώσεις διαπιστώνεται η εμπλοκή και επίορκων αστυνομικών, όπως είναι φανερό ότι διαδραματίστηκε πριν από κάποιο διάστημα με απότακτο αρχιφύλακα των ΕΚΑΜ,⁶⁴ ενώ δεν είναι σπάνιο και το ενδεχόμενο ένα όργανο της αστυνομίας να προχωρήσει στην εκτέλεση μεγαλονονών, καθώς όπως αναφέρει τον είχε δυσारेστήσει η αλαζονεία, η προκλητική συμπεριφορά και η έπαρση τους, όπως και ο πολυτελής βίος που έκαναν από τα τεράστια χρηματικά ποσά που λάμβαναν από τους εκβιασμούς και την προστασία των επιχειρηματιών των νυκτερινών κέντρων.⁶⁵

---

⁶² Ν. Κουράκης, 1999, Το Οργανωμένο Έγκλημα. Φαινομενολογία του προβλήματος και δυνατότητες αντιμετώπισης του στην Ελλάδα. Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <https://crime-in-crisis.com/%CF%84%CE%BF-%CE%BF%CF%81%CE%B3%CE%B1%CE%BD%CF%89%CE%BC%CE%AD%CE%BD%CE%BF-%CE%AD%CE%B3%CE%BA%CE%BB%CE%B7%CE%BC%CE%B1-%CF%86%CE%B1%CE%B9%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%B5%CE%BD%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%AF/>. σελ. 10

⁶³ Ν. Κουράκης, (1999), ό.π. σελ.11

⁶⁴ Βλ. σχετ. δημοσίευμα του Βασίλη Γ. Λαμπρόπουλου στο «Βήμα» της 10.5.1998, σελ. Α58, με τον χαρακτηριστικό τίτλο «Τα ΕΚΑΜ, οι νονοί και οι οίκοι ανοχής. Τι κατέθεσε ο φερόμενος ως εγκέφαλος του κυκλώματος πρώην αστυνομικός» στο Ν. Κουράκης, 1999, ό.π. Σελ 12

⁶⁵ Βλ. εφημ. «Τα Νέα» της 6.7.1996, σελ. 18· σε γενικότερο επίπεδο βλ. επίσης τα δημοσιεύματα στις εφημ. «Το Βήμα» της 3.12.1995, σελ. Α53 και της 25.1.1998, σελ. στο Ν. Κουράκης, 1999, ό.π. σελ 12

Συχνά στις εκθέσεις την ελληνικής αστυνομίας και στο Τύπο γίνεται αναφορά για την εμπλοκή αστυνομικών στα εγκληματικά δίκτυα των εκβιαστών. Η εισχώρηση των εγκληματικών οργανώσεων στο δημόσιο τομέα αποτελεί σημαντικό παράγοντα, που αποδεικνύεται από τις συμμαχίες που είχαν δημιουργήσει με υπαλλήλους των φυλακών, όπου ήταν φυλακισμένοι οι αρχηγοί των εγκληματικών ομάδων, αλλά και την εμπλοκή τους σε αυτές, ως περιφερειακά και ηγετικά μέλη, για την υλοποίηση των στόχων τους. Ταυτόχρονα, έγινε φανερό η άσκηση της ψυχολογικής βίας και της εξαπόλυσης απειλών κατά της ζωής προσώπων, όπως είναι αστυνομικοί, δικαστές, εισαγγελείς και υπάλληλοι των φυλακών, με στόχο να σπάσουν τις αντιστάσεις τους σε ενδεχόμενη μη συμμόρφωση τους, η απόπειρα να διαπράξουν ή πράττουν εις βάρος τους εγκληματικές ενέργειες, όπως είναι απόπειρες ανθρωποκτονίας και εκρήξεις. Ενώ κάνουν χρήση και της δωροδοκίας ως μέθοδο για την υλοποίηση των στόχων τους.⁶⁶

Στην περίοδο της οικονομικής κρίσης έκανε την εμφάνιση της μια επιφανειακή ύφεση στη δράση της εκβίασης στα νυχτερινά κέντρα, η οποία σχετίζεται, τόσο με την ελάττωση των κερδών που αναμένονταν όσο και με την ελαχιστοποίηση των εγκληματικών ομάδων.⁶⁷ Η μείωση των μέσω απολαβών έχει επιφέρει την ελάττωση της κατανάλωσης, επισκεψιμότητας και κατ' επέκταση των κερδών στα νυχτερινά καταστήματα εστίασης, με αποτέλεσμα την αντίστοιχη ελάττωση των χρηματικών ποσών που δίδονται στην προστασία τους.⁶⁸ Τα ποσά ανέρχονται από 100 ως 150 ευρώ την εβδομάδα αλλά υπάρχουν και περιπτώσεις που πιθανά να ανεβαίνουν ως και τα 1000 ευρώ.⁶⁹ Εντύπωση όμως προκαλεί η αφόρητη πίεση που ασκείται για την παράδοση των ποσών από τους δράστες παρά το ύψος του ποσού.⁷⁰

Τα χρηματικά ποσά είναι βεβαίως πιο μικρά από εκείνα των προηγούμενων χρόνων και έχουν κατεξοχήν χαρακτήρα συμβολικό, καθώς επισφραγίζουν και διατηρούν τον έλεγχο μιας καθορισμένης γεωγραφικής περιοχής από μια ορισμένη εγκληματική οργάνωση. Αλλά τα ποσά αυτά δύναται να υποδεικνύουν την

---

⁶⁶Ετήσια έκθεση ΕΛ.ΑΣ. 2015, σ. 74 στο Σταμούλη Ε.,2019,ό.π. σελ. 233

⁶⁷ Ε. Σταμούλη, 2016, «Οργανωμένο έγκλημα και οικονομική κρίση: τάσεις και μεταβολές», στο Μ. Γασπαρινάτου (επιμ.), Έγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης. Τιμητικός τόμος για τον καθηγητή Νέστωρα Κουράκη, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, σ. 1194-1230. Β. Λαμπρόπουλος, «Η οικονομική κρίση “καίει” και τους νονούς της νύχτας», Το Βήμα (12.06.2015), διαθέσιμο στο: <<http://www.tovima.gr/society/article/?aid=712772>> στο Σταμούλη Ε.,2019,ό.π. σελ. 234

Διπλωματική Εργασία

⁶⁸ Σύμφωνα με έρευνα του ΕΚΚΕ (2014) για την αστική κατανάλωση στην Αθήνα, οι έξοδοι για πολιτιστική κατανάλωση παρουσίασαν μείωση της τάξεως του 15% σε όλα τα πεδία. Ειδικά η επισκεψιμότητα σε ρεμπετάδικα-λαϊκά πάγκα και σε μεγάλες πίστες παρουσιάζει πτώση της τάξεως του 51,4% και του 45,7% αντιστοίχως εν συγκρίσει με τη διετία 2008-2009. Βλ. σχετικό άρθρο «ΕΚΚΕ: Η κρίση χτύπησε μπουζούκια και ρεμπετάδικα», Το Κουτί της Πανδώρας, διαθέσιμο στο: <<http://www.koutipandoras.gr/article/126465/ekke-i-krisi-htypise-mprouzoykia-kai-rempetadika>> στο Σταμούλη Ε.,2019,ό.π. σελ. 234

⁶⁹ Έκθεση της ελληνικής αστυνομίας για το οργανωμένο έγκλημα στην Ελλάδα έτος 2012, σελ. 33 https://www.astynomia.gr/file/2013/05/2012-ekthesi_oe.pdf

⁷⁰ Έκθεση της ελληνικής αστυνομίας για το οργανωμένο έγκλημα στην Ελλάδα έτος 2013, σελ. 34 https://www.astynomia.gr/file/2013/05/2013_ekthesi_oe.pdf

αναδιοργάνωση και την αλλαγή της αγοράς των εκβιάσεων. Με άλλα λόγια, η ελάττωση των εσόδων των μεγάλων νυχτερινών καταστημάτων είναι φανερό ότι έχει ωθήσει σε μια τάση τις εγκληματικές οργανώσεις σε διαφορετικές δραστηριότητες όπως είναι η είσπραξη των οφειλών μέσω εκβιασμών έναντι τρίτων και το σπάσιμο των επιταγών ή οι εκβιασμοί περιπτέρων είτε πιο μικρών καταστημάτων.⁷¹

Ιδιαίτερα η παροχή της προστασίας με την μορφή εκβίασης είναι φανερό ότι κατέχει μια εκ βάθους καθιερωμένη και ακατάλυτη άνομη αγορά στην οικονομία της νύχτας, η οποία κυρίως βρίσκεται κάτω από τον έλεγχο ημεδαπών ιδιαίτερα και δρα έχοντας την ανοχή του κρατικού μηχανισμού είτε μέρους αυτού.⁷² Η σύσταση και η κοινωνική οργάνωση των ομάδων που προσφέρουν προστασία στον τομέα της διασκέδασης επαληθεύουν ότι το οργανωμένο έγκλημα για ένα μέρος του πληθυσμού είναι μια λύση στο βιοποριστικό τους πρόβλημα και ένα μέσο για την ενσωμάτωση τους στην κοινωνία.⁷³ Με διαφορετικά λόγια, η Μαφία, ως βιομηχανία προστασίας ιδιωτικού χαρακτήρα, κρίνεται ως αναγκαία για την χορήγηση των παραγόντων για την άσκηση επιχειρηματικής δράσης. Τούτο φέρει ως αποτέλεσμα την ανάπτυξη μια θετικής εξωτερικής επίδρασης, δηλαδή ότι δεν επωφελούνται μόνο εκείνοι που πληρώνουν για τις υπηρεσίες αλλά και η κοινότητα στο σύνολο της.⁷⁴

1.4. Οι εγκληματικές ομάδες-οι νονοί της νύχτας

Η αναχρονιστική και εσφαλμένη έννοια του συνδικάτου του εγκλήματος αποτελεί κοινωνικό θεμέλιο στο ίδιο πλαίσιο και την οργάνωση της ελληνικής κοινωνίας και δεν συνιστά μόνο εισαγόμενο φαινόμενο. Όντως από τον κοινωνικό χαρακτήρα των κατά περιόδους δραστών, κατά βάση εκείνων που απασχολούνται με τα καταστήματα και την νύχτα, ανακύπτει ότι η πλειοψηφία τους είναι νεαρής ηλικίας, είναι μορφωμένοι, είναι αρκετά συνηθισμένοι άνθρωποι, διήγαγαν ή διάγουν πλούσιο βίο και έχουν το σεβασμό των προσώπων του περιβάλλοντος τους. Η διαδρομή προς το οργανωμένο έγκλημα αποτελεί και έναν αντικατοπτρισμό των απόψεων συναφή με τα όρια και την αξία του νόμου, που αναπτύσσεται για έτη κρυφά στην κοινωνία, στο εκπαιδευτικό και πολιτικό σύστημα και στην ελληνική οικογένεια.⁷⁵

⁷¹ Γ. Σουλιώτης, «“Μπράβοι” αναλαμβάνουν τώρα ρόλο εισπράκτορα», Καθημερινή (05.02.2012), διαθέσιμο στο: <<http://www.kathimerini.gr/449611/article/epikairothta/ellada/mpravoianalamvanoygn-twra-rolo-eispraktora>> στο Ε. Σταμούλη, 2019,ό.π. σελ. 234-235

⁷² Ε. Σταμούλη, 2019,ό.π. σελ. 23

⁷³ Ε. Σταμούλη, 2019,ό.π. σελ. 236-237

⁷⁴ V. Scalia, 2016, CRIME, NETWORKS AND POWER, University of Winchester Winchester, United Kingdom, Springer Nature, σελ. 100

⁷⁵ Σ. Βιδάλη, 2009, Η πορεία προς το οργανωμένο έγκλημα, ΤΟ ΒΗΜΑ, <https://www.tovima.gr/2009/07/19/opinions/i-poreia-pros-to-organwmeno-egklima/>

Μια ιδιαίτερη χαρακτηριστική ομάδα δράσης εγκληματικών ομάδων στην ελληνική επικράτεια συνιστούν οι Νονοί της Νύχτας. Οι νονοί ήταν μέχρι τότε σωματοφύλακες των νυχτερινών κέντρων διασκέδασης που έχουν αποδεσμευτεί από τους εργοδότες τους. Ανέπτυξαν δικές τους συμμορίες και ξεκίνησαν να δίνουν προστασία σε διάφορες επιχειρήσεις, όπως είναι οι επιχειρήσεις μεταχειρισμένων αυτοκινήτων και καταστήματα, όπως είναι τα γουναρικά και τα νυχτερινά κέντρα. Οι νονοί εικάζεται ότι μοίρασαν την Αττική και την περιφέρεια τριγύρω από την Αθήνα, σε περιοχές επιρροής κατά αντιστοιχία με τον γεωγραφικό καταμερισμό των επιχειρήσεων και των νυχτερινών κέντρων που είναι κάτω από τον έλεγχο τους.⁷⁶

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός, όπως αυτό παρουσιάζεται σε δημοσιεύματα του Τύπου, ότι τον Νοέμβριο του 1989 κατά μέσο όρο 20 αρχηγοί συμμοριών της νύχτας συνεδρίασαν και ήρθαν σε συμφωνία να μοιράσουν ανάμεσα τους τις περιοχές του Πειραιά και της Αττικής σε ζώνες αρμοδιότητας και επιρροής τους, για να μην προκύπτουν αμφιβολίες και διχογνωμίες ανάμεσα τους. Από την περίοδο εκείνη και μετά οι συναθροίσεις αυτές προκύπτει ότι αποτελούν ένα επαναλαμβανόμενο μοτίβο, για να επικυρώνονται οι συμφωνίες αυτές.⁷⁷

Οι εγκληματικές οργανώσεις αποτρέπουν τους εαυτούς τους να χάσουν την ταυτότητα τους. Όταν βρίσκονται υπό απειλή, όπως για παράδειγμα ήταν το καρτέλ Μεντεγίν στο παρελθόν και η Σικελική Μαφία τα τελευταία έτη, αυτές οι οργανώσεις αγωνίζονται μέχρι εσχάτων για τον έλεγχο της περιοχής τους, καθώς εναλλακτικά παλεύουν σε ξένες συνθήκες, χωρίς να μπορούν να διασφαλίσουν τα προς το ζην είτε εργασία, είτε κυρίως προστασία και επιρροή. Ενώ προσπάθειες επανεγκατάστασης και ανασυγκρότησης της δράσης τους σε δυσμενείς αγορές ενδέχεται να οδηγήσουν σε αρνητικές εξελίξεις, καθώς δύναται να έρθουν αντιμέτωπες με ένα ισχυρό πλαίσιο επιβολής του νόμου είτε να έρθουν σε ανταγωνισμό με συμμορίες που κατείχαν τα ωφέληματα στην συγκεκριμένη περιοχή.⁷⁸

Ο τρόπος δραστηριοποίησης τους περικλείει τον τρόπο επιλογής των θυμάτων σε συνάρτηση με τα οικονομικά και γεωγραφικά κριτήρια, την απόσπαση χρηματικών ποσών σε μηνιαίο ή εβδομαδιαίο πλαίσιο, την άσκηση ψυχολογικής βίας, ιδίως στους ιδιοκτήτες των καταστημάτων και στις οικογένειές τους, τη χρήση βίας μέσω της πρόκλησης σωματικής βλάβης, εμπρησμών, καταστροφής των περιουσιακών στοιχείων των θυμάτων και απόπειρες δολοφονίας.⁷⁹ Η συγκεκριμένη άνομη δράση εμφανίζει μεγάλο σκοτεινό αριθμό, καθώς είναι περιορισμένος ο αριθμός των θυμάτων που δηλώνουν στην αστυνομία τον εκβιασμό λόγω του κινδύνου των αντίποιнов.⁸⁰

⁷⁶ Ε. Σταμούλη, 2019, ό.π. σελ. 236

⁷⁷ Ν. Κουράκης, 1999, ό.π. σελ. 11

⁷⁸ E. Savona, 2005, Responding to Money Laundering international perspectives, Harwood academic publishers, Italy, σελ. 54

⁷⁹ Ετήσια έκθεση ΕΛ.ΑΣ. 2015, σ. 73 στο Ε. Σταμούλη, 2019, ό.π. σελ. 231

⁸⁰ Ε. Σταμούλη, 2019, ό.π. σελ. 231

Είναι χαρακτηριστική η διήγηση μέλους εγκληματικής οργάνωσης που αναφέρει ότι δεν υφίσταται ενδεχόμενο ιδιοκτήτης να μην αποδεκτή την προστασία. Εάν την απορρίψει δύναται να προχωρήσουν σε καταστροφή του καταστήματος του είτε θα θέσει σε κίνδυνο την ζωή του και την ζωή της οικογένειάς του. Κάθε τομέας κατέχει καθορισμένους προστάτες, οι οποίοι έρχονται ή από παλαιούς νονούς της νύχτας ή από τα γυμναστήρια, οι οποίοι προσελκύουν άτομα με σωματική δύναμη που επιθυμούν να κερδίσουν εύκολα χρήματα. Όταν ένα νέο κατάστημα ανοίγει, είτε μεγάλο νυχτερινό κατάστημα, είτε μικρό καφέ, μετά από δύο ημέρες τους επισκέπτονται οι επίδοξοι προστάτες. << Είναι ο άγραφος νόμος της νύχτας >>. ⁸¹

Επιπλέον επέκταση στις δραστηριότητες τους είναι η εκβίαση τραγουδιστών και τραγουδιστριών και τους μεταπείθουν ώστε να δεχθούν την προστασία κάνοντας χρήση της πειστικής ικανότητας των ατόμων της νύχτας. Διαμέσου απειλών που με ευκολία γίνονται πράξεις μέσα σε ελάχιστα 24ωρα. Με αυτόν τον τρόπο φέρνουν σε πέρας να θέσουν σε καθεστώς προστασίας τους καλλιτέχνες που έχουν μπλεχτεί στα πλοκάμια της συμμορίας τους και να οριστικοποιήσουν σκιάδες συμφωνίες. ⁸²

Στο κέντρο λοιπόν της προσοχής μπαίνει η φύση του εγκλήματος και όχι ο ψυχολογικός χαρακτήρας ή η εθνικότητα του εγκληματία με βάση την οπτική των Caiden και Alexander. ⁸³ Ενώ ο εκβιασμός δεν εμφανίζεται ως ηθική αδυναμία που παρουσιάζεται μόνο τον 19ο ή τον 20ο αιώνα. Αλλά γίνεται αντιληπτό ως ένα μοντέλο οικονομικού χαρακτήρα που θα αναπτυχθεί με αυθόρμητο τρόπο και θα φτιάξει οικονομικές κατασκευές κάτω από συγκεκριμένες συνθήκες. ⁸⁴

1.5. Τα συμβόλαια θανάτου

Τα συμβόλαια θανάτου συνιστούν υποθέσεις όπου ένα τρίτο πρόσωπο αποδέχεται την υποχρέωση του σχεδιασμού της δολοφονίας ή της απόπειρας δολοφονίας ενός ατόμου. Κατά περιόδους τούτο δύναται να περικλείει την μεταφορά ενός χρηματικού ποσού, δηλαδή το πρόσωπο που θα εκτελέσει την δολοφονία

⁸¹ Ε. Καρανάτση, 2007, «Οι νονοί και τα συμβόλαια θανάτου», Καθημερινή, διαθέσιμο στο: <https://www.kathimerini.gr/society/276389/oi-nonoi-kai-ta-symvolaia-thanatoy/>

⁸² ΘΕΟΔΟΣΗΣ Π. ΠΑΝΟΥ, Μάιος 18, 2013, Πέπλο τρόμου στη νύχτα, Espresso, διαθέσιμο στο <https://web.archive.org/web/20150924002325/http://www.espressonews.gr/%CF%80%CE%B5%CF%81%CE%B9%CE%B5%CF%87%CF%8C%CE%BC%CE%B5%CE%BD%CE%BF/%CE%AC%CF%81%CE%B8%CF%81%CE%BF/%CF%81%CE%B5%CF%80%CE%BF%CF%81%CF%84%CE%B1%CE%B6/116748/%CF%80%CE%AD%CF%80%CE%BB%CE%BF-%CF%84%CF%81%CF%8C%CE%BC%CE%BF%CF%85-%CF%83%CF%84%CE%B7-%CE%BD%CF%8D%CF%87%CF%84%CE%B1,>

⁸³ The Politics and economics of organized crime / edited by Herbert E. Alexander, Gerald E. Caiden, 1985, Lexington Books, στο K. Hirschfeld, 2015, Gangster States Organized Crime, Kleptocracy and Political Collapse, PALGRAVE MACMILLAN, σελ. 28-29

⁸⁴ K. Hirschfeld, 2015, ό.π. σελ. 28-29

λαμβάνει ένα χρηματικό ποσό για τις υπηρεσίες του. Σε άλλες περιπτώσεις ο εκτελεστής δύναται να λάβει διαφορετικές μορφές πληρωμής του συμβολαίου θανάτου όπως οι πολιτικές ή προσωπικές χάρες και η μεταβολή του καθεστώτος σε μια εγκληματική οργάνωση . Ενώ ένα συμβόλαιο θανάτου δύναται να έχει προσωπικό, οικονομικό , πολιτικό ή κίνητρο που να συνδέεται με το οργανωμένο έγκλημα . Το κίνητρο μιας εκτέλεσης είναι η μεταβολή του status quo εξοντώνοντας το πρόσωπο που καταλέγεται ως εμπόδιο.⁸⁵

Υπολογίζεται ότι υπάρχουν περίπου επτά συμμορίες που δραστηριοποιούνται στο ελλαδικό χώρο, οι οποίες αλληλοϋποστηρίζονται μεταξύ τους,⁸⁶ μέλη της εκάστοτε εγκληματικής οργάνωσης δρουν από κοινού για να προσεγγίσουν τους ιδιοκτήτες καταστημάτων και για να εισπράξουν την προστασία⁸⁷ και έχουν σχέσεις με την αστυνομία.⁸⁸ Ενώ οι διάφορες συμπλοκές ανάμεσα στις εγκληματικές ομάδες που προκύπτουν επικυρώνονται με συμβόλαια θανάτου, κυρίως σχετικά με τα στελέχη που έχουν αρχηγικό ρόλο.⁸⁹

Επιπλέον όταν ένα μέλος της μαφίας της νύχτας επιλέγει να παραβιάσει την omerta , δηλαδή τον νόμο της σιωπής που καθορίζει τις δράσεις των νονών, θέτει την ζωή του σε κίνδυνο και πιθανόν να είναι το επόμενο θύμα κάποιου συμβολαίου θανάτου. Οι λεγόμενοι προστάτες δεν ευνοούν ποτέ κάποιον και πάντα θέτουν τους εαυτούς τους σε καθεστώς προστασίας. Η ανάθεση και η εκτέλεση συμβολαίων θανάτου δύναται να θεωρηθούν ως η αντίδραση τόσο στην επιλογή των θυμάτων να μιλήσουν στην αστυνομία αλλά και την ροπή των νονών να εξαφανίζουν τους παλαιότερους νονούς για να αναλαμβάνουν τα ηνία .⁹⁰ Το τελευταίο διάστημα ένα είδος πολέμου συμμοριών εάν και ολιγάριθμος έχει ξεκινήσει ανάμεσα τους με επαρκής θανάτους.⁹¹

Ο νόμος του ισχυρού είναι εκείνος που επικρατεί στο σκοτεινό κόσμο της νύχτας. Οι μεταβολές σχετικά με την επιλογή καινούργιων αρχηγών πραγματοποιούνται με αργό ρυθμό και πάντοτε μέσα από αιματοβαμμένες συμπλοκές.⁹² Από το 2017 και μέχρι το 2019 έχουν εκτελεστεί έντεκα αρχηγοί των

---

⁸⁵ N. Kaysser, & A.Oliveira, 2021, Killing in Silence: Monitoring the Role of Organized Crime in Contract Killing. Switzerland: Global Initiative Against Transnational Organized Crime <https://globalinitiative.net/wp-content/uploads/2021/11/GITOC-Global-Assassination-Monitor-Report-Killing-in-Silence.pdf> , Σελ. 31

⁸⁶ E. Lambropoulou ,2003, Criminal ‘organizations’ in Greece and public policy: from non-real to hyper-real?/ International Journal of the Sociology of Law 31 ,σελ . 79 διαθέσιμο στο https://www.researchgate.net/publication/222627001_Criminal_%27organisations%27_in_Greece_and_public_policy_From_non-real_to_hyper-real

⁸⁷ Ετήσια έκθεση ΕΛ.ΑΣ. 2015, σ. 75 στο Ε. ΣΤΑΜΟΥΛΗ σελ.232

⁸⁸ E. Lambropoulou ,2003, ό.π. σελ. 79

⁸⁹ Ετήσια έκθεση ΕΛ.ΑΣ. 2015, σ. 75 στο Ε. Σταμούλη σελ.232

⁹⁰ E. Καρανάτση , 2007, «Οι νονοί και τα συμβόλαια θανάτου», Καθημερινή , ό.π.

⁹¹ E. Lambropoulou ,2003, Criminal ‘organizations’ in Greece and public policy: from non-real to hyper-real? , σελ.79

⁹² A. Καλαφάτης, «Ο πόλεμος των νονών της νύχτας. Οι μαθητές σκοτώνουν

αρχηγών (capo dei capo) της αθηναϊκής νύχτας , μετά από αντίστοιχα σε αριθμό συμβόλαια θανάτου που επιτελέστηκαν στο πλαίσιο των συμπλοκών που ξεκίνησαν το 2017 μεταξύ των δυο μεγαλύτερων ομάδων της νύχτας στην Αθήνα, που βρίσκονταν κάτω από τον έλεγχο τεσσάρων συνολικά νονών.⁹³ Και με το πέρασ τριών επιπλέον ετών προστέθηκαν στην λίστα των θυμάτων άλλα οχτώ μέλη , όπου εκτελέστηκαν με συμβόλαια θανάτου.⁹⁴

Οι εγκληματικές ομάδες στοχοποιούν αντιπάλους στην προσπάθεια ελέγχου άνομων σειρών προμηθευτών και εδαφών. Κάνουν χρήση των εκτελέσεων για να αφανίζουν εκείνους που δραστηριοποιούνται απέναντι τους ή που τίθενται ενάντια τους.⁹⁵ Μέλος εγκληματικής ομάδας αναφέρει ότι οι εκτελέσεις δεν πραγματοποιούνται για την προστασία των καταστημάτων νυχτερινής διασκέδασης . Η προστασία δρα ως Δούρειος Ίππος για την αποτελεσματικότερη προσέγγιση στο σύνολο του οργανωμένου εγκλήματος καθώς το πλήθος των χρημάτων δεν έρχονται από την προστασία αλλά από το λαθρεμπόριο πετρελαίου , το εμπόριο κοκαΐνης και άλλες άνομες δράσεις. Το πλήθος των νονών συλλέγουν τα παράνομα κέρδη , στην συνέχεια προχωρούν στο άνοιγμα νέων επιχειρήσεων ακόμα και νυχτερινών κέντρων.⁹⁶

Σύμφωνα με την ελληνική αστυνομία είναι φανερό ότι από το σύνολο των υποθέσεων γνωρίζει μερικούς από τους φυσικούς και τους ηθικούς αυτουργούς των εγκλημάτων αυτών αλλά δεν προχωρά στην σύλληψη τους λόγω μη επαρκών στοιχείων. Επιπλέον γνωρίζει ότι η μέθοδος ξεκαθαρίσματος στο χώρο της νύχτας είναι πολύ πιο έντονη και επιτυχής από οποιαδήποτε μέθοδο έρευνας της αστυνομίας, η οποία διαλευκάνει σε ποσοστό μικρότερο του 10% τις εκτελέσεις των νονών.⁹⁷

Επιπλέον οι εγκληματικές οργανώσεις αξιοποιούν τα συμβόλαια θανάτου για να χρηματοδοτήσουν παράνομες δραστηριότητες, δηλαδή θέτουν εκτελεστές αντί χρηματικής απολαβής για εκείνους που έχουν την ικανότητα και την πρόθεση να διαθέσουν το απαραίτητο χρηματικό ποσό.⁹⁸ Τα συμβόλαια θανάτου ήταν πάντοτε ένα

τους μέντορές τους», Έθνος (12.05.2019), διαθέσιμο στο:

<https://www.ethnos.gr/greece/article/38181/polemosnononthsnyxthasoimathhtesskotonoyntoysmentorestoyis>

⁹³ Α. Καλαφάτης, 2019, ό.π.

⁹⁴ Γ. Σουλιώτης , 27.04.2022 , Δολοφονίες: Τα μεγάλα ξεκαθαρίσματα της νύχτας, <https://www.kathimerini.gr/society/561828673/dolofonies-ta-megala-xekatharismata-tis-nychtas/> εφημερίδα καθημερινή

⁹⁵ N. Kaysser, & A.Oliveira, 2021, ό.π, σελ.8

⁹⁶ Ε. Καρανάτση , 2007, «Οι νονοί και τα συμβόλαια θανάτου», Καθημερινή , ό.π.

⁹⁷ Α. Καλαφάτης, 2019, ό.π.

⁹⁸ N. Kaysser, & A.Oliveira, 2021, ό.π, σελ.8

αιματηρό μέσο είτε για να επιλύουν τις μεταξύ τους διενέξεις οι ομάδες τις νύχτας είτε για να εξαφανίζουν πρόσωπα που εκείνοι καταλογίζουν ως εχθρούς τους.⁹⁹

Πιθανώς το πιο σημαντικό αφορά ότι πολλές ανθρωποκτονίες και απόπειρες ανθρωποκτονίας του οργανωμένου εγκλήματος, όπως έχει προβληθεί και από τις υποθέσεις του συνδικάτου των εκτελεστών, είναι χωρίς κίνητρα στο πλαίσιο των ποινικών. Υφίστανται δίκτυο άλλων συμφερόντων και υψηλών γνωριμιών που επιδρούν στην δράση τους.¹⁰⁰ Τα κίνητρα του οργανωμένου εγκλήματος πολλές φορές συμπίπτουν με τα οικονομικά, κάτι που δεν προξενεί κατάπληξη, καθώς ο βασικός σκοπός των ομάδων του οργανωμένου εγκλήματος αποσκοπεί στην ωφέλεια. Τούτο γίνεται φανερό σε υποθέσεις εκτελέσεων συμβολαίων θανάτου που σχετίζονται την άρνηση της πληρωμής αιτημάτων εκβίασης ή όταν τούτες πραγματοποιούνται για να παραπλανήσουν τις διαδικασίες δημόσιων διαγωνισμών ή συμβάσεων.¹⁰¹

Κεφάλαιο 2^ο . Οργανωμένο έγκλημα και διαφθορά

2.1. Η διαφθορά ως συνδεδετικός κρίκος του οργανωμένου εγκλήματος

Το οργανωμένο έγκλημα αν και παρουσιάζεται σε πλήθος ιδιαίτερων ειδών στην κοινωνική ζωή, κατέχει κάποια καθημερινά κυρίως χαρακτηριστικά, που τονίζουν παράλληλα μια ουσιαδώς ξεχωριστή και εξελισσόμενη επικινδυνότητα απέναντι στον παραδοσιακού τύπου εγκληματική δραστηριότητα. Τα είδη αυτά αποτελούν στο χώρο του οργανωτικού πλαισίου, παράγοντα της σύνδεσης περισσότερο των δύο προσώπων, της ιεραρχικής κλίμακας με πλήρη υπακοή στην μαζική και ατομική επιθυμία, τον επαγγελματισμό, του μέγιστου διαστήματος και των οικουμενικών σχέσεων με αποσιώπηση της ατομικής δέσμευσης στο πεδίο των στόχων, την εξασφάλιση οικονομικού κύρους και είτε την πολιτική επήρεια και τομέα των μεταχειρισμένων μεθόδων, η τρομοκρατία, η βία, η διαφθορά και η ανάπτυξη μιας ψεύτικης νομιμότητας, με την προσχώρηση των σημαντικών κερδών που αποδίδει το έγκλημα στην ισχύουσα οικονομία.¹⁰²

---

⁹⁹ Α. Καλαφάτης, 2018, Τα συμβόλαια θανάτου 25ετίας που «διαμόρφωσαν» την αθηναϊκή νύχτα, https://www.huffingtonpost.gr/entry/ta-semvolaia-thanatoe-25etias-poe-diamorfosan-ten-athenaike-nechta_gr_5a618dd9e4b01d91b2545d52

¹⁰⁰ Β. Λαμπρόπουλος, «Ο νέος γύρος του φονικού πολέμου των νονών της νύχτας», Το Βήμα (30.06.2018), διαθέσιμο στο: <https://www.tovima.gr/2018/06/30/society/o-neos-gyros-toy-fonikoy-polemoy-twn-nonwn-tis-nyxtas/>

¹⁰¹ N. Kaysser, & A.Oliveira, 2021, ό.π, σελ. 50

¹⁰² Βλ. σχετικά Ν. Δημητράτου, 1999, Θεωρητική προσέγγιση ενός κοινωνικού ποινικού προβλήματος, ΠοινΧρ, 301, Α. Κωστάρα, 2000. Έννοια, τυποποίηση και προβληματική των κυρώσεων του οργανωμένου εγκλήματος, σε «Το οργανωμένο έγκλημα από τη σκοπιά του

Η διαφθορά τελεί από τα πιο κρίσιμα προβλήματα για την διατήρηση της πολιτικής, κοινωνικής και οικονομικής εξέλιξης για τις ανερχόμενες, εξελισσόμενες και εξελιγμένες οικονομίες. Στο σύνολο της η διαφθορά ελαττώνει την παραγωγικότητα και μεγαλώνει την ανισότητα.¹⁰³ Επιπρόσθετα, σε συνάρτηση με τον παρελθόν, η παρανομία που έχει δοσοληψίες με το κράτος δεν εξελίσσεται προσωποκεντρικά. Οι παράνομες επιχειρήσεις εξαρτώνται από τις πρακτικές λειτουργίες που εκτελούνται και από την σύνδεση αυτών των ενεργειών, με άλλες στο φάσμα ενός άνομου πλάνου, πολιτικού ή μη, παρά από άτομα.¹⁰⁴

Σύμφωνα με εκτιμήσεις των διεθνών οργανισμών και δεδομένων που έχουν στην διάθεση τους αρμόδιες υπηρεσίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης,¹⁰⁵ το κόστος της διαφθοράς στον παγκόσμιο χάρτη αντιστοιχεί στο επιβλητικό ποσοστό του 5% της παγκόσμιας οικονομίας,¹⁰⁶ ενώ το οργανωμένο έγκλημα δίνει το 30% των εσόδων του για την δωροδοκία οργάνων του κρατικού μηχανισμού,¹⁰⁷ όπως είναι οι δικαστικοί λειτουργοί, οι διοικητικές αρχές, τελωνιακοί, αστυνομικοί και άλλοι υπάλληλοι και λειτουργοί του κράτους, κατά κύριο λόγο εκείνοι που υπάγονται στη Δημόσια Διοίκηση υπό τον ευρύ πλαίσιο της έννοιας, για να διασφαλίσει τον απρόσωπο

ποινικού δικαίου», Πρακτικά Ζ' Πανελληνίου Συνεδρίου ΕΕΠΔ, 71 επ., Ν. Λίβου, Οργανωμένο έγκλημα, έννοια και δικονομικοί τρόποι αντιμετώπισής του, σε: «Το οργανωμένο έγκλημα από τη σκοπιά του ποινικού δικαίου», Πρακτικά Ζ' Πανελληνίου Συνεδρίου ΕΕΠΔ, 2000, 17 επ. στο Ε. Συμεωνίδου – Καστανίδου, 2025, Το οργανωμένο έγκλημα στο ελληνικό ποινικό δίκαιο, στο Έγκλημα και τιμωρία ενημερωτικό δελτίο της Ελληνικής Εταιρίας Εγκληματολογίας, Φάκελος αφιέρωμα για το οργανωμένο έγκλημα, τεύχος 16, σελ.10 διαθέσιμο στο <https://www.hscriminology.gr/wp-content/uploads/2025/02/crime-and-punishment-16.pdf>

¹⁰³ OECD, 2013, Εγχειρίδιο Ενημέρωσης Εφοριακών και Φορολογικών Ελεγκτών για τη Δωροδοκία και τη Διαφθορά, σελ.10

¹⁰⁴ Σ. Βιδάλη, 2013, Νομιμότητα και Παρανομία: βίοι παράλληλοι. <https://tvxs.gr/apopseis/arthragnomis/nomimotita-kai-paranomias-bioi-paralliloi-tis-sofias-bidali/>

¹⁰⁵ Commission of the European Communities, Communication from the Commission to the Council, the European Parliament and the European Economic and Social Committee on a comprehensive EU Policy against Corruption, Brussels, 20-5-2003, COM (2003), 317 final, p. 13 στο Δ. Ράικος, 2006, Δημόσια διοίκηση και διαφθορά. Από την σκοπιά του Διοικητικού Δικαίου, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη σελ. 21

¹⁰⁶ Σύμφωνα με τον τ. Διευθυντή της Παγκόσμιας Τράπεζας και μέλος της Transparency International Michael Wiehen, Η διεθνής μάχη κατά της διαφθοράς, σε: Κράτος και Διαφθορά, σελ. 97 επ., το οικονομικό κόστος της διαφθοράς παγκοσμίως, κυμαίνεται από 15% έως και 50% του κόστους των συμβάσεων δημοσίων έργων, στο Δ. Ράικος, 2006, ό.π. σελ. 22

¹⁰⁷ Πρέπει να διευκρινιστεί ότι στο διοικητικό δίκαιο το όργανο νοείται αποκλειστικά ως η οργανική μονάδα που αποτελεί αυτοτελές υποκείμενο αρμοδιοτήτων και δεν πρέπει να συγχέεται με τον προσωπικό φορέα του. Στην παρούσα μελέτη, ωστόσο, ο όρος αναφέρεται και υπό την τελευταία αυτή έννοια, ώστε να συμπίπτει με την χρήση που γίνεται κατά κανόνα στο διεθνή κείμενα και την διεθνή πρακτική. Για τη διάκριση αυτή βλ. Θ. Κιουπτσιόδη, Κρατική ευθύνη από παράλειψη, 1989, σελ. 90 σημ. 20, Π. Δαγτόγλου, Γενικό Διοικητικό Δίκαιο, 2004, σελ. 971 και 998 επ. Κ. Χρυσόγону, Συνταγματικό Δίκαιο, 2003, σελ. 403, G. Jellinek, Allgemeine Staatslehre, 1914, s. 559 ff., R. Rebhahn, Staashaftung wegen mangelnder Gefahrenabwehr, Wien 1997, s. 84 ff. στο Δ. Ράικος, 2006, ό.π. 22

χαρακτήρα των δραστηριοτήτων της και κατά βάση να μην τιμωρηθούν τα πρόσωπα που συμμετέχουν από τον νόμο (purchase exemption).¹⁰⁸

Διαμέσου και της διαφθοράς συνθέτονται και θεμελιώνονται εφάμιλλες οικονομίες, εξωθεσμικές συμφωνίες σε ένα πολιτικό μοντέλο αλλά και προβλήματα που βρίσκουν την λύση τους που η ίδια η νομιμότητα προκαλεί. Εν τέλει η διαφθορά είναι ένας συναλλακτικός τρόπος και ένας εθισμός της πολιτικής από την οικονομία με τον ευρύ όρο. Συνεπώς η διαφθορά στο δημόσιο τομέα τίθεται ως ένα << ταγκό για δυο>> , δηλαδή διαφθορά δεν υφίσταται χωρίς τον ιδιωτικό τομέα που είναι χορηγός της διαφθοράς καθώς ο σκοπός του είναι η παράκαμψη της νομιμότητας . Επιπρόσθετα εάν και το φαινόμενο της διαφθοράς κατέχει χαρακτήρα διαταξικό, κατά το σύνηθες η πάγια εξέλιξη της, διαμέσου της ανοχής , στην μεσαία και χαμηλή βαθμίδα του κρατικού μηχανισμού είναι ένας φυσικός τρόπος κάλυψης του φαινομένου στην πιο ψηλή βαθμίδα, πράγμα που δεν σχετίζεται με την ποινική ευθύνη των ατόμων που εμπλέκονται.¹⁰⁹

Η σχέση της διαφθοράς με το οργανωμένο έγκλημα ¹¹⁰ δεν έχει τεθεί ως θέμα μελέτης στην περίπτωση της Ελλάδας, πλην λίγων μόνο εξαιρέσεων, ¹¹¹ κυρίως στο δημόσιο τομέα ,¹¹² γεγονός που τέθηκε σε προτεραιότητα από την Ελληνική πολιτεία η δημιουργία ενός νομικού πλαισίου ενάντια στην διαφθορά , καθώς και την υλοποίηση πολιτικών που δίνουν την δυνατότητα εκπλήρωσης της διαφάνειας στο σύνολο του πλαισίου της δράσης του δημόσιου τομέα και την πραγματική καταπολέμηση του φαινομένου της διαφθοράς. ¹¹³

Η έλλειψη συστήματος πληροφορικής στο τμήμα του Υπουργείου Δικαιοσύνης, καθώς η απουσία συστήματος μηχανοργάνωσης στα πιο πολλά δικαστήρια της χώρας δεν δίνουν την δυνατότητα να συγκεντρωθούν στο σύνολο τους

---

¹⁰⁸ Σύμφωνα με εκτιμήσεις του Υπουργείου της Ρωσίας, από το έτος 1990 περισσότερα από 300 δις δολάρια κατατέθηκαν σε αλλοδαπούς τραπεζικούς λογαριασμούς από οργανωμένες εγκληματικές ομάδες της Ανατολικής Ευρώπης και διεφθαρμένους δημόσιους λειτουργούς. Υπολογίζεται ότι το 40% του μεικτού εθνικού προϊόντος της Ρωσίας ελέγχεται από το οργανωμένο έγκλημα βλ. περισσότερα στο Γ. Χλούπης , Διασυννοριακό και υπερεθνικό οργανωμένο έγκλημα , 2005, σελ. 244 στο Δ. Ράικος , 2006, ό.π. 22

¹⁰⁹ Σ. Βιδάλη, 2013, Νομιμότητα και Παρανομία: βίοι παράλληλοι, ό.π.

¹¹⁰ Donatella Della Porta, Alberto Vannucci, The Hidden Order of Corruption: An Institutional Approach, Ashgate, Σάρεϊ 2012, σ. 173 στο Ε. Σταμούλη, 2019, ό.π. σελ. 226

¹¹¹ G. Antonopoulos, Nikolai Tagarov, "Greece, the politics of crime", στο P. Gounev, V. Ruggiero (επιμ.), Corruption and Organized Crime in Europe, Illegal Partnerships, Routledge, Λονδίνο 2012· Philip Gounev, Tihomir Bezlov, Examining the Links between Organized Crime and Corruption, Center for the Study of Democracy, Σόφια 2010 στο Ε. Σταμούλη, 2019, ό.π. σελ. 226

¹¹² Με συνολική βαθμολογία 4,2 στο 10, με βαθμολογική κλίμακα από 0-10 , η Ελλάδα καταλαμβάνει την 42^η θέση στον δείκτη 2001 αντίληψη της διαφθοράς , τον οποίο δημοσίευσε η Transparency International . Σημειωτέων δε ότι η θέση αυτή είναι η τελευταία όσο αφορά τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο . Ράικος , 2006, ό.π. 25

¹¹³ Για τις εκτιμήσεις ως προς το ύψος των προσόδων του οργανωμένου εγκλήματος και της διαφθοράς στην Ελλάδα βλ. Ν. Λίβος , Οργανωμένο έγκλημα : Έννοια και δικονομικοί τρόποι αντιμετώπισης του, σελ. 20 επ. στο Ράικος , 2006, ό.π. 25-26

δεδομένα σε σχέση με τις υποθέσεις των δικαστηρίων που σχετίζονται με αδικήματα διαφθοράς.¹¹⁴ Ενώ η απουσία δεδομένων που προκύπτουν και από τις εκθέσεις της ελληνικής αστυνομίας, όπου η σύνδεση της διαφθοράς με το οργανωμένο έγκλημα διατηρούν ένα γενικόλογό και αόριστο χαρακτήρα. Πιο συγκεκριμένα, όλες οι εκθέσεις κάνουν αναφορά στο θέμα της διαφθοράς με φράσεις όπως είναι κίνδυνος για το ίδιο το δημοκρατικό πολίτευμα,¹¹⁵ είτε ως <<διαβρωτική διείδυση>> που αφορά το οργανωμένο έγκλημα.¹¹⁶

Η διαφθορά κατά κανόνα θεωρείται ένα από τα μέσα που χρησιμοποιούν οι οργανωμένοι εγκληματίες για να επιτύχουν τους παράνομους στόχους τους.¹¹⁷ Αποτελεί έναν δομικό μέσο ενίσχυσης άγνωστων μεθόδων παράκαμψης της νομιμότητας που ξεπερνά τις προσωπικές αδυναμίες κάποιου, παρά είναι ένα παθολογικό σύμπτωμα ενός κακού χαρακτήρα.¹¹⁸ Είναι ένας σαηγευτικός τρόπος λειτουργίας των εγκληματικών ομάδων και ένα αδιάκριτο κομμάτι του προγραμματισμού και της επιχειρηματικής στρατηγικής τους. Οι παροχές και οι χρηματικές συναλλαγές που δίδονται στους κρατικούς υπαλλήλους, είναι για την εγκληματική οργάνωση μια επένδυση στην παραγωγή τους, δηλαδή ένα αιτιολογημένο κόστος της δράσης της οργανωμένης εγκληματικότητας, από το οποίο μεγαλώνουν οι ευκαιρίες επιτυχίας και πρόσβασης, ενώ ελαττώνονται και κατά το σύνηθες εξαλείφονται οι κίνδυνοι της καταδίωξης, της αποκάλυψης και της φυλάκισης τους.¹¹⁹

Η διαφθορά είναι μια στρατηγική επιλογή για το οργανωμένο έγκλημα και όχι αναγκαιότητα, που δίνει την δυνατότητα να δρα αποδοτικά χωρίς να διαθέτει σημαντικά έσοδα σε αντιπαράθεσις με το κράτος, τις διωκτικές αρχές και άλλες οργανώσεις.¹²⁰ Με το ίδιο σκεπτικό, αυτό της τήρησης επιφυλακτικής ειρήνης με ένα μεγάλο ανταγωνιστή, τα κράτη επιλέγουν να ξεφύγουν από τις αντιπαράθεσις με τις ισχυρές εγκληματικές οργανώσεις, επιλέγουν μια ορθολογική επιλογή που διατηρεί μια σημαντική ισορροπία.¹²¹ Στο παιχνίδι της διαφθοράς η ισχυρή θέση του οργανωμένου εγκλήματος διασφαλίζεται από το κυρίαρχο παράνομο μονοπώλιο που κατά το σύνηθες προσδοκούν οι εγκληματικές οργανώσεις.¹²²

---

¹¹⁴ Δ. Ράικος, 2006, ό.π. 26

¹¹⁵ Ετήσια έκθεση ΕΛ.ΑΣ. 2003, σ. 3 στο Ε. Σταμούλη, 2019, ό.π. σελ. 226

¹¹⁶ Ετήσια έκθεση ΕΛ.ΑΣ. 1999, σ. 2 στο Ε. Σταμούλη, 2019, ό.π. σελ. 226

¹¹⁷ Κ. Ι. Καλλίρης, 2022, Οργανωμένο έγκλημα και διαφθορά, ένα παιχνίδι ισορροπίας, Ν.Π. Σακούλας, Αθήνα, σελ. 157

¹¹⁸ Σ. Βιδάλη, 2013, ό.π.

¹¹⁹ Δ. Ράικος, 2006, ό.π. 25

¹²⁰ Κ. Καλλίρης, 2025, Τα κοινωνικοπολιτικά χαρακτηριστικά της συμμετοχής σε εγκληματική οργάνωση, στο Έγκλημα και τιμωρία ενημερωτικό δελτίο της Ελληνικής Εταιρίας Εγκληματολογίας, Φάκελος αφιέρωμα για το οργανωμένο έγκλημα, τεύχος 16, σελ. 84

¹²¹ Κ. Ι. Καλλίρης, 2022, Οργανωμένο Έγκλημα και Διαφθορά: Ένα Παιχνίδι Ισορροπίας, Π. Ν. Σάκκουλας, και Κ. Ι. Καλλίρης, 2016, «Οργανωμένο έγκλημα και διαφθορά: φαινότυπος, αλληλεπίδραση και ποινικό δίκαιο», σε Δίκαιο και Πολιτική κατά της Διαφθοράς, επιμ. Δ. Ζιούβας Νομική Βιβλιοθήκη, 253-301 στο Κ. Ι. Καλλίρης, 2025, ό.π. σελ. 84

¹²² Κ. Ι. Καλλίρης, 2025, ό.π., σελ. 84

Σύμφωνα με το Ruggiero οι επιτυχημένες εγκληματικές ομάδες υποχρεώνονται να αναπτύξουν σχέσεις και συμμαχίες με τους επίσημους φορείς. Διαμέσου της σχέσης της διαφθοράς και του οργανωμένου εγκλήματος η συναφής ανοχή που δίδεται κατά το σύνθητες στους δράστες του λευκού κολλάρου, μπορεί να εξαπλωθεί στους δράστες του συνηθισμένου οργανωμένου εγκλήματος. Και όσο αναφορά την κοινωνική αντίδραση που θα έχει προκληθεί, στο κατά παράδοση οργανωμένο έγκλημα θεωρείται ιδιαίτερα δυνατή, ενώ είναι πολύ πιο ήπια σε υποθέσεις των white collar crimes. Με την ενοποίηση της διαφθοράς και τους οργανωμένου εγκλήματος η αντίδραση της κοινωνίας δύναται να εξαλειφθεί.¹²³

2.2 Η επήρεια της διαφθοράς στο κοινωνικοπολιτικό φάσμα του δικαίου

Εκτός από τα ποικίλα πολυσυζητημένα αρνητικά αποτελέσματα της δραστηριότητας του οργανωμένου εγκλήματος σε διάφορα πεδία του κοινωνικού και οικονομικού τρόπου ζωής,¹²⁴ στην σημερινή εποχή δεν υπάρχει αμφιβολία στο επιστημονικό πεδίο σε οικουμενικό επίπεδο ότι το οργανωμένο έγκλημα είναι παράγοντας αποσταθεροποίησης για την δημοκρατία και την κρατική εξουσία, η επιβάρυνση των συνθηκών πραγματοποιείται όταν πλαισιώνεται από την διαφθορά στο τομέα του δημοσίου, στον τομέα άσκησης της βασικής εξουσίας του κράτους είτε χορήγησης δημόσιων υπηρεσιών και αγαθών.¹²⁵

Το οργανωμένο έγκλημα αφού κάνει την εμφάνιση του και εδραιωθεί σε επίπεδο που περιγράφεται μέσα στα κράτη το ανεπαρκές βασικό σύστημα και η κρίση που αυτή προξενεί, δρα πλέον ως ένας συντελεστής, ο οποίος μεγαλώνει ακόμα πιο πολύ την ήδη υφιστάμενη κρίση, εξασθενεί με αυτόν τον τρόπο περισσότερο τις ήδη εξασθενημένες κρατικές δομές.¹²⁶ Πιο συγκεκριμένα, οι οργανωμένες εγκληματικές οργανώσεις, εάν και δεν έχουν ως σκοπό την κατάλυση του κάθε καθεστώτος, προσδοκούν να χρησιμοποιήσουν κάθε ανεπάρκεια και παραμέληση τούτου του καθεστώτος για να διατηρήσουν και εξελίξουν την δραστηριότητα τους. Στο πεδίο

¹²³P. Gounev – V. Ruggiero, 2012, The organization of crime, Corruption and Organized Crime in Europe, Routledge, London and New York, σ.12-14 στο Γ. Χλούπης, 2025, Οργανωμένο έγκλημα, ασφάλεια και αντεγκληματική πολιτική. Εγκληματολογικές και ποινικές διαστάσεις της αντιμετώπισης του οργανωμένου εγκλήματος, με έμφαση στα ατομικά δικαιώματα, στο Έγκλημα και τιμωρία ενημερωτικό δελτίο της Ελληνικής Εταιρίας Εγκληματολογίας, Φάκελος αφιέρωμα για το οργανωμένο έγκλημα, τεύχος 16, σελ. 72 διαθέσιμο στο <https://www.hscriminology.gr/wp-content/uploads/2025/02/crime-and-punishment-16.pdf>,

¹²⁴ Βλ. Bundeskriminalamt Kriminalistisches Institut (BKA), Organisierte Kriminalität, BKA-Arbeitstagung, 1996, BKA -Forschungsreihe, Bd. 43, Wiesbaden 1997. Πρβλ. επίσης E. Savora / S. Sdaroni/ P Zoffi, Organized Crime Across the Borders, HEUNI Papers No 6, Helsinki 1995 στο Δ. Ράικος, 2006, ό.π. 40

¹²⁵ Δ. Ράικος, 2006, ό.π. 40

¹²⁶ Γ. Χλούπης, 2025, ό.π. τεύχος 16, σελ. 70

τούτο, κυμαίνονται σε δύο βασικές κατευθύνσεις, προσπαθούν εκμεταλλευόμενοι τα κέρδη τους που αποκτούν από τις παράνομες δράσεις τους, επιδιώκουν τη διαφθορά των φορέων άσκησης της κρατικής εξουσίας με σκοπό να καταφέρουν να μην γίνουν τροχοπέδη για την δραστηριότητά τους και για να συντελέσουν και στην ανάπτυξη τους. Επιπλέον οι οργανωμένες εγκληματικές ομάδες εισχωρούν στους επίσημους φορείς της οικονομίας για να θεμελιώσουν την θέση τους ,για να νομιμοποιήσουν τα παράνομα κέρδη τους και για να επεμβαίνουν στο μηχανισμό εντός του οποίου δρουν.¹²⁷

Με βάση τις άνωθεν μεθόδους, το οργανωμένο έγκλημα , έχοντας εξελιχθεί εξαιτίας των μειωμένων υποδομών ενός κράτους να διενεργεί επιτυχείς ελέγχους, υπονομεύει και παρεμποδίζει σε ακόμα μεγαλύτερο βαθμό τις υποδομές αυτές. Με αυτόν τον τρόπο φέρνει το κράτος μέσα από το οποίο δρα σε ακόμα μεγαλύτερη κρίση, συμβάλλοντας με καθοριστικό τρόπο στην δημιουργία ενός κλίματος διαφθοράς, ανομίας και παραοικονομίας.¹²⁸ Στην Ελλάδα, σύμφωνα με έρευνες οι εγκληματικές οργανώσεις αξιοποιούν τις γνωριμίες τους με εκπροσώπους της φορολογικής διοίκησης , της ποινικής δικαιοσύνης και του δικαστικού σώματος, με μέλη της τοπικής αυτοδιοίκησης και των τελωνείων.¹²⁹ Υφίστανται μακροπρόθεσμες και συστηματικές διασυνδέσεις διαφθοράς, οι οποίες διεισδύουν στο σύνολο των άνωθεν τομέων, συγκαταλέγοντας και την πολιτική επιρροή στο ευρύ φάσμα. ¹³⁰

Οι πιέσεις διαφθοράς πηγάζουν από την γεωγραφική τοποθεσία της Ελλάδας στο πεδίο της εισόδου λαθραίων ναρκωτικών, τσιγάρων, δουλεμπορίου, παράνομης μετανάστευσης , ¹³¹εμπορίου οργάνων, εμπορίου ραδιενεργών υλικών είτε όπλων, και διάφορες άλλες σοβαρές δράσεις , ¹³² όσο και τα ψηλά επίπεδα της παράνομης οικονομικής δράσης.¹³³ Τα άτυπα δίκτυα , οι πελατειακές σχέσεις , ο νεποτισμός , επαγγελματικά ή οικογενειακά δίκτυα αναπτύσσουν ένα σύστημα που δίνει την δυνατότητα στους μεσάζοντες και στα μέλη των εγκληματικών ομάδων να εκμεταλλευτούν τις σχέσεις τους με τον ιδιωτικό και δημόσιο τομέα , παρεμποδίζοντας

¹²⁷ Γ. Χλούπης, 2025, ό.π. τεύχος 16 , σελ. 70

¹²⁸ Γ. Χλούπης, 2025, ό.π. τεύχος 16 , σελ. 70

¹²⁹ P. Gounev, V. Ruggiero (επιμ.), *Corruption and Organized Crime in Europe, Illegal Partnerships*, Routledge, Λονδίνο 2012· Philip Gounev, Tihomir Bezlov, *Examining the Links between Organized Crime and Corruption*, Center for the Study of Democracy, Σόφια 2010. στο Ε.Σταμούλη , 2019, ό.π. σελ. 227

¹³⁰ Ε. Σταμούλη , 2019, ό.π. σελ. 227

¹³¹ Ε. Σταμούλη , 2019, ό.π. σελ. 227

¹³² Αυτές οι δραστηριότητες των εγκληματικών οργανώσεων περιγράφονται και στις ετήσιες Εκθέσεις για το οργανωμένο έγκλημα στην Ευρωπαϊκή Ένωση, όπου μνημονεύονται τόσο οι εγκληματικές οργανώσεις που δρουν στην ΕΕ, όσο και το είδος των εγκλημάτων που τελούν. Οι αξιόποινες δραστηριότητες στις οποίες εμπλέκονται οι πιο πάνω οργανώσεις είναι εμπορία ναρκωτικών, παράνομη μετανάστευση, παιδική πορνογραφία, εμπορία κλεμμένων αυτοκινήτων καθώς και απάτες ή ξέπλυμα χρήματος (βλ. Γ. Παπαγεωργίου, Ο ρόλος του τρίτου πυλώνα στη δημιουργία της Ένωσης – Το παράδειγμα του οργανωμένου εγκλήματος, ΠοινΔικ 2002, 435) στο Ε. Συμεωνίδου – Καστανίδου, 2025, ό.π. τεύχος 16 , σελ 10

¹³³ Ε. Σταμούλη, 2019 , ό.π. σελ. 227

την απόδοση των ποινικών ευθυνών και διευκολύνοντας την ενίσχυση των παράνομων δράσεων.¹³⁴

Το λιγότερο κοινό χαρακτηριστικό του συνόλου αυτών των δράσεων, που αιτιολογεί και την υιοθέτηση συγκεκριμένων μέτρων για την καταπολέμηση του , αφορά την υπόσταση εγκληματικής επιχειρησιακής μορφής οργάνωσης , με ροπή στην επιζήτηση του κέρδους, η οποία δρα ως μια κανονική επιχείρηση και εξελίσσεται σε οικουμενική κλίμακα , εξασφαλίζοντας την επιρροή της με την διαφθορά και την βία.¹³⁵

2.3. Μια συμβιωτική σχέση νομιμότητας και παρανομίας

Ο Chambliss αναφέρει ότι το οργανωμένο έγκλημα απαρτίζεται από μια συμμαχία ηγετών συνδικαλιστικών οργανώσεων, λειτουργών του ποινικοκατασταλτικού συστήματος, πολιτικών ,επιχειρηματιών και σε λιγότερο σπουδαίες από όλα εκβιαστές.¹³⁶ Ο Chambliss κατατάσσεται στους μαρξιστές εγκληματολόγους και καταπιάστηκε με συστηματικό τρόπο με τα έγκλημα της διαφθοράς , των δυνατών ομάδων εξουσίας και με το οργανωμένο έγκλημα .¹³⁷ Ο ίδιος αναφέρει <<Παντού όπου πήγα να κάνω έρευνα για το έγκλημα>>, ανακάλυψα το ίδιο πρότυπο συμβίωσης ανάμεσα στις νόμιμες και παράνομες επιχειρήσεις, των πολιτικών, της επιβολής του νόμου και του οικονομικού συστήματος.¹³⁸

Η εγκληματική οργάνωση αποτελεί μια παράνομη επιχείρηση , δεν σταματά ωστόσο πρωτίστως να αποτελεί μια επιχείρηση και να καθορίζεται από τις αρχές λειτουργίας των επιχειρήσεων , χωρίς να απασχολεί αν τούτες είναι παράνομες είτε

¹³⁴ Ε. Σταμούλη, 2019 , ό.π. σελ. 227

¹³⁵ Βλ. αναλυτικά Ν. Λίβου, ό.π. παρ., 51 επ. Βλ. επίσης Φ. Ριζάβα, Οργανωμένο έγκλημα. Θεωρητική προσέγγιση, κατ' άρθρο ερμηνεία και νομολογική αντιμετώπιση, 2012, σ. 93 επ. Διαφορετική είναι η προσέγγιση της Δ. Λίμα, Δικαιοφιλοσοφική προσέγγιση μορφών οργανωμένης εγκληματικής δράσης και δογματική θεμελίωση της ποινικής αντιμετώπισής τους (Διδ.Δ). ΙΚΕΕ, 2021, σ. 241, <<η οποία θεωρεί ότι αυτό που διακρίνει την εγκληματική οργάνωση είναι η ύπαρξη ενός «πλέγματος σχέσεων», εξαιτίας του οποίου «το σύνολο υπερβαίνει σε δυναμική αυτό που θα μπορούσε ή θα αποφάσιζε το κάθε μέρος μοναχό του». Ωστόσο, η ύπαρξη αυτού του «πλέγματος σχέσεων» είναι δεδομένη σε οποιαδήποτε συσσωμάτωση, συμπεριλαμβανομένης της συμμορίας. Το ζητούμενο εν προκειμένω είναι να προσδιοριστεί σε τι ακριβώς διαφοροποιείται μια ομάδα που έχει τα χαρακτηριστικά του οργανωμένου εγκλήματος, από μια άλλη ομάδα που έχει τα χαρακτηριστικά της συμμορίας.>> Ε. Συμεωνίδου – Καστανίδου, 2025, ό.π. σελ 10

¹³⁶ W. Chambliss, 1988, On the take. From petty crooks to presidents. Bloomington and Indianapolis: Indiana University Press, σελ.9 στο Σ. Βιδάλη ,2022, Εισαγωγή στην εγκληματολογία, Νομική βιβλιοθήκη, Αθήνα , σελ. 151

¹³⁷ Σ. Βιδάλη, 2019, Έγκλημα και κοινωνία , Εκδόσεις ΕΑΠ Α.Ε. σελ. 53

¹³⁸ W. Chambliss, 2004, On the symbiosis between criminal law and criminal behavior, Criminology, Vol.42 σ. 241-251 στο Σ. Βιδάλη, 2019, ό.π. σελ. 53

νόμιμες.¹³⁹ Για να ισχυροποιήσουν την κυριαρχία τους οι εγκληματικές οργανώσεις δημιουργούν μια οικουμενική κλίμακα παροχών και είναι ο διαμεσολαβητής του κράτους με τους υπηκόους, ενεργώντας με βάση τα προσωπικά τους οφέλη, αντικαθιστώντας τις κρατικές λειτουργίες και δομές, δεδομένο ήδη επικίνδυνο για την οικονομία, το δημοκρατικό πολίτευμα και την κοινωνία.¹⁴⁰

Καταλυτικό ρόλο στην άνωθεν σχέση έχει το τιμωρητικό σύστημα που λαμβάνουν κάποιοι εγκληματίες και τα οφέλη που εξυπηρετούν διαμέσου τούτου. Ο Chambliss αναφέρει ότι κάποιοι από τους πιο μεγάλους παραβάτες του νόμου έχουν λιγότερες πιθανότητες να νιώσουν άγχος της ανάμιξης με το σύστημα της ποινικής δικαιοσύνης, καθώς τούτοι οι ίδιοι αποτελούν τους φύλακες του νόμου. Όπως επισημαίνει, ανάμεσα στον εκπρόσωπο του νόμου και τον παραβάτη τηρείται διαμέσου της συμβίωσης ταύτης μια οργανωμένη σχέση που εξυπηρετεί τα οφέλη και των δύο πλευρών.¹⁴¹

Το οργανωμένο έγκλημα εμφανίζεται ως πρωτοπορία¹⁴², ως μια μέθοδος για την απόκτηση ισχύος και κέρδους και αντικατοπτρίζει τις ευκαιρίες για την πραγματοποίησή τους.¹⁴³ Τα πρόσωπα που είναι περιττά από την αγορά εργασίας και την νόμιμη οικονομία, ενσωματώνονται με ευκολία από την οικονομία των αγορών του οργανωμένου εγκλήματος, παράνομοι μετανάστες και κοινωνικά απομονωμένα πρόσωπα συνιστούν σε μεγάλο βαθμό το ανθρώπινο δυναμικό των εγκληματικών δικτύων και συγκεκριμένα συνθέτουν τα κατώτερα στρώματα των εγκληματικών οργανώσεων, δηλαδή εκείνα τα τμήματα του οργανωμένου εγκλήματος που μπορούν

---

¹³⁹ Βλ. σχετ. Λίβος, Οργανωμένο έγκλημα: Έννοια και δικονομικοί τρόποι αντιμετώπισης του, σε : εισήγηση στο 7^ο πανελλήνιο συνέδριο της Ελληνική Εταιρία Ποινικού Δικαίου, Κομοτηνή 23-25 Οκτωβρίου 1998, Το οργανωμένο έγκλημα από την σκοπιά του ποινικού δικαίου, Πρακτικά του Ζ Πανελληνίου Συνεδρίου, 200, σελ. 42 στο Δ. Ζιούβας, 2022, Οργανωμένο έγκλημα, Υπερεθνική οργανωμένη εγκληματικότητα. Ενοσιολογική οριοθέτηση και ποινικοδογματικοί προβληματισμοί, Πάντειο Πανεπιστήμιο Αθηνών, σελ. 111

¹⁴⁰ Γ. Ι. Παντελίδης, 2025, Το σύγχρονο οργανωμένο έγκλημα (με αφορμή το βιβλίο-έρευνα του Ρομπέρτο Σαβιάνο «Γόμορρα», εκδ. Πατάκης, 2006, στο Έγκλημα και τιμωρία ενημερωτικό δελτίο της Ελληνικής Εταιρίας Εγκληματολογίας, Φάκελος αφιέρωμα για το οργανωμένο έγκλημα, τ. 16, Σελ 24

¹⁴¹ Σ. ΒΙΔΑΛΗ, 2019, Έγκλημα και κοινωνία, Εκδόσεις ΕΑΠ Α.Ε. σελ. 53

¹⁴² Ο Merton διατύπωσε πέντε πρότυπα συμπεριφοράς, δηλαδή υιοθετούμενες συμπεριφορές, οι οποίες προκαθορίζονται από την κοινωνική δομή: ο κομφορμισμός, η καινοτομία, η τυπολατρία, η απόσυρση και η εξέγερση. Η καινοτομία, ως πρότυπο συμπεριφοράς συνίσταται στη υιοθέτηση παράνομων πρακτικών και συμπεριφορών, προκειμένου να επιτευχθούν οι πολιτισμικοί στόχοι, από τη στιγμή που αποκλείεται η πρόσβαση στα νόμιμα μέσα ή αυτά είναι περιορισμένα. Το οργανωμένο έγκλημα, όπως και άλλες μορφές εγκλημάτων κατά της ιδιοκτησίας, θα μπορούσαν να προσεγγιστούν και να αναλυθούν κάτω από το πρίσμα της καινοτομίας που θέτει ο Merton. Βλέπε σχετικά R. Merton, 1938, "Social Structure and anomie", American Sociological Review, vol. 3, σ. 672-680 και επίσης R. Lilly, F. Cullen, R. Ball, 2007, Criminology Theory. Context and Consequences. Λονδίνο: Sage σ. 55-59 στο Ε. Σταμούλη, 2016, Οργανωμένο έγκλημα και οικονομική κρίση: τάσεις και μεταβολές, Τιμητικός Τόμος Νέστωρα Κουράκη

¹⁴³ A. Block, 1991, Perspectives on Organizing Crime. Essays in Opposition. Λονδίνο: Kluwer Academic Publishers, σ. 12 στο Ε. Σταμούλη, 2016, ό.π.

να αναλωθούν, επειδή εκεί συγκεντρώνονται και χρησιμοποιούνται άτομα που έρχονται από τα περιθωριοποιημένα και χαμηλά κοινωνικά στρώματα. Το ανθρώπινο δυναμικό που περισσεύει ενσωματώνεται στις θέσεις εργασίας που διαρκώς αναπτύσσει η οικονομία του οργανωμένου εγκλήματος. Όπως αναφέρει ο Block, το οργανωμένο έγκλημα δίνει την δυνατότητα σε στρώματα του πάμπτωχου πληθυσμού να αφομοιωθούν στην πολιτική οικονομία του καπιταλιστικού συστήματος.¹⁴⁴

Η ευπροσαρμογή του οργανωμένου εγκλήματος αλλάζει αντίστοιχα με τις δομικές ιδιορρυθμίες και τις ανάγκες της εκάστοτε οικονομίας και κοινωνίας. Η ευπροσαρμογή του παρουσιάζεται σε τέτοια κλίμακα που η σχέση οργανωμένου εγκλήματος και νόμιμης οικονομίας διακρίνεται σε συμβιωτική σχέση.¹⁴⁵ Ο Ruggiero προβάλλει την συμβιωτική σχέση του οργανωμένου εγκλήματος με την νόμιμη οικονομία κάνοντας χρήση της έννοιας της βρώμικης οικονομίας (dirty economy).¹⁴⁶ Η έννοια παραθέτει στις αδιόρατες γραμμές ανάμεσα στην παράνομη και την νόμιμη οικονομική δράση και στην συνύπαρξη των υπηρεσιών που δύναται να προσφέρουν το καθένα προς το κοινό κέρδος. Στην βρώμικη οικονομία, μερικές πρακτικές που οι επίσημοι φορείς υιοθετούν έχουν την τάση να απορροφούν τις παράνομες υπηρεσίες που ίσως θα παρείχε το συμβατικό οργανωμένο έγκλημα.¹⁴⁷ Με βάση την άποψη αυτή, τονίζεται και η διαχρονική σπουδαιότητα της θεωρίας του Chambliss, που ήδη από την δεκαετία του '70 αποκάλυψε ότι οι ομάδες του οργανωμένου εγκλήματος κατέχουν κάποιου τύπου συνυπεύθυνης ή έμμεσης σχέσης με τα κράτη και σε πλήθος περιπτώσεων, με τα διεθνή χρηματοπιστωτικά ιδρύματα και τις εταιρίες.¹⁴⁸

2.4.Οι παράνομες αγορές και τα δίκτυα

Ως οργανωμένο έγκλημα θεωρείται η δράση που εξελίσσεται από μια οργάνωση στην παράνομη αγορά και συνδέεται με την διακίνηση, παραγωγή και χρηματοδότηση των άνομων υπηρεσιών και αγαθών. Σύμφωνα με την προσέγγιση αυτή, το ελάχιστο κοινό συστατικό των προσφερόμενων υπηρεσιών και αγαθών είναι η παράνομη μορφή τους. Σε ετούτες περιλαμβάνονται μεταξύ άλλων, το εμπόριο

---

¹⁴⁴ A. Block, 1991, *The Business of Crime. A documentary Study of Organized Crime in the American Economy*, Οξφόρδη: Westview, σ. 15 στο Ε. Σταμούλη, 2016, ό.π.

¹⁴⁵ V. Ruggiero, 1997, "Criminals and Service Providers: Cross-national dirty economies" *Crime, Law & Social Change* 28: 27-38 στο Ε. Σταμούλη, 2016, ό.π.

¹⁴⁶ V. Ruggiero, 1997, "Criminals and Service Providers: Cross-national dirty economies" *Crime, Law & Social Change* 28: 27-38 στο Ε. Σταμούλη, 2025, ό.π. τεύχος 16, σελ.47

¹⁴⁷ V. Ruggiero, 1997, ό.π. σελ. 36 στο Ε. Σταμούλη, 2025, ό.π. σελ.47

¹⁴⁸ W. Chambliss, 1988, 2η έκδοση, *On the take. From petty Crooks to presidents*. Bloomington and Indianapolis, Indiana University Press σ. 72-80 στο Ε. Σταμούλη, 2025, ό.π., σελ. 47

όπλων, η παροχή προστασίας, το εμπόριο ναρκωτικών , οι εκβιασμοί , η διαφθορά αξιωματούχων και η διάθεση και αποδοχή κλοπιμαίων.¹⁴⁹

Η παράνομη αγορά δεν εξομοιώνεται με το οργανωμένο έγκλημα και οποιαδήποτε εγκληματική οικονομική δράση δεν αποτελεί παράνομη αγορά. Η σύνδεση τους αποτελείται στο ότι για το οργανωμένο έγκλημα οι παράνομες αγορές είναι πηγή εσόδων. Το οργανωμένο έγκλημα εξελίσσεται εξαιτίας της ενεργητικότητας των παράνομων αγορών στις οποίες δρα.¹⁵⁰ Οι παράνομες αγορές αποτελούν παράλληλα επακόλουθο των ενεργειών του διεθνούς δικαίου και του σύγχρονου κράτους να προφυλάξει τα έννομα αγαθά ευρείας αξίας, τα ανθρώπινα δικαιώματα και τέλος την παγκόσμια ειρήνη.¹⁵¹

Με τα σημερινά δεδομένα ο τρόπος λειτουργίας των παράνομων αγορών είναι ευκρινείς μέσα από την οπτική των κοινωνικοοικονομικών συμπτώσεων όπως είναι οι καταναλωτικές τάσεις και συνήθειες, η διεθνής αγορά και η εξέλιξη της τεχνολογίας.¹⁵² Οι οργανωμένες εγκληματικές δράσεις αποτελούν πρωταρχικά επιχειρηματικές. Τα βασικά χαρακτηριστικά μιας οργάνωσης , όπως ο καταμερισμός των εργασιών, το πλαίσιο και η διάρκεια της δράσης του και η οργάνωση των προσώπων, σε συνδυασμό με την επίτευξη του οικονομικού στόχου είναι στοιχεία τεκμηριωμένα και στην λειτουργία της νόμιμης επιχείρησης.¹⁵³ Είναι φανερό ότι οι εγκληματικές δράσεις οι οποίες αναπτύσσονται στις παράνομες αγορές ,διευρύνονται και σε επιχειρήσεις που φαινομενικά λειτουργούν νόμιμα καθώς και σε άμεσες επενδύσεις.¹⁵⁴

Παράνομες και νόμιμες αγορές ενισχύονται από όμοιες συνθήκες. Το καπιταλιστικό σύστημα δεν δύναται να διατηρηθεί και να ενισχυθεί δίχως να δημιουργήσει καταναλωτικές ανάγκες. Οι ανάγκες κατανάλωσης για παράνομες υπηρεσίες και προϊόντα είναι και το κέντρο σχηματισμού και διαίωνισης του οργανωμένου εγκλήματος.¹⁵⁵ Σύμφωνα με τους Παπανικολάου και Αντωνόπουλο, το οργανωμένο έγκλημα δεν αποτελεί παρά ακόμα έναν τομέα κοινωνικής δράσης το

---

¹⁴⁹ Α. Χουλιάρης , 2019, Εγκληματικότητα των ισχυρών: Εγκληματολογική θεωρία και ποινική προβληματική. Στο Βιδάλη Σ, Κουλούρης Ν, Παπαχαράλαμπος Χ., Εγκλήματα των ισχυρών. Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα, Αθήνα, Ε.Α.Π σελ. 79-80

¹⁵⁰ J. Beckert, & F. Wehinger ,2011, In the shadow. Illegal markets and economic sociology, MPIfG Discussion Paper 11/ 9, Köln: Max-Planck Institut für Gesellschaftsforschung (http://www.mpifg.de/pu/mpifg_dp/dp11-9.pdf στο Ε. ΛΑΜΠΡΟΠΟΥΛΟΥ,2016, Κρίση, Έγκλημα και Σύστημα Ποινικής Καταστολής, Τιμητικός τόμος για τον καθηγητή Νέστωρα Κουράκη, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα - Κομοτηνή, διαθέσιμο <http://crime-in-crisis.com/%CE%BA%CF%81%CE%AF%CF%83%CE%B7-%CE%AD%CE%B3%CE%BA%CE%BB%CE%B7%CE%BC%CE%B1-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CF%83%CF%8D%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BC%CE%B1-%CF%80%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE%CF%82-%CE%BA%CE%B1/>

¹⁵¹ Ε. Λαμπροπούλου, 2016, **ό.π.**

¹⁵² Ε. Σταμούλη, 2019, **ό.π.** σελ.215

¹⁵³ Ε. Σταμούλη, 2019, **ό.π.** σελ.215

¹⁵⁴ Ε. Λαμπροπούλου, 2016, **ό.π.**

¹⁵⁵ Ε. Σταμούλη ,2019, **ό.π.** σελ. 215-216

οποίο συστηματοποιείται από τις γνωστές στο σύνολο πολεμικές ιαχές του σύγχρονου καπιταλιστικού συστήματος, του κέρδους και της επιχειρηματικότητας.¹⁵⁶

Πιο συγκεκριμένα η εξέλιξη της καταναλωτικής οικονομίας και η εξάπλωση της πολυπληθής διασκέδασης στην οικονομία της νύχτας διακρίνεται βαθμιαία ως ένας τομέας με έντονο ενδιαφέρον για την άνομη οικονομική δράση. Η ερμηνεία της συγκεκριμένης εγκληματικής δράσης ως αναπόδραστης και κανονικής, και παράλληλα η ανεπάρκεια του κράτους να επεμβαίνει για να εξασφαλίσει το ίδιο την προστασία συντελούν σε μεγάλο επίπεδο στην καθιέρωση της παράνομης αυτής αγοράς.¹⁵⁷ Σύμφωνα με τις εκθέσεις στην Ελλάδα οι εγκληματικές ομάδες αναμειγνύονται σε κλοπές και διαρρήξεις, παράνομο εμπόριο αρχαιοτήτων, εμπόριο ναρκωτικών και κλεμμένων αυτοκινήτων, πλαστογράφηση εγγράφων και παράνομη διακίνηση μεταναστών όπου αποτελούν πεδία πιο μεγάλων ξένων είτε ελληνικών οργανώσεων.¹⁵⁸ Το χρηματικό ποσό που λαμβάνουν από τις άνομες δράσεις δεν δύναται να υπολογιστεί, αλλά πιθανολογείτε ότι το πιο μεγάλο τμήμα τους βγαίνει εκτός της χώρας. Ενώ η άσκηση επιρροής είτε η χρήση βία για την πραγματοποίηση των στόχων τους είναι περιορισμένη και μετριάζεται στους νονούς της νύχτας.¹⁵⁹

Η χρήση της βίας πραγματοποιείται κατά βάση για την κατοχή του μονοπωλίου στην αγορά και την εμπόδιση της εμφάνισης καινούργιων επιχειρήσεων σε τούτη. Παρόλου που η χρήση της βία για την εξάλειψη του ανταγωνισμού αποτελεί πρόβλημα καθώς υπερβολικές μορφές βίας δεν είναι υποφερτές από την κοινωνία για μεγάλο χρονικό διάστημα, μιας και το σύνολο των εγκληματικών οργανώσεων έχουν πρόσβαση σε τρόπους άσκησης βίας και όπλων. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα στις παράνομες αγορές να δημιουργούνται τύποι ενδοομαδικής συνεργασίας και οργάνωσης. Πράγματι εξαιτίας της μείωσης της βίας μεγαλώνει η σημασία της, δίχως όμως να ελαττώνεται το κόστος της άσκησης της.¹⁶⁰

Ένδεχεται κάποιος να αναλογιστεί ότι η οικονομία του οργανωμένου εγκλήματος εφαρμόζει τις αρχές της ελεύθερης αγοράς του Άνταμ Σμιθ. Δηλαδή πλήρης απουσία της κρατικής επέμβασης και ελευθερίας στην μεταφορά των αγαθών, είτε παράνομων είτε νόμιμων. Οι κύριοι κανόνες της νεοφιλελεύθερης οικονομίας που καθορίζουν τις ισχύουσες καπιταλιστικές κοινωνίες διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο

¹⁵⁶ Γ. Αντωνόπουλος, Γ. Παπανικολάου, 2016, «Καπιταλισμός χωρίς άδεια»: Η ελληνική περίπτωση», στο Μ. Γασπαρινάτου (επιμ.), Έγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης. Τιμητικός τόμος για τον καθηγητή Νέστωρα Κουράκη, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα - Κομοτηνή

¹⁵⁷ Ε. Σταμούλη, 2019, ό.π. σελ. 236-237

¹⁵⁸ Ministry of Public Order, 1997. Public Security Division, Annual Report on Organized Crime (1995, 1996). MPO, Athens. pp. 2-3 στο Ε. Lambropoulou, 2003, Criminal 'organizations' in Greece and public policy: from non-real to hyper-real?/ International Journal of the Sociology of Law 31, σελ. 82 διαθέσιμο στο https://www.researchgate.net/publication/222627001_Criminal_%27organisations%27_in_Greece_and_public_policy_From_non-real_to_hyper-real 51

¹⁵⁹ Ministry of Public Order, 1998. Public Security Division, Annual Report for Organized Crime in Greece (1997). MPO, Athens, pp. 3, 38-39, στο Ε. Lambropoulou, 2003, ό.π. σελ. 82

¹⁶⁰ Ε. Λαμπροπούλου, 2016, ό.π.

στην συγκρότηση και την αφετηρία της εξέλιξης της αγοράς του οργανωμένου εγκλήματος. Με αυτόν τον τρόπο η ζήτηση και η προσφορά των παράνομων υπηρεσιών και αγαθών έχει σημαντική θέση στην εξέλιξη των παράνομων αγορών.¹⁶¹

2.5 Η σχέση των παράνομων επιχειρηματιών με τα δίκτυα

Οι παράνομες αγορές, εν αντίθεση με τις νόμιμες, δεν έχουν ως χαρακτηριστικό τους γνώρισμα τους απρόσωπους τρόπους επικοινωνίας και προώθησης των αγαθών εξαιτίας των κινδύνων που τις συνοδεύουν. Οι παράνομοι επιχειρηματίες έχουν την ανάγκη να ενημερώνονται για το βιογραφικό του προσώπου που συναναστρέφονται. Καθώς υφίσταται η αναγκαιότητα για μυστικότητα, αλλά παράλληλα και δραστηριότητα, ως δικλείδες ασφάλειας δρουν τα δίκτυα. Τα δίκτυα είναι σε θέση να διαχειριστούν το σύνολο των πληροφοριών που κρίνονται ως απαραίτητες για την εξασφάλιση της πραγματοποίησης των συναλλαγών αναπτύσσοντας ένα βαθμό αξιοπιστίας ανάμεσα στα μέρη που συναλλάσσονται, οι οποίοι μπορεί να μην γνωρίζονται μεταξύ τους.¹⁶²

Οι παράνομοι επιχειρηματίες μετέχοντας στα δίκτυα τούτα, δύναται να αποκρύπτουν τις δραστηριότητες τους, καθώς τούτα βρίσκονται κάτω από την προστασία ακόμα πιο μεγάλων δικτύων, όπου είναι τα επικοινωνιακά είτε τα εμπορικά, τα οποία αναπτύσσονται από τα μεταναστευτικά ρεύματα είτε από ισχυρά δίκτυα.¹⁶³ Τα δίκτυα διασφαλίζουν την διάθεση των αγαθών και των υπηρεσιών σε χαμηλές τιμές με ελάχιστο κίνδυνο και η επιβεβαίωση της εμπιστοσύνης στον επιχειρηματία προκύπτει από τη συμμετοχή του στο δίκτυο.¹⁶⁴

Από μέρους του παράνομου επιχειρηματία, η δράση στην παράνομη αγορά είναι μια στρατηγική εναρμόνισης και επιβίωσης σε περιόδους αδυσώπητου και ισχυρού ανταγωνισμού και κατά συνέπεια σε κάποιο επίπεδο, ιδιαίτερα για τους πιο αδύναμους φορείς, η παράνομη δράση τους ενεργεί και ως ενίσχυση της νόμιμης.¹⁶⁵ Τα ποσά από την οργανωμένη εγκληματική δράση, τη φοροδιαφυγή και τις δωροδοκίες πηγάζουν από την ίδια πηγή, τα οποία είναι δίκτυα που προσελκύουν πρόσωπα από διάφορα επαγγελματικά και κοινωνικά στρώματα. Τα οικονομικά δίκτυα υποδηλώνουν

---

¹⁶¹ V. Ruggiero, 2000, Crime and Markets. Essays in Anti-criminology, Oxford University Press, Οξφόρδη, στο Ε. Σταμούλη, 2019, ό.π, σελ. 217

¹⁶² P. Arlacchi, 1989, Die unternehmerische Mafia. Mafiose Ethik und der Geist des Kapitalismus, Frankfurt a.m.: Cooperative (La mafia impren ditrice. L'etica mafiosa e lo spirito del capitalismo, Bologna: Il Muligno 1983, σελ. 240-243 στο Ε. Λαμπροπούλου, 2016, ό.π.

¹⁶³ P. Arlacchi, 1989, ό.π. σελ. 240-243 στο Ε. Λαμπροπούλου, 2016, ό.π.

¹⁶⁴ Ε. Λαμπροπούλου, 2016, ό.π.

¹⁶⁵ Γ. Α. Αντωνόπουλος / Γ. Παπανικόλα, 2016, ό.π.

την υπόσταση κοινοπραξιών από ιδιαίτερα ανόμοια πρόσωπα και ομάδες, που δύναται να επιβάλουν κοινούς σκοπούς σε μακροπρόθεσμο είτε σε περιστασιακό επίπεδο.¹⁶⁶

Τα χρηματοοικονομικά δίκτυα λειτουργούν ως ουδέτερες περιοχές συνάντησης διάφορων κίνητρων, πολιτισμών και ταυτοτήτων. Στις ζώνες αυτές διάφορες δράσεις δημιουργούν σημεία επικοινωνίας, αμοιβαία οφέλη και στρατηγικές ανάμεσα στις μερικώς νόμιμες, στις νόμιμες και φυσικά στις παράνομες οικονομίες. Τούτες αποτελούν τις βρώμικες οικονομίες που σχηματίζονται από συγκεντρώσεις που ενσωματώνουν στο συναφή κοινωνικό, συμβολικό και πολιτιστικό κεφάλαιο που έχουν οι πολιτικοί, οι εγκληματίες και οι επιχειρηματίες, οι οποίοι φέρνουν μαζί και συνδέουν τον τρόπο λειτουργίας τους.¹⁶⁷

Η ανυπαρξία του κρατικού ελέγχου ή επέμβαση στις παράνομες αγορές διασφαλίζεται διαμέσου της διαφθοράς και της σύνδεσης τους με εκπροσώπους του κράτους.¹⁶⁸ Μια από τις κύριες εγκληματικές δράσεις στις οποίες φανερώνεται συχνά η συμμετοχή αστυνομικών κυρίως αξιωματικών εν αποστρατεία, τίθεται η παροχή προστασίας και οι εκβιάσεις σε νυχτερινά καταστήματα. Τούτο απορρέει τόσο από τις εκθέσεις της ελληνικής αστυνομίας για το οργανωμένο έγκλημα όσο και από δημοσιεύματα του τύπου.¹⁶⁹

Σε κάθε περίπτωση παράνομη είτε νόμιμη, άτυπη είτε τυπική κοινωνική επαφή είτε κοινή επιχείρηση, οι ανήθικες αλλαγές εξυπηρετούνται από μηχανισμούς του κράτους που διευκολύνουν την συνεργασία και τον συντονισμό ανάμεσα στους φορείς, υπερνικώντας της ροπή τους για αθέμιτη δράση.¹⁷⁰ Πραγματικά, οι συνηθισμένες συνεργασίες έχουν κατά γενική ομολογία δεχτεί πιο λίγο ενδιαφέρον από την κύρια εγκληματική οργάνωση. Παρόλο που η ικανότητα συγκεκριμένων παράνομων επιχειρηματιών να καλύπτουν τις δράσεις τους σε μια πληθώρα συνεργασιών παρέχει εύρος επιχειρηματικών δράσεων που διευκολύνει την παράλληλη συμμετοχή σε πλήθος εγκληματικών αγορών. Τούτο αποτελεί ένα από τα βασικά επιχειρήματα του Haller¹⁷¹ στην έκθεση του αναφορικά για τις αμερικανικές εγκληματικές ομάδες του 21^{ου} αιώνα. Οι συνέταιροι στο έγκλημα μοιράζονται τα κέρδη και τους κινδύνους σε από κοινού επιχειρηματικές δράσεις.¹⁷² Η σκοπιά του οργανωμένου εγκλήματος δίνει βαρύτητα στις συναινετικού χαρακτήρα σχέσεις που συνδέουν μια σειρά ατόμων που

¹⁶⁶ V. Ruggiero, 2017, *Dirty Money . On Financial Delinquency* , Oxford University Press, σελ.221

¹⁶⁷ V. Ruggiero, 2017,ό.π. σελ.221

¹⁶⁸ V. Ruggiero, 2000, *Crime and Markets. Essays in Anti-criminology*, Oxford University Press, Οξφόρδη , στο Ε. Σταμούλη , 2019, ό.π. σελ. 217

¹⁶⁹ Ε. Σταμούλη , 2019, ό.π. σελ. σελ 227

¹⁷⁰ Donatella Della Porta, Alberto Vannucci, *The Hidden Order of Corruption: An Institutional Approach*, Ashgate, Σάρει 2012, σ. 173 στο Ε. Σταμούλη,2019, ό.π. σελ. 227

¹⁷¹ M. H. Haller,1990, *Illegal Enterprise: A Theoretical and Historical Interpretation*, *Criminology* 28, 207–235 στο C. Morselli, 2009, *Inside Criminal Networks*, New York: Springer , σελ. 53

¹⁷² C. Morselli, 2009, ό.π.σελ. 53

συμμετέχουν στο εγκληματικό εμπόριο από μια πολυμορφία νόμιμων οικονομικών ζωνών.¹⁷³

Για το ξέπλυμα του μαύρου χρήματος ως δικτύου, μένει αδιευκρίνιστο το ζήτημα εάν η εγκληματική συμπεριφορά υπάρχει πιθανότητα να διαδραματιστεί σε ανταγωνιστικές αγορές είτε εάν θεωρείται πιο δημοφιλής σε ολιγοπωλιακές αγορές. Στην πρώτη υπόθεση, με πλήθος διαφόρων εταιριών να ανταγωνίζονται να πετύχουν, τα ποσοστά εγκληματικότητας δύναται να θεωρηθούν υψηλά, ενώ υπάρχει το ενδεχόμενο να είναι ψηλά και στην δεύτερη υπόθεση, όπου οι μεγάλες εταιρίες διατηρούν πλήθος ευκαιριών να παρακινήσουν τον ανήθικο είτε τον ηθικό σκοπό της επιχειρηματικής συμπεριφοράς. Στο οικονομικό πεδίο, ωστόσο, η εξέλιξη των οργανισμών και η εξάπλωση των πελάτων και των μελών του δύναται να έχει σημαντική αξία.¹⁷⁴

Τα δίκτυα δίπτυχου προστάτη / πελάτη αποτελούν ένα σύνολο παράνομων και νόμιμων δράσεων για να τηρήσουν και να μεγαλώσουν τα κέρδη και την εξουσία τους. Σε τούτα τα δίκτυα οι εγκληματίες επιχειρηματίες, τους οποίους κατά τον Albin είναι οι λεγόμενοι προστάτες, αλλάζουν πληροφορίες με τους πελάτες τους για να έχουν την στήριξη τους. Τους πελάτες αυτούς αποτελούν εθνικοί και τοπικοί πολιτικοί, μέλη συμμοριών, αξιωματούχοι της κυβέρνησης και πρόσωπα που καταπιάνονται με νόμιμες επιχειρήσεις. Η πηγή της ισχύς τούτων των δικτύων βρίσκεται στις ικανότητες και στην προσαρμοστικότητα των μελών και των γνωριμιών τους.¹⁷⁵

Ποικίλες μορφές εμπειρίας προσφέρονται στην επιχείρηση αυτή από διάφορα μέλη. Κάποιες δύναται να παρέχουν πολιτική προστασία, ενώ άλλες οικονομική χρηματοδότηση, επικοινωνία με πλήθος ανωτέρων και με τον υπόκοσμο, οικονομικές ικανότητες και εξυπνάδα σε ζητήματα εμπορίας ανθρώπων είτε διάφορες εγκληματικές ικανότητες. Τούτη η από κοινού χρήση των πόρων αποτελεί το κύριο κίνητρο που ορίζει τα εγκληματικά δίκτυα που παρέχουν στην ομάδα συναυτουργών που κρίνεται ως απαραίτητη για πλήθος εγκλημάτων.¹⁷⁶

Από την άλλη πλευρά αποτελεί ακατάλληλη και ατελέσφορος η δυναμική να καθορίζεται η αντεγκληματική πολιτική με κριτήριο την αποδεκτή μείωση της περιστασιακής πρόληψης του οργανωμένου εγκλήματος και της εγκληματικής ευκαιρίας. Ενστάσεις για τούτην την ροπή, η οποία δείχνει να ισχυροποιείται διεθνώς, έχουν εκφραστεί σαφώς και εγκαίρως.¹⁷⁷ Επιπλέον πλήθος προτάσεων που αφορούν

¹⁷³ C. Morselli, 2009, ό.π. σελ. 75

¹⁷⁴ V. Ruggiero, 2017, ό.π. σελ. 223

¹⁷⁵ A. Wright, 2005, *Organized Crime : Concepts, Cases, Controls*, Willan Publishing, σελ. 6

¹⁷⁶ C. Morselli, 2009, ό.π. σελ. 53

¹⁷⁷ Βλ. E.R. Kleemans, M.R.J. Soudijn, και A. W. Weenik, 2012, *Organized crime, situational crime prevention and routine activity theory*. *Trends in Organized Crime*, 15(2), 87-92, G. A. Antonopoulos, και G. Papanicolaou, 2011, *Book review: Situational Prevention of Organized Crimes*. By K. Bullock, V. Clarke Ronald and Nick Tilley (eds.). *Canadian Journal of Criminology and Criminal Justice*, 53(2), 261, A. Edwards, και M. Levi, 2008, *Researching the organization of*

την εξαφάνιση των εγκληματικών δικτύων παρουσιάζονται είτε ως κάλεσμα για επανάσταση είτε ως ηθικές εξαγγελίες. Κανένα όμως από τα δύο μέρη δεν αποτελούν ρεαλιστικά σενάρια. Τα εγκληματικά δίκτυα δεν θα εξαλειφθούν με την αντικατάσταση των προσώπων που κατέχουν θέσεις εξουσίας είτε με ηθικές διακηρύξεις, εάν το έγκλημα συνεχίζει να είναι μια απάντηση στις δομικές διαμάχες.¹⁷⁸

Μια επανάσταση δεν είναι πιθανό να διενεργηθεί στο άμεσο μέλλον και ούτε είναι βέβαιο ότι θα άρει τις συστολές. Κατά συνέπεια τα εγκληματικά δίκτυα πιθανόν θα εξακολουθήσουν να παραμένουν εμφανείς. Δύναται, όμως, να ελαττωθεί η σημασία τους και να διαχειριστούμε την εξουσία που ασκούν. Κρίνεται ως αναγκαία για να επιτευχθεί ο συγκεκριμένος σκοπός η βασική μεταβολή των νόμων.¹⁷⁹ Φυσικά η λογική της περιστασιακής πρόληψης δύναται να εφαρμοστεί στον τομέα των παράνομων αγορών, αλλά δεν δύναται να αγγίξει στην βαθύτερες δομές τους, εξαιτίας του τεχνικού χαρακτήρα καταμερισμός της εργασίας σε τούτες, οδηγεί εν τέλη να δείχνει το δρόμο για έναν πιο αυστηρό περιορισμό των κοινωνικά ασθενέστερων φορέων στον τομέα τούτο. Αποτελεί ένα δίχτυ, το οποίο παραδόξως, συχνά συλλαμβάνει το μικρό αλλά αραιά το μεγάλο ψάρι.¹⁸⁰

Κεφάλαιο 3^ο: Το οργανωμένο έγκλημα ως νόμιμη ή παράνομη επιχείρηση

3.1. Ο επιχειρηματικός χαρακτήρας του οργανωμένου εγκλήματος

Δύναται με μια γρήγορη ματιά η καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος στην Ελλάδα να παρουσιάζεται ως ζήτημα που δεν απασχολεί τον μέσο Έλληνα, επειδή δεν δίνει την εικόνα να επηρεάζει την ρουτίνα του. Δηλαδή δύναται να αναρωτηθεί κάποιος ότι οι νονοί της νύχτας απέχουν από τον άμεσο κύκλο ενδιαφέροντος του, δίχως ευθεία επίδραση στην ζωή του. Αλλά τούτο ενδέχεται ως ένα σημείο να ήταν έγκυρο πριν από 20 με 30 έτη, όταν στη βάση των δράσεων του οργανωμένου εγκλήματος βρίσκονταν η παροχή της προστασίας σε επιχειρήσεις, τα συμβόλαια

---

serious crimes. *Criminology and Criminal Justice*, 8(4), 363-388 και von Lampe, K. (2011). The application of the framework of situational crime prevention to 'organized crime'. *Criminology and Criminal Justice*, 11(2), 145-163 στο Γ.Α. Αντωνόπουλος και Γ. Παπανικολάου, 2016, ό.π.

¹⁷⁸ W. Chambliss, 1988, *On the take*, Indiana University Press, Bloomington, σελ. 213

¹⁷⁹ W. Chambliss, 1988, ό.π., σελ. 213

¹⁸⁰ Γ.Α. Αντωνόπουλος και Γ. Παπανικολάου, 2016, ό.π.

θανάτου, η διακίνηση ναρκωτικών, όπλων και μεταναστών, η σεξουαλική εκμετάλλευση ατόμων και η εμπορία ανθρώπων.¹⁸¹

Χωρίς αμφιβολία το οργανωμένο έγκλημα υπέμεινε μια σοβαρή ποιοτική μεταβολή.¹⁸² Με χαρακτηριστικό τον πραγματοπαγή χαρακτήρα και διενεργώντας ως μια σωστά οργανωμένη επιχείρηση με μεγάλα κέρδη για τα άτομα που μετέχουν, δύναται με ευκολία να μεταβάλλει τις μεθόδους και τον τρόπο δράσης της και να υπερνικήσει τα εμπόδια και τις δυσκολίες.¹⁸³ Δηλαδή παρεισφρεί στην επιχειρηματική ζωή και λαμβάνει μέρος σε τούτη με νόμιμες ή ημινόμιμες επιχειρήσεις – βιτρίνα , όπως είναι η εμπορία και η εισαγωγή τσιγάρων, πετρελαίου και καφέ, διαμέσου των οποίων χρηματοδοτούνται και ξεπλένονται οι χρηματικές απολαβές από τις παράνομες δράσεις.¹⁸⁴

Είναι γνώριμο σε όλους ότι προετοιμάζει την δραστηριότητα της με προσοχή και με σωστό σχεδιασμό, δομείται σε ομαδικά σύνολα με κατανομή θέσεων και συνεργασία ανάμεσα στα μέλη μια ομάδας είτε ανάμεσα σε διαχωρισμένες ομάδες.¹⁸⁵ Εξελίσσεται με δεδομένα εγκληματικής επιχείρησης, δίνει εργασία σε ένα ευρύ πλαίσιο νέων ατόμων, που στην πλειοψηφία δεν θα διατηρούσαν καμία δυνατότητα οικονομικής ανάπτυξης και επιτυχίας στην νόμιμη αγορά εργασίας.¹⁸⁶

Ένα καινούργιο χαρακτηριστικό που σχετίζεται με τη σύσταση των ομάδων τίθεται ότι πολλά μέλη δεν είναι μόνιμα αλλά επωμίζονται μια καθορισμένη εργασία για μικρό χρονικό διάστημα,¹⁸⁷ ενώ συμμετέχουν και σε διάφορες άλλες εγκληματικές ομάδες, δεδομένο που μας δίνει την δυνατότητα να πραγματοποιήσουμε τις ανάλογες συνδέσεις με τις αλλαγές στην αγορά εργασίας και τις νέες αλλά και το βασικό πλέον πλαίσιο εργασίας, όπως είναι οι συμβάσεις ορισμένου χρονικού πλαισίου, οι συμβάσεις έργου, οι ελαστικές σχέσεις εργασίας και η ημιαπασχόληση.¹⁸⁸

---

¹⁸¹ Ν. Κουράκης , 2025, ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΟ ΕΓΚΛΗΜΑ, ΕΓΚΛΗΜΑ ΚΑΙ ΤΙΜΩΡΙΑ ΕΝΗΜΕΡΩΤΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ της ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ, ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑΣ , τεύχος 16, σελ. 8

¹⁸² Ν. Κουράκης , 2025, ό.π. σελ. 8

¹⁸³ Γ. Χλούπης, 2019, Το θεσμικό πλαίσιο της αντιμετώπισης του υπερεθνικού οργανωμένου εγκλήματος, στο Βιδάλη Σ, Κουλούρης Ν, Παπαχαράλαμπους Χ., Εγκλήματα των ισχυρών. Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα, Αθήνα, Ε.Α.Π, σελ. 300

¹⁸⁴ Ν. Κουράκης , 2025, ό.π. σελ. 8

¹⁸⁵ Γ. Χλούπης , 2019, ό.π. σελ. 300

¹⁸⁶ Σ. Βιδάλη , 2009, Η πορεία προς το οργανωμένο έγκλημα, εφημερίδα ΤΟ ΒΗΜΑ,

¹⁸⁷ Ετήσια έκθεση ΕΛ.ΑΣ. 2012, σ. 33 στο Ε. Σταμούλη , 2019, ό.π. σελ. 235

¹⁸⁸ Σύμφωνα με τη Βιδάλη, «τείνει να τυποποιείται ως μέρος της οργάνωσης, το part time εξειδικευμένο ή αναλώσιμο δυναμικό, που συνηθίζεται τελευταία να στρατολογείται από τις εγκληματικές οργανώσεις, τάση που περιλαμβάνεται ανάμεσα στις σύγχρονες πολιτικές ανάπτυξης του οργανωμένου εγκλήματος, και χρησιμοποιείται και σε επίπεδο δρόμου ή σε απολύτως εξειδικευμένες ή επικίνδυνες δράσεις», βλ. σχετικά, Σοφία Βιδάλη, Αντεγκληματική πολιτική. Από τη μικροεγκληματικότητα έως το οργανωμένο έγκλημα, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2014, σ. 202 στο Ε. Σταμούλη, 2019, ό.π. σελ. 235

Παρατηρούμε, δηλαδή, ότι το οργανωμένο έγκλημα ως μέθοδος καταμερισμού της εργασίας μεταβάλλεται ανάλογα με τον κύριο τύπο οικονομίας.¹⁸⁹ Σύμφωνα με την Βιδάλη, η αποδοχή της εξέλιξης του οργανωμένου εγκλήματος ως μια μέθοδος καταμερισμού της εργασίας, συνδέει τούτον τον καταμερισμό με το κύριο μοντέλο εργασιακών σχέσεων που ο τύπος οικονομικής εξέλιξης ορίζει. Ο κύριος τύπος την περίοδο του φορντισμού συνίσταται η εξειδίκευση, η σταθερού χαρακτήρα εργασία και η παραγωγή στο σύνολο. Ο τύπος τούτος προβάλλει ένα συγκεκριμένο μοντέλο καταμερισμού εργασίας. Στην εποχή μας, επομένως, τούτο το μοντέλο μεταβάλλεται ανάλογα με τις αλλαγές στο κύριο μοντέλο της παγκόσμιας οικονομίας και των εργασιακών σχέσεων.¹⁹⁰

Στο πεδίο του οργανωμένου εγκλήματος, οι νόμιμοι επιχειρηματίες και οι εγκληματίες δραστηριοποιούνται στην ίδια πολιτική οικονομία. Το οργανωμένο έγκλημα καθοδηγείται από μεθόδους που ξεπροβάλλουν από τις νόμιμες νόρμες της κοινωνίας. Τούτο δύναται να διαπιστωθεί με μια από τις δύο μεθόδους. Στην πρώτη περίπτωση σε μια πολιτική οικονομία, οι εγκληματικές ευκαιρίες εμφανίζονται με ακρίβεια και συνεχώς και με πιο οργανωμένο σχέδιο για να μεταβληθούν σταδιακά σε ένα συνεχές πλαίσιο οργανωμένου εγκλήματος που συνδέει εκείνους που δρουν σε παράνομο επίπεδο και σε νόμιμο. Ενώ στην δεύτερη περίπτωση είτε σε μέλη ήδη υπάρχοντων εγκληματικών οργανώσεων που δύναται να αναλάβουν την αρμοδιότητα να δώσουν τις οργανωτικές τους υπηρεσίες σε νόμιμες συνθήκες.¹⁹¹

Επιπλέον διατείνονται ότι η οργάνωση του εγκλήματος απορρέει από το πλήθος ευκαιριών που δίνονται συναινετικά από τους εκείνους που δραστηριοποιούνται νόμιμα. Η δεύτερη περίπτωση οργάνωσης του εγκλήματος είναι πιο φανερή στην μελέτη που σχετίζεται με την τοποθέτηση της μαφίας ως βιομηχανία ιδιωτικής προστασίας. Έναντι των πρακτικών εκβιασμών, ο χώρος της εστίασης βρίσκεται στις υπηρεσίες της προστασία που δίδονται από εγκληματίες επιχειρηματίες σε συμβιωτικές συνθήκες σε όλο τον κόσμο. Σε τέτοιου είδους συναλλαγές, ο νόμιμος δρώντας αποτελεί συνήθως αυτόν που κινεί την σχέση και αυτός που είναι πιο πιθανό να ωφεληθεί.¹⁹² Οι εγκληματικές ομάδες συμμετέχουν σε ποικίλες επιχειρήσεις, δηλαδή

---

¹⁸⁹ V. Ruggiero, ό.π., σ. 64-74· V. Ruggiero, *Organized and Corporate Crime in Europe. Offers Cannot Be Refused*, Dartmouth, Άλντερσοτ 1996· Βιδάλη, *Αντεγκληματική πολιτική...*, ό.π., σ. 200 στο Ε. Σταμούλη, 2019, ό.π. σελ. 235

¹⁹⁰Σ. Βιδάλη, 2014, *Αντεγκληματική πολιτική. Από τη μικροεγκληματικότητα έως το οργανωμένο έγκλημα*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, σ. 200 στο Ε. Σταμούλη, 2019, ό.π. σελ. 235

¹⁹¹C. Morselli, 2009, ό.π. Σελ. 74

¹⁹² Βλ. D. Gambetta, 1993, *The Sicilian Mafia: The Business of Private Protection*. Cambridge: Harvard University Press, Gambetta, και D. and P. Reuter, 1995, *Conspiracy Among the Many: The Mafia in Legitimate Industries*. In G. Fiorentini and S. Peltzman (Eds.) *The Economics of Organized Crime* (pp. 116–136). Cambridge: Cambridge University Press, C. J. Milhaupt and M. D. West, 2000, *The Dark Side of Private Ordering: An Institutional and Empirical Analysis of Organized Crime*, *University of Chicago Law Review* 67, 41–98, F. Varese, 2001, *The Russian Mafia: Private Protection in a New Market Economy*. Oxford: Oxford University Press και Hill, B.E. Peter, 2003,

δεν αρκούνται σε ορισμένες δράσεις. Σκοπός τους θεωρείται η αύξηση των κερδών τους και καθιέρωση τους μετέπειτα από μια αστοχία σε μία ή σε πλήθος από τούτες. Επιπρόσθετα, γίνεται φανερό ότι οι δράσεις σε ένα πεδίο προσφέρουν την ευκαιρία για την εξάπλωση τους σε διάφορες διασυνδεδεμένες επιχειρήσεις.¹⁹³

Η οπτική ότι οι οργανωμένοι εγκληματίες, αποτελούν κατά βάση επιχειρηματίες σε παράνομες αγορές (illegal entrepreneurs) με κύρια δράση την παροχή υπηρεσιών που είναι περιζήτητα αλλά όχι και δώρο στο νόμιμο πεδίο στηρίχθηκε από σημαντικό κομμάτι της θεωρίας.¹⁹⁴ Πιο συγκεκριμένα χρίζει αναφοράς η συνεισφορά του Reuter,¹⁹⁵ καθώς επισημαίνει ένα καθοριστικό χαρακτηριστικό των παράνομων τούτων επιχειρήσεων που αναλύει κατά ένα κομμάτι το άκαμπτο και έντονο κοινωνικό τους σημάδι. Οι εγκληματικές οργανώσεις δεν δύναται να θεωρούνται ως καθαρά παράνομες επιχειρήσεις. Αντίθετα, κατέχουν συνήθως πλούσια νόμιμη δραστηριότητα.¹⁹⁶

Παρόλο που η επιχειρηματική τους δράση είναι αναγκαίο να εναρμονίζεται με τις εκκεντρικότητες του υποκόσμου, καθώς αναγκάζονται να προσμετρούν τους κινδύνους που προέρχονται από την ίδια φύση της δραστηριότητας τους, αλλά και την έλλειψη αξιόπιστων και επίσημων μηχανισμών διευθέτησης διενέξεων. Ως εκ τούτου, οι εγκληματικές οργανώσεις ξεχωρίζουν από τις νόμιμες επιχειρήσεις. Η επιχειρηματική θεωρία χρησιμοποιήθηκε για να παρουσιάσει , με μια μέθοδο ιδιαίτερα πειστική, τα περιβάλλοντα που διευκολύνουν την εξέλιξη του διεθνικού οργανωμένου εγκλήματος.¹⁹⁷

3.2.Το ξέπλυμα του μαύρου χρήματος και οι βρώμικη οικονομία

Η πρώτη επισήμανση που δύναται κανείς να θέσει , ξεκινώντας να αφηγηθεί την ιστορική εξέλιξη του ξεπλύματος του μαύρου χρήματος είναι ότι το αρχικό συναφή εγκληματικό κατασκεύασμα και η ανάπτυξη του πραγματοποιήθηκε σε ένα μόνο τμήμα του συνόλου, ως η άλλη πλευρά του οργανωμένου εγκλήματος και πιο

The Japanese Mafia: Yakuza, Law, and the State. Oxford: Oxford University Press. στο C. Morselli, 2009, ό.π. σελ. 74-75

¹⁹³ E. Lambropoulou, 2003, ό.π. σελ. 83

¹⁹⁴ Βλ. A. A. Block, and W. J. Chambliss, Organizing Crime (New York and Oxford: Elsevier, 1981), Mark H. Haller (1990) 'Illegal Enterprise: A Theoretical and Historical Interpretation', Criminology 28, 207-235, M. H. Moore, 'Organized Crime as a Business Enterprise' in H. Edelhertz (ed.) Major Issues in Organized Crime Control (Washington DC: U.S. Government Printing Office, 1987), P. Reuter, Disorganized Crime: Illegal Markets and the Mafia (Cambridge, MA: MIT Press, 1983), και P. C. van Duyn (1993) 'Organized Crime Markets in a Turbulent Europe', European Journal on Criminal Policy and Research 1 (3), 10-30 στο K. I. Καλλίρης, 2025, ό.π. τεύχος 16, σελ. 83

¹⁹⁵ Ό.π. στο .I. Καλλίρης, 2025, ό.π. σελ. 83

¹⁹⁶ I. Καλλίρης, 2025, ό.π. σελ. 83

¹⁹⁷ I. Καλλίρης, 2025, ό.π. σελ. 83

συγκεκριμένα του πολέμου ενάντια στα ναρκωτικά.¹⁹⁸ Αναμφισβήτητος καινοτόμος μιας τέτοιου είδους εξέλιξης είναι οι ΗΠΑ, στο επίπεδο ενός ευρύ πολιτικού σχεδίου, το οποίο θεμελίωσε το πλαίσιο διακυβέρνησης διαμέσου του εγκλήματος.¹⁹⁹ Η επίσημη εξιστόρηση, συνθέτοντας παράλληλα την θεωρητική πλευρά της συγκεκριμένης διακυβέρνησης, κατευθυνόμενη φυσικά από στερεωμένες και πολλές φορές αδημοσίευτες υστερογενής πληροφορίες,²⁰⁰ ανακεφαλαιώνεται και συνεχίζει σε μεγάλη κλίμακα να ανακεφαλαιώνεται στην διάκριση του οργανωμένου εγκλήματος ως πρωτόγνωρη απειλή από θεμελιώδη τμήμα της κοινωνίας.²⁰¹

Στο επίπεδο που παρουσιάστηκε, το έγκλημα είναι σαφώς ένα σύστημα στον κύκλο της ζωής ενός προσώπου στην σημερινή εποχή και σταματά να αποτελεί την εξαίρεση, ένα απρόβλεπτο γεγονός, όπως είχε ήδη επιβεβαιωθεί από τον Garland από την δεκαετία του 1990 στο γνωστό <<the limits of sovereign state>>. Το πιο σπουδαίο όμως είναι, ότι η συμμετοχή με την παρανομία αποτελεί κομμάτι του κύκλου των εργασιών των νόμιμων επιχειρήσεων, η αλληλοϋποστήριξη των οποίων με το οργανωμένο έγκλημα είτε η περιστασιακή μετατροπή τους σε οργανωμένο έγκλημα αποτελεί τμήμα της εξέλιξης τους.²⁰²

Στο σημείο αυτό είναι καθοριστικό να επεξηγηθεί το φαινόμενο αυτό από την σκοπιά της Εγκληματολογικής θεωρίας. Η ενέργεια που θα εξελίξει το οργανωμένο έγκλημα και εν συνεχεία το ξέπλυμα του μαύρου χρήματος που σχετίζεται με αυτό, σε κάθε ενδεχόμενο βασίζεται στην κάθε οικονομική πολιτική και έχει την τάση να παρουσιάζεται σε εποχές κοινωνικής αναστάτωσης και οικονομικής αναμόρφωσης, όπως αποτυπώνεται στην θεωρία της ανομίας του Merton.²⁰³

---

¹⁹⁸ Β. Βασιλαντωνοπούλου, 2019, Η αντεγκληματική ίπολιτική για το ξέπλυμα «βρόμικου χρήματος ως λανθάνουσα οικονομική διακυβέρνηση. Στο: Σ. Βιδάλη, Ν. Κουλούρης & Χ. Παπαχαράλαμπος (Επιμ.), Εγκλήματα των Ισχυρών. Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα. Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ, σελ. 257

¹⁹⁹ J. Simon, 2007, *Governing through Crime – How the war on Crime Transformed American Democracy and Created a Culture of Fear*, Oxford University Press, Οξφόρδη, στο Β. Βασιλαντωνοπούλου, 2019, ό.π. σελ. 257-258

²⁰⁰ Ο Α. Block υπογραμμίζει ότι η πολιτική των ΗΠΑ αναφορικά με το οργανωμένο έγκλημα βασίζεται παραδοσιακά είτε σε κυβερνητικές διακηρύξεις που αφορούν γενικόλογα την ιστορία του οργανωμένου εγκλήματος είτε σε ιδιαίτερα ελλιπείς μελέτες. «Γι' αυτούς τους λόγους το ποινικό σύστημα καταλήγει να παίζει κρίσιμο ρόλο στην αποτίμηση αυτού του είδους του εγκλήματος, στον αντίκτυπο και τη σοβαρότητά του, καθώς και στον ίδιο τον ορισμό». Βλ. Α. Block, 1991, *Perspectives on Organizing Crime. Essays in Opposition*, Kluwer, Ντόρντρεχτ, σ. ix., στο Β. Βασιλαντωνοπούλου, 2019, ό.π. σελ. 258

²⁰¹ Lawrence Friedman, *Crime and Punishment in American History*, Basic Books, Νέα Υόρκη 1993, στο Β. Βασιλαντωνοπούλου, 2019, ό.π. σελ. 258

²⁰² Σ. Βιδάλη, 2022., *Πολιτισμική Εγκληματολογία. Βασικές προσεγγίσεις, Αντιγόνη*, το ερώτημα Ελληνική Εταιρεία Μελέτης του Εγκλήματος και του Κοινωνικού Ελέγχου (Ε.Ε.Μ.Ε.Κ.Ε.), Τεύχος 4, Σελ. 206

²⁰³ R. Merton, 1968, *Social Theory and Social Structure. Enlarged Edition*, The Free Press σελ. 185-215 στο Κ. Σπανός, 2022, *Κριτική αποτίμηση των ευρωπαϊκών Οδηγιών κατά του ξεπλύματος*

Πιο συγκεκριμένα, εξελίσσεται μια ταυτόχρονη κρυφή οικονομία, η οποία βοηθά το κύριο οικονομικό σύστημα διαμέσου της απόκρυψης των κενών που αυτό παρουσιάζει. Με αυτό τον τρόπο τα άνωθεν εγκλήματα πιθανόν να συνιστούν μια ταυτόχρονη προς το κράτος οικονομία, η οποία σαν παράνομη δραστηριότητα, ενστερνίζεται από ένα κομμάτι της κοινωνίας, ενώ συχνά παρακινείται και από το ίδιο το κράτος. Το ίδιο τούτο παράνομο οικονομικό σύστημα διατηρείται, καθώς εφαρμόζει διαδικασίες που στηρίζουν το βασικό σύστημα. Πιο συγκεκριμένα, διευθετεί ένα πλήθος προβλημάτων που σχετίζονται και με τα πρόσωπα που κυβερνούν και με εκείνους που κυβερνώνται. Με αυτόν τον τρόπο, δίνει μια σταθερή υποστήριξη του εθνικού κράτους, για να ξεπεράσει το σύνολο των δομικών προβλημάτων αποδοτικά και γρήγορα, ως σκιώδης συνέταιρος του κομματικού και του κρατικού μηχανισμού.²⁰⁴

3.3: Ο ρόλος των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων στο ξέπλυμα του μαύρου χρήματος

Η εγκληματολογική συμβολή σχετικά με το θέμα της νομιμοποίησης των εσόδων από παράνομες δράσεις συνηθίζει να εστιάζει στην χρησιμοποίηση του χρηματοπιστωτικού τομέα από τις εγκληματικές ομάδες που επιχειρούν να μεταβάλλουν τα παράνομα κέρδη σε νόμιμα περιουσιακά στοιχεία. Τούτο το ιδιαίτερο πλαίσιο οικονομικού εγκλήματος, συνεπώς, είναι τομέας του ίδιου του οργανωμένου εγκλήματος, δηλαδή ένα ενισχυτικό, αν και αδιαίρετο, κομμάτι των παράνομων αγορών. Τα τραπεζικά ιδρύματα κατά παράδοση προσέφεραν υπηρεσίες νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δράσεις, κατ' ελάχιστον έως την υιοθέτηση της ειδικής νομοθεσίας, σε όλη της δεκαετία του '90 όπου τους υποχρέωναν να ενημερώνουν για ύποπτες συναλλαγές στις αρχές, κυρίως όταν αφορά μεγάλα ποσά χρημάτων.²⁰⁵

Όπως κάθε οντότητα έτσι και τα τραπεζικά ιδρύματα έχουν κάθε λόγο να κρατούν την μυστικότητα και να ενστερνίζονται μεθόδους ασφαλείας τα οποία, διαμέσου της ανάπτυξης αδιαπέραστων μεθόδων, προλαμβάνουν την ροή πληροφοριών, αλλά και μεθόδων αντιποίνων και ποινών σε συνάρτηση με τις περιστάσεις που αποτελούν την ασπίδα προστασίας του τραπεζικού ιδρύματος και της περιουσίας του.²⁰⁶ Εξάλλου το ξέπλυμα του μαύρου χρήματος δύναται να θεωρηθεί

χρήματος και της ελληνικής προσπάθειας υιοθέτησής τους, Αντιγόνη, το ερώτημα Ελληνική Εταιρεία Μελέτης του Εγκλήματος και του Κοινωνικού Ελέγχου (Ε.Ε.Μ.Ε.Κ.Ε.), Τεύχος 4, Σελ. 127

²⁰⁴ Σ. Βιδάλη, 2017, Πέρα από τα όρια. Η αντεγκληματική πολιτική σήμερα. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη. σελ. 152-153 στο Κ. Σπανός, 2022, ό.π. Τεύχος 4, Σελ. 127

²⁰⁵ V. Ruggiero, 2017, ό.π. σελ.200-201

²⁰⁶ H. Falciani, A. Minguzzi, Το χρηματοκιβώτιο των φοροφυγάδων, Λιβάνης, Αθήνα 2015, σ. 18 κ.ε στο Σ. Βιδάλη, 2019, ό.π. σελ. 322

κατά μια άποψη ως μια εξυπηρέτηση που προσφέρεται από την καθιερωμένη οικονομία στο οργανωμένο έγκλημα, σε μια αλλαγή που γεννά ανάλογη επιχειρηματική ενίσχυση. Το οργανωμένο έγκλημα, παρ' όλα αυτά, δύναται να << κυριεύσει>> στο τραπεζικό σύστημα, να αναπτύξει στενές συμμαχίες με τραπεζίτες είτε να ιδρύσει τα δικά του τραπεζικά ιδρύματα.²⁰⁷

Τόσο στις ανερχόμενες και εξελισσόμενες οικονομίες όσο και στα ανεπτυγμένα κράτη το κύρος της ενεργούμενης συναλλαγματικής, νομισματοπιστωτικής και οικονομικής πολιτικής ατονεί πολύ όταν ο χρηματοπιστωτικός τομέας τίθεται κάτω από τον έλεγχο και την επήρεια του οργανωμένου εγκλήματος.²⁰⁸ Τα χρηματικά ποσά που μεταφέρονται και επενδύονται από τούτο προκαλούν αλλοιώσεις στην κοινωνική ευμάρεια, σε μια περίοδο όπου η βαθμίδα της πιστοληπτικής ικανότητας του κράτους για τον δανεισμό της από τις διεθνείς χρηματοπιστωτικές αγορές και οι χρηματοδοτικές αποφάσεις στον ιδιωτικό τομέα επιδρούν σε μεγάλο βαθμό από το μέγεθος της υποβάθμισης και της εισχώρησης του εκάστοτε κράτους από τα οργανωμένα και παράνομα δίκτυα.²⁰⁹

Το διεθνές χρηματοπιστωτικό σύστημα βοήθα, με πολύπλοκες διαδρομές και πλήθος επενδυτικών προϊόντων, στην αλλαγή και απόκρυψη του βρώμικου χρήματος.²¹⁰ Καθώς η χρηματοοικονομική και τραπεζική αγορά έχει πλήθος χρηματιστηριακών, τραπεζικών και ασφαλιστικών προϊόντων όπως είναι οι συμβάσεις ανταλλαγής κινδύνου αθέτησης ή cds, οι συμβάσεις ανταλλαγής ή swaps και οι συμβάσεις αντιστάθμισης κινδύνου ή hedging, οι οποίες καλλιεργούν τις κατάλληλες βάσεις για την επιτέλεση οικονομικών εγκλημάτων και αποτελούν έξυπνες μεθόδους ξεπλύματος του μαύρου χρήματος.²¹¹

Μια άλλη μέθοδος γνωστή με την ονομασία «smurfing» που χρησιμοποιείται από τις ομάδες του οργανωμένου εγκλήματος περιλαμβάνει το μοίρασμα των ποσών σε μικρότερες και πιο λίγες δόσεις που μπορούν να θεωρηθούν ύποπτες. Έτσι οι ομάδες του οργανωμένου εγκλήματος πραγματοποιούν μεγάλο όγκο μικρών συναλλαγών σε πλήθος χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων.²¹² Επιπλέον οι ομάδες του οργανωμένου εγκλήματος δύναται να κάνουν χρήση στις υπηρεσίες πλήθους προσώπων για να

---

²⁰⁷ V. Ruggiero, 2017, ό.π. σελ. 201

²⁰⁸ Γ. Τραγάκης, 1998, Οργανωμένο έγκλημα και ξέπλυμα του βρώμικου χρήματος, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 26

²⁰⁹ Γ. Τραγάκης, 1998, ό.π. σελ.26

²¹⁰ Ε. Μιχαλοπούλου Ε., 2019, Το οικονομικό έγκλημα, σύγχρονες τάσεις εξάπλωσης του και όψεις της επίσημης κοινωνικής αντίδρασης στο Βιδάλη Σ, Κουλούρης Ν, Παπαχαραλάμπους Χ., Εγκλήματα των ισχυρών. Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα, Αθήνα, Ε.Α.Π, σελ. 337

²¹¹ Ε. Μιχαλοπούλου, 2019, ό.π.σελ. 337

²¹² V. Ruggiero, 2017, ό.π. σελ.200-201

μεταβάλουν σε μεγαλύτερα χαρτονομίσματα τα χρηματικά ποσά μικρής ονομαστικής αξίας , μια μέθοδος γνωστή και ως «ραφινάρισμα».²¹³

Στην σημερινή εποχή και σύμφωνα με τις αποκαλύψεις που έχουν έρθει στην διάθεση του κοινού, ο τραπεζικός τομέας συνιστά ένα πεδίο προνομιακό για την νομιμοποίηση εσόδων διαμέσου συναλλαγών σε υπεράκτιες εταιρίες ή off shore, δηλαδή σε εταιρίες που η έδρα τους τοποθετείται σε κράτη όπου οι καταβολές χρηματικών ποσών, οι επενδύσεις και η ίδρυση εταιριών δεν ερευνώνται για το τόπο προέλευσης τους αλλά ούτε και ποιος είναι ο δικαιούχος ή ιδιοκτήτης τους. Τα τελευταία έτη μια από τις πλέον χαρακτηριστικές υποθέσεις που ήρθαν στο φως και σχετίζεται και με την Ελλάδα είναι η υπόθεση της τράπεζας HSBC και ειδικότερα της θυγατρικής της στην Ελβετία , η οποία συνέβαλε στην απόκρυψη και εν συνεχεία τη νομιμοποίηση χρημάτων διαμέσου πλήθους μεταβιβάσεων καταθέσεων σε λογαριασμούς σε υπεράκτιες επιχειρήσεις και τράπεζες , εκπροσώπων εύπορων προσώπων στον κόσμο και κυρίως πολιτικών και άλλων αξιωματούχων αλλά και εμπόρων ναρκωτικών και πολλών άλλων.²¹⁴

Η υπόθεση γνωστοποιήθηκε όταν ο Elve Falciani, που ήταν αναλυτής / υπάλληλος του τραπεζικού αυτού ιδρύματος , απέσπασε σε ένα στικάκι καταλόγους με ονόματα και τα έθεσε στην διάθεση των γαλλικών φορολογικών αρχών. Έτσι οι Γάλλοι ανακριτές αξίωσαν τον έλεγχο των τραπεζικών λογαριασμών των υπόπτων για φοροδιαφυγή που διατηρούσαν καταθέσεις στο συγκεκριμένο τραπεζικό ίδρυμα, ενώ η σύνδεση με την Ελλάδα αναφέρεται στις γνώριμες λίστες Λαγκάρντ και Φαλτσιάνη.²¹⁵

Είναι άξιο λόγου να αναφέρει κανείς ότι από τα 130.000 ονόματα, μόλις τα 2059 συνδέονται με Έλληνες που είχαν καταθέσεις. Ενώ το συνολικό ποσό καταθέσεων στην λίστα αυτή είναι κατά προσέγγιση στο 1.5 δισεκατομμύριο ευρώ.²¹⁶ Και αργότερα γνωστοποιούνται επιπλέον 86 ελληνικοί λογαριασμοί οι οποίοι δεν είχαν συνυπολογιστεί αρχικά στην λίστα , έπειτα από επιπλέον έλεγχο των στοιχείων της HSBC. Στο σύνολο τους οι ελληνικές καταθέσεις έφταναν το ύψος του ποσού των

---

²¹³ W.C Gilmore, 2004, Dirty Money. The Evolution of International Measures to Counter Money laundering and the Financing of Terrorism, Third Edition, Strasbourg: Council of Europe στο V. Ruggiero , 2017, ό.π. σελ. 201

²¹⁴ Σ. Βιδάλη, 2017, ό.π. σελ. 200

²¹⁵ Σ. Βιδάλη, 2017, ό.π. σελ. 200

²¹⁶ Ρ. Αποστολίδου 15/09/2021 Η Λίστα Λαγκάρντ από την «ελληνική ματιά» , διαθέσιμο στο

<https://inefan.gr/%CE%B7-%CE%BB%CE%AF%CF%83%CF%84%CE%B1-%CE%BB%CE%B1%CE%B3%CE%BA%CE%AC%CF%81%CE%BD%CF%84-%CE%B1%CF%80%CF%8C-%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CE%B5%CE%BB%CE%BB%CE%B7%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%BC%CE%B1%CF%84/>

270 εκατομμυρίων ευρώ δεν είχαν συνυπολογιστεί στη λίστα Λαγκάρντ του έτους 2010.²¹⁷

Οι συνεχείς και οι αποδοτικότεροι ποινικοί και κανονιστικοί έλεγχοι στα βιομηχανικά κράτη προωθούν τα κεφάλαια για την νομιμοποίηση τους σε κράτη όπου τούτοι οι έλεγχοι δεν υφίστανται είτε είναι ασθενής.²¹⁸ Κάποιες κυβερνήσεις και χρηματοπιστωτικά ιδρύματα δεν επιζητούν την πηγή προέλευσης των καταθέσεων είτε των επενδυτικών προϊόντων που προσπαθούν να έλξουν, βασιζόμενοι σε πολιτικές <<χωρίς ερωτήσεις >> όπως είναι για παράδειγμα η ανεκτικότητα για λογαριασμούς με ανώνυμους δικαιούχους. Τούτη αποτελεί μια βλαβερή μορφή ανταγωνισμού με αυτά τα κράτη που επιχειρούν να αποτρέψουν, να προσδιορίσουν και να πάρουν μέτρα έναντι της εισαγωγής του κεφαλαίου στα οικονομικά, πολιτικά και χρηματοπιστωτικά συστήματα και για να μην γίνουν συνεργοί σε διεθνείς εγκληματικές δράσεις. Τούτη η επιβλαβής τάση τονίζει το επείγον για μια διεθνή πραγμάτωση στην διεθνή αγορά νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δράσεις.²¹⁹

3.4 Το ξέπλυμα του μαύρου χρήματος ως εργαλείο του οργανωμένου εγκλήματος

Οι βασικές αιτίες ώστε οι οργανωμένες εγκληματικές ομάδες να κάνουν έναρξη νόμιμων επιχειρηματικών δράσεων αφορά αρχικά τα μέλη των εγκληματικών ομάδων που έχουν ανάγκη μια νόμιμη πηγή εσόδων για να αποκρύψουν τις αληθινές δράσεις τους και ένα μέρος για τις συναλλαγές τους.²²⁰ Γι' αυτό επιλέγουν να χρησιμοποιήσουν μικρά μπαρ, καταστήματα και εστιατόρια για τον σκοπό αυτό.²²¹ Μια επιχείρηση προσφέροντας μια κάποιου είδους υλική υπηρεσία με μεγάλο αριθμό πελατών, η οποία είναι οικονομικά υγιής, ωστόσο εν συνεχεία στηρίζεται από την εγκληματική οργάνωση. Το θετικό στοιχείο στον τρόπο αυτό είναι ότι δεν δύναται να επιβεβαιωθεί με ακριβή τρόπο ποια έσοδα είναι παράνομα και ποια νόμιμα.²²²

²¹⁷ Η άγνωστη λίστα Λαγκάρντ -Οι 86 Έλληνες καταθέτες που έλειπαν από την αρχική ,2015, NEWSROOM IEFIMERIDA.GR , διαθέσιμο στο

<https://www.iefimerida.gr/news/191609/h-agnosti-lista-lagkarnt-oi-86-ellines-katathetes-poy-eleipan-apo-tin-arhiki-eikones>

²¹⁸ E. U. Savona ,2005, Responding to Money Laundering international perspectives , Harwood academic publishers , Italy , σελ. 56

²¹⁹ E. U. Savona ,2005, ό.π. σελ. 56

²²⁰ A. Graebner Anderson, 1979 /1982, The Business of Organized Crime: A Cosa Nostra Family, Stanford, CA: Hoover Institution Press στο Ε. Λαμπροπούλου,2016,ό.π.

²²¹ ΕΛ.ΑΣ.- Γ.Α.Δ.Α.,2012, Δελτία Τύπου, 15.1. 2012, (http://www.astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&perform=view&id=1290&Itemid=276&lang=). στο Ε. Λαμπροπούλου,2016,ό.π.

²²² E. Μιχαλοπούλου, 2019, ό.π. σελ. 339

Επιπλέον οι παράνομες δράσεις συνήθως έχουν έσοδα είτε κάνουν χρήση των μέσων και των πόρων, τους οποίους τους βεβαίως θεωρούν αναγκαίους και οι νόμιμες επιχειρήσεις, όπως είναι για παράδειγμα η διανομή, οι μεταφορές, η αποθήκευση και οι επικοινωνίες των προϊόντων, με αυτόν τον τρόπο είναι επικερδές να ενσωματωθούν οι δύο επιχειρήσεις σε μία.²²³ Το οργανωμένο έγκλημα είναι αναγκαίο να ξεπλύνει το λιγότερο ένα τμήμα από τα κέρδη του. Η πραγματοποίηση του διαμέσου μιας νόμιμης επιχειρηματικής δράσης, η οποία είναι κάτω από τον έλεγχο του, ελαχιστοποιεί τους κινδύνους που ανακύπτουν από την νομιμοποίηση των εσόδων από παράνομες δράσεις σε επιχειρήσεις τρίτων.²²⁴ Τέλος η νόμιμη επιχείρηση δύναται να θεωρηθεί ένας λόγος για καινούργιες επενδύσεις άλλου συνδυασμού απόδοσης και κινδύνου.²²⁵

Στην σημερινή εποχή, οι εγκληματικές οργανώσεις έχουν παρουσιάσει κατ' επανάληψη επιδεξιότητα να εισέρχονται σε νόμιμες επιχειρήσεις και να αποδέχονται συμβάσεις από τις οποίες λαμβάνουν μεγάλα κέρδη είτε να προχωρούν σε νομιμοποίηση των κερδών από παράνομες δράσεις, πραγματοποιώντας το με την παραποίηση δημόσιων έγγραφων, συντάσσοντας πλαστά έγγραφα, δωροδοκώντας κρατικούς υπαλλήλους, φέροντας κάτω από τον έλεγχο τους ιδιωτικούς και δημόσιους τομείς, όπως είναι η μεταφορά των ασθενών, το εμπόριο φαρμάκων, η διαχείριση των απορριμμάτων, υπηρεσίες κηδειών, τα δίκτυα μεταφοράς, εταιρίες καθαρισμού και παράδοσης τροφίμων, βενζινάδικα, τα ξενοδοχεία, τα κτηματομεσιτικά γραφεία, η υγειονομική περίθαλψη, η βιομηχανία μόδας, η αγροτική παραγωγή, αξιοποιώντας την ανεπάρκεια του δημοσίου συστήματος υγείας και τα επιπλέον κενά που υφίστανται από την ανεπάρκεια του κρατικού ελέγχου και η πληθώρα των κοινωνικών παροχών.²²⁶

Εξάλλου ένα σύστημα, όπου τίποτε δεν τίθεται σε λειτουργία, αποτελεί την πιο κατάλληλη τοποθεσία για να δράσει η μαφία, προσφέροντας ρευστότητα, οργάνωση και έλεγχο. Το *modus operandi* αναφέρεται στην χρηματοδότηση των επιχειρήσεων που δυσκολεύονται να επιβιώσουν με ρευστό ζητώντας ως ανταμοιβή την τοποθέτηση ανθρώπων της μαφίας στην εταιρική σύνθεση.²²⁷ Πρακτικά, το οργανωμένο έγκλημα είναι εκείνο που κερδίζει, ενώ το ξέπλυμα του μαύρου χρήματος ποινικοποιείται για την διευκόλυνση των πολιτειακών και πολιτικών αλλαγών που όρισαν οι μέθοδοι απελευθέρωσης της αγοράς.²²⁸ Τούτο, συνεπώς, που πετυχαίνει το ξέπλυμα μαύρου χρήματος σχετίζεται με την εισχώρηση των μελών του οργανωμένου εγκλήματος στην κύρια οικονομία, προσφέροντας την δυνατότητα σε τούτα για συμμετοχή στο οικονομικό ανταγωνισμό και την κοινωνική δραστηριοποίηση, όχι στο εξής ως μέλη

²²³ Ε. Λαμπροπούλου, 2016, ό.π.

²²⁴ Ε. Λαμπροπούλου, 2016, ό.π.

²²⁵ G. Fiorentini, 2001, «Organized crime and illegal markets», B. Bouckaert & G. De Geest (εκδ.), Encyclopaedia of law and economics, Vol. 5, VIII. Criminal law, economics of crime and law enforcement, 434-459, Gent: Edward Elgar and the University of Ghent (<http://encyclo.findlaw.com/8400book.pdf>) στο Ε. Λαμπροπούλου, 2016, ό.π.

²²⁶ Γ. Ι. Παντελίδης, 2025, ό.π., τεύχος 16 σελ. 24

²²⁷ Γ. Ι. Παντελίδης, 2025, ό.π. σελ. 24

²²⁸ Κ. Σπανός, 2022, ό.π., σελ. 127

μιας εγκληματικής οργάνωσης, παρά μέλη μια έννομης επιχείρησης.²²⁹ Στις εξελισσόμενες κοινωνίες το έγκλημα παίρνει συνεχώς και πιο πολύ χαρακτήρα οικονομικό.²³⁰

Σε όλο τον κόσμο οι μαφιόζικες οικογένειες έχουν οργάνωση όπως όλες οι μεγάλες οικονομικές επιχειρήσεις, δεν συναντούν εμπόδια στην χρηματοδότηση των δράσεων τους και τηρούν τους ίδιους κανόνες στον τρόπο δράσης τους σχετικά με την κατανομή και την ειδίκευση αυτών των δράσεων, την εξέλιξη των εργασιών, την διεύρυνση τους στις διεθνείς αγορές και την σύνδεση τους με πλήθος επιχειρήσεων.²³¹ Τα παράνομα ποσά που διατίθενται στην οικονομία υποστηρίζεται ότι ορίζουν την αλλοίωση της αγοράς, με τις μη επικερδείς επιχειρήσεις να διατηρούνται λόγω των εισροών των κεφαλαίων από το παράνομο εμπόριο και τις νόμιμες επιχειρήσεις να ταλαιπωρούνται από τον αθέμιτο ανταγωνισμό.²³²

Οι επιχειρήσεις που κερδήθηκαν είτε αναπτύχθηκαν με βρώμικο χρήμα και διατηρούν μεγάλα ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα έναντι των επιχειρήσεων που δημιουργούνται και δραστηριοποιούνται μέσω της νόμιμη οδού. Αρχικά οι μαφιόζικες επιχειρήσεις παρουσιάζουν ζημίες σε κάθε οικονομική δραστηριότητα δίχως να ανησυχούν για φορολογικούς είτε τυχόν άλλους ελέγχους. Επιπρόσθετα οι συγκεκριμένες επιχειρήσεις κατέχουν διαφορετικούς φορολογικούς σκοπούς χρηματοδοτούμενες από εικονικά κεφάλαια από ξένες χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις που είχαν δημιουργηθεί από το ίδια πρόσωπα. Είναι μια μέθοδος γνωστή ως loan back που έχει απόλυτη επιτυχία καθώς γίνεται χρήση των φορολογικών παραδείσων, όπου είναι σε ισχύ η πλήρη μυστικότητα με την παρουσίαση του φορολογικού και από τον έλεγχο του οργανωμένου εγκλήματος, διατηρούν ένα μεγάλο ανταγωνιστικό πλεονέκτημα απέναντι στις ίδιες επιχειρήσεις που δρουν σύμφωνα με την νόμιμη οδό. Εξάλλου οι μαφιόζοι επιχειρηματίες δεν έχουν κανένα δισταγμό να κάνουν χρήση της βίας και άλλων αθέμιτων μέσων για να εξαλείψουν τον ανταγωνισμό των νόμιμων επιχειρήσεων.²³³

Το οργανωμένο έγκλημα είναι πια ένα κομμάτι των μεγάλων επιχειρηματικών δράσεων, όπως αναφέρει ο Ruggiero.²³⁴ Οι νόμιμες επιχειρήσεις ιδιοποιούνται μεθόδους εγκληματικών οργάνωσης, όπως αναφέρεται και από άλλους.²³⁵ Κάτω από αυτές τις συνθήκες, όπου τα όρια ανάμεσα στις νόμιμες και παράνομες δράσεις και των

²²⁹ Κ. Σπανός, 2022, ό.π., σελ. 127

²³⁰ Γ. Τραγάκης, 1998, ό.π. σελ.29

²³¹ Γ. Τραγάκης, 1998, ό.π. σελ.29-30

²³² K. von Lampe, 2016, Organized Crime. Analyzing Illegal Activities, Criminal Structures, and Extra- Legal Governance, London: Sage στο V. Ruggiero, 2017, ό.π. σελ. 201

²³³ Γ. Τραγάκης, 1998, ό.π. σελ.93

²³⁴ H.R. Burke, 2019, An Introduction to criminological theory. Oxon, New York: Routledge σελ. 422 στο Σ. Βιδάλη, 2022, ό.π., σελ. 206

²³⁵ L. Paoli, 2000, Fratelli di mafia. Cosa Nostra e 'Ndrangheta. Il vecchio e il nuovo volto della criminalità organizzata. Bologna: il Mulino and Ruggiero, V. (1996). Organized and Corporate crime in Europe. Offers that can't be refused. Aldershot: Dartmouth στο Σ. Βιδάλη, 2022, ό.π., σελ. 206

εγκληματιών ή μη είναι όλο και πιο ασαφή , οι παραδοσιακοί τρόποι ελέγχου του εγκλήματος που κυριαρχούσαν κατά την νεωτερικότητα είναι όλο και πιο δυσλειτουργικές, κυρίως με την διεθνή παρεκτροπή.²³⁶

Συνεπώς το ζέπλυμα του βρώμικου χρήματος δεν σχετίζεται μόνο με εγκληματίες αλλά και νόμιμες επιχειρήσεις που εξαιτίας της δύναμης που τους εξασφαλίζει το οικονομικό τους status συνήθως ελέγχουν το κράτος. Ωστόσο καθώς οι οικονομικές συνθήκες συνεχίζουν να εμμένουν αδιάβλητες σε συνάρτηση με το οργανωμένο έγκλημα και μένει η επικράτηση του καθεστώτος της ασταθής νομιμότητας.²³⁷ Οι ροπές για πιο πολύ επαγγελματισμό και πιο μεγάλη συνθετότητα στο σχεδιασμό και στις στρατηγικές νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δράσεις ταυτίζονται με μια γεωγραφική ροπή που κινεί τα χρηματικά ποσά που είναι να καθαριστούν από κάθε σημείο του ορίζοντα, από τις χώρες που έχουν διαμορφωθεί στις χώρες που έχουν εξελιχθεί και στις οικονομίες που έχουν αλλάξει.²³⁸

3.5 Οι συνέπειες των φορολογικών παράδεισων

Είναι γνωστό σε όλους ότι οι φορολογικοί παράδεισοι υφίστανται σε πλήθος περιοχών , σαράντα τέσσερις στο σύνολο τους, οι οποίες είναι οι ίδιες κυρίαρχα κράτη είτε ανήκουν στην αρμοδιότητα αυτών. ²³⁹ Οι πιο σημαντικοί φορολογικοί παράδεισοι που υφίστανται στην εποχή μας έχουν εξελιχθεί ολόγυρα από δύο βασικούς γεωπολιτικούς πόλους. Ο ένας πόλος έχει αναπτυχθεί με συνδετικούς δεσμούς με την πόλη του Λονδίνου και περιλαμβάνει περιοχές όπως είναι οι Βρετανικές Παρθένες Νήσοι, οι Βερμούδες και τα Νησιά Κεϊμαν και ανεξάρτητες βρετανικές αυτοκρατορικές κτήσεις όπως είναι οι Μπαχάμες, το Ντουμπάι και το Μπαχρέιν.²⁴⁰ Ενώ με μικρότερο σημαντικό αντίκτυπο , αλλά πολυπληθείς , συνιστούν τις προσφάτως ανεξάρτητες βρετανικές περιοχές του Ειρηνικού. ²⁴¹

Ο άλλος πόλος δημιουργήθηκε στον ευρωπαϊκό χώρο και περικλείει χώρες όπως είναι η Ολλανδία, το Βέλγιο- Μπενελούξ και το Λουξεμβούργο, την Ελβετία, την Ιρλανδία και το Λιχτενστάιν. Ενώ άλλοι σημαντικοί φορολογικοί παράδεισοι που δεν είναι κομμάτι αυτών των δύο πόλων είναι η Ουρουγουάη και ο Παναμάς.²⁴² Ωστόσο

²³⁶ H.R. Burke, 2019 , ό.π. σελ. 423 and L. Paoli, L. ,2000, ό.π. στο Σ. Βιδάλη, 2022, ό.π. , σελ. 207

²³⁷ S. Dwight, 1971, “Something’s that may be more important to understand about organized crime than Cosa Nostra”, University of Florida Review 24 στο Κ. Σπανός, 2022, ό.π. , σελ. 127

²³⁸ E. U. Savona ,2005, ό.π. σελ. 56

²³⁹ Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Φορολογικοί και χρηματοπιστωτικοί παράδεισοι, απειλή για την εσωτερική αγορά της ΕΕ» (γνωμοδότηση πρωτοβουλίας), 2012, Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, C 229/7

²⁴⁰ R. Palan , 2017, History of tax havens, διαθέσιμο στο www.historyandpolicy.org/policy-papers/papers/history-of-tax-havens

²⁴¹ R. Palan , 2017, ό.π.

²⁴² R. Palan , 2017, ό.π.

ακόμα και όταν δεν αφορά κυρίαρχες χώρες, οι φορολογικοί παράδεισοι εκμεταλλεύονται την διοικητική αυτοτέλεια και κάνουν χρήση των φορολογικών καθεστώτων για να παρέχουν μειώσεις είτε απαλλαγές φόρων σε ένα περιβάλλον μυστικότητας σχετικά με την πηγή των κεφαλαίων και τους δικαιούχους αλλά και τον τρόπο λειτουργίας των εμπορικών επιχειρήσεων και των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων που έχουν την έδρα τους στην επικράτεια τους.²⁴³

Το σημερινό κρατική σύστημα στηρίζεται στις αρχές της θεμελιώδης ισότητας και της κυριαρχίας. Κάθε κυρίαρχη χώρα διατηρεί το δικαίωμα να νοθετήσει τους δικούς της νόμους και να εφαρμόσει τις δικές της πολιτικές περιλαμβάνοντας τους φορολογικούς νόμους και κανονισμούς μέσα στην δικαιοδοσία της. Στη περίοδο του εικοστού αιώνα, κάθε χώρα δημιούργησε το δικός της φορολογικό σύστημα και ρυθμίσεις και η καθεμία κατάφερε μια εναλλακτική ισορροπία ανάμεσα στα ανταγωνιστικά εγχώρια συμφέροντα. Έτσι ο κόσμος έχει πλήθος φορολογικών παραλλαγών και κανονιστικών συστημάτων όσες και οι χώρες.²⁴⁴

Οι φορολογικοί παράδεισοι ,όμως, βρίσκονταν από πάντοτε στο κέντρο της δημοσιονομικής, οικονομικής και δημοκρατικής κρίσης.²⁴⁵ Καθώς, κλονίζουν τα φορολογικά και κανονιστικά συστήματα των κυρίαρχων χωρών, προσφέροντας αυτό που δύναται να σκιαγραφηθεί ως δωρεάν μέσα εξόδων από την ρύθμιση σε διαφορετικά χρηματοπιστωτικά ιδρύματα και τράπεζες, σε εύπορους ιδιώτες και σε διεθνείς επιχειρήσεις.²⁴⁶ Οι χώρες φορολογικοί παράδεισοι που έχουν οικονομικό όφελος από την διενέργεια των οικονομικών εγκλημάτων, διατηρούν με αυστηρότητα το τραπεζικό απόρρητο κάνοντας ανέφικτη την ανάσυρση πληροφοριών.²⁴⁷

Επιπλέον, μεταβάλουν τον καταμερισμό του κόστους και του κέρδους σε παγκόσμιο επίπεδο σε βάρος της απόλυτης πλειοψηφίας του πλήθους και υπέρ μιας διεθνούς οικονομίας .²⁴⁸ Οι φορολογικοί παράδεισοι προξενούν αλλοιώσεις στην εγχώρια αγορά και αυτό έχει ως αποτέλεσμα να κρίνεται ως αναγκαιότητα η λήψη σημαντικής ενωσιακής δράσης, κατάλληλα να εξασφαλίσει την φορολογική δικαιοσύνη , να αναχαιτίσει αποσταθεροποιητική μη διαφάνεια και να επιφέρει πλήγμα

---

²⁴³ Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Φορολογικοί και χρηματοπιστωτικοί παράδεισοι, απειλή για την εσωτερική αγορά της ΕΕ» (γνωμοδότηση πρωτοβουλίας), 2012, Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, C 229/7

²⁴⁴ R. Palan, R. Murphy, and Chr. Chavagneux ,2010, Tax havens : how globalization really works, Cornell University Press, Σελ. 18

²⁴⁵ G. Zucman, 2015, Ο κρυμμένος πλούτος των εθνών. Έρευνα πάνω στους φορολογικούς παραδείσους, Πεδίο, Αθήνα, σελ. 18

²⁴⁶ R. Palan, R. Murphy, and Chr. Chavagneux ,2010, ό.π. Σελ. 3

²⁴⁷ E. Μιχαλοπούλου, 2019, ό.π. σελ. 337

²⁴⁸ R. Palan, R. Murphy, and Chr. Chavagneux ,2010, ό.π. Σελ. 3

στα κρούσματα διαφθοράς και φοροδιαφυγής που προστατεύονται από την υπόσταση των φορολογικών παραδείσων.²⁴⁹

Οι φορολογικοί παράδεισοι συνιστούν νομικές οντότητες καθώς συνιστούν επικυρίαρχες δικαιοδοσίες, είτε κυρίαρχα κράτη οι οποίες διατηρούν και οι δύο το νόμιμο δικαίωμα να νομοθετήσουν τους δικούς τους εσωτερικούς νόμους.²⁵⁰ Δύναται να διαλέξουν να νουθετήσουν τους οικονομικούς τους νόμους και τους φορολογικούς τους κώδικες με οδούς που οι άλλοι κρίνουν βλαβερές. Με βάση το πλαίσιο αυτό, νόμιμο θεωρείται ότι από τον νόμο είναι επιτρεπτό, θεσπίζεται είτε αναγνωρίζεται από το δικαστήριο είτε είναι με επίσημο τρόπο επιτρεπτό. Η νομιμότητα κατέχει λίγα κοινά στοιχεία με την ηθική είτε με την βούληση. Αυτές οι χώρες ασκούν το δικαίωμα τους και ο αμυντικός τους μηχανισμός συνίσταται σε ότι το παγκόσμιο τους δίκαιο αναγνωρίζει.²⁵¹

Η ανεξέλεγκτη κυριαρχία του χρηματοπιστωτικού συστήματος, σε παγκόσμιο πλαίσιο αποτέλεσε το κύριο χαρακτηριστικό στην ανάπτυξη του καπιταλισμού,²⁵² στο πεδίο του οποίου η ωφέλεια αποκολλάται από την διαδικασία της παραγωγής και συνδέεται στο χρηματοπιστωτικό σύστημα, ακόμα και ποντάροντας για την διάλυση κρατικών οικονομιών στο σύνολο της.²⁵³ Η οικουμενοποίηση της ελεύθερης αγοράς θα αλλάξει τις ροές του κεφαλαίου και του χρηματοπιστωτικού καπιταλισμού, και κατά συνέπεια του εγκλήματος, διαμέσου πολυεθνικών εταιριών σε φορολογικούς παραδείσους και παγκόσμιων χρηματοπιστωτικών φορέων φέρνοντας ένα καινούργιο καταμερισμό εργασίας και στην συσσώρευση του χρήματος πέρα από τον έλεγχο του κράτους.²⁵⁴

Έτσι στους φορολογικούς παραδείσους ανώτατα στελέχη σημαντικότερων βιομηχανικών και χρηματοπιστωτικών επιχειρήσεων διεθνώς, πολυεκατομμυριούχοι και μέλη των κοινωνικών είτε καλλιτεχνικών κύκλων της ανώτερης τάξης, ενώνουν την μάθηση με την διασκέδαση και συναναστρέφονται πρόσωπα με λίγο πολύ χωρίς ηθικούς φραγμούς και όρια, τα οποία κάνουν χρήση εκείνων των χρηματοοικονομικών πόρων που τους δίνουν την δυνατότητα να χρησιμοποιήσουν και να παρουσιάσουν ποσά τα οποία έχουν εξασφαλιστεί τόσο σε βάρος της νομιμότητας αλλά και με την τέλεση οικονομικών εγκλημάτων και άλλων παράνομων πράξεων που έχουν ως

---

²⁴⁹ Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Φορολογικοί και χρηματοπιστωτικοί παράδεισοι, απειλή για την εσωτερική αγορά της ΕΕ» (γνωμοδότηση πρωτοβουλίας), 2012, Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, C 229/7

²⁵⁰ R. Palan, R. Murphy, and Chr. Chavagneux, 2010, ό.π. Σελ. 3

²⁵¹ R. Palan, R. Murphy, and Chr. Chavagneux, 2010, ό.π. Σελ. 3

²⁵² S. Vidali, 2013, Greece For sale: Casino economy and state-corporate crime”, στο S. Will, S. Handelman, D. Brotherton (επιμ.), How They Got Away with It. White-collar Criminals and the Financial Meltdown, Columbia University Press, Νέα Υόρκη, σ. 278-295 στο Χ. Κουρουτζας, 2019, Το έγκλημα αποδίδει? Κρατικά – εταιρικά εγκλήματα στην Ελλάδα, στο Σ. Βιδάλη, Ν. Κουλούρης, Χ. Παπαχαράλαμπος. Εγκλήματα των ισχυρών: Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα. Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ., Αθήνα, σελ 122

²⁵³ Sophie Vidali, 2013, ό.π. στο Χ. Κουρουτζας, 2019, ό.π. σελ 122-123

²⁵⁴ Σοφία Βιδάλη, Νικόλαος Κουλούρης, Αποκλίνουσα συμπεριφορά και ποινικό φαινόμενο, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2012. σ. 184 στο Χ. Κουρουτζας, 2019, ό.π. σελ 122-123

αφετηρία από τα πιο σοβαρά εγκλήματα, όπως για παράδειγμα οι δολοφονίες και φτάνουν στην εκβίαση, την απάτη, τη διακίνηση των ναρκωτικών και του εμπορίου όπλων, την εμπορία ατόμων, την παραβίαση και τα τυχερά παιχνίδια.²⁵⁵

Κεφάλαιο 4^ο: Αντεγκληματική πολιτική για το οργανωμένο έγκλημα

4.1 Η σύμβαση του Παλέρμο και η εναρμόνιση του με την Ελληνική πραγματικότητα

Το οργανωμένο έγκλημα αποτελεί ένα ζήτημα που έχει μαγνητίσει το ενδιαφέρον του κοινού και των αρχών για πλήθος ετών. Πλήθος κυβερνήσεων και υπηρεσιών επιβολής του νόμου το βρίσκουν εδώ και χρόνια ως ένα σημαντικό πρόβλημα πολιτικής, μια βάση που τεκμηριώνεται από τα έκτακτα σημεία δαπανών που ξοδεύουν για την καταπολέμηση του. Επιπλέον αποτελεί σημαντικό σημείο προσοχής για το κοινό, παίρνοντας ευρεία αναμετάδοση στον Τύπο. Συνήθως γίνεται ζήτημα κινηματογραφικών έργων και τηλεοπτικών ντοκιμαντέρ, αλλά κατέχει και εκτεταμένο αντίκτυπο στα λαοφιλή λογοτεχνικά κείμενα. Εξαιτίας των διαστάσεων του, φανερώνει προκλήσεις και ιδιαίτερους κινδύνους για την πολιτική, οικονομική και κοινωνική ευμάρεια της διεθνή κοινότητα και των χωρών.²⁵⁶

Οι εκπρόσωποι των Κρατών Μελών του ΟΗΕ συγκεντρώθηκαν το Νοέμβριο του 2000 στο Παλέρμο της Σικελίας σε μια διάσκεψη που μετέβαλε την μέθοδο που καταπολεμούν το οργανωμένο έγκλημα, καθώς εκεί έγινε ευρέως αποδεκτό και υπογράφηκε Σύμβαση του ΟΗΕ έναντι του Διεθνούς Οργανωμένου Εγκλήματος, η επονομαζόμενη Σύμβαση του Παλέρμο.²⁵⁷ Η σύμβαση του Παλέρμο δημιουργήθηκε από την αντίληψη ότι οι κίνδυνοι της οργανωμένη εγκληματικής δραστηριότητας έχουν διευρυνθεί σε παγκόσμιο επίπεδο, και η υπογραφή της αποτελεί την αφετηρία για την διεθνή καταπολέμηση του εγκληματικού αυτού πλαισίου, του οποίου η σύσταση μεταβάλλεται και εναρμονίζεται.²⁵⁸ Κρίνεται ως αναγκαία η ανάλογη εναρμόνιση της διεθνούς αντεγκληματικής πολιτικής, σε πρακτικό επίπεδο και όχι ως πρόσχημα για την ελάττωση των ελευθεριών και των δικαιωμάτων.²⁵⁹

²⁵⁵ Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Φορολογικοί και χρηματοπιστωτικοί παράδεισοι, απειλή για την εσωτερική αγορά της ΕΕ» (γνωμοδότηση πρωτοβουλίας), 2012, Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, C 229/7

²⁵⁶ A. Wright, 2005, 2005. Ό.π. Σελ. 1

²⁵⁷ Σ. Βιδάλη, 2017, ό.π. σελ. 173

²⁵⁸ Έκθεση του Διεθνούς Ινστιτούτου για την Ειρήνη (International Peace Institute, IPI), όπως παρατίθεται σε Σ. Βιδάλη, 2017, ό.π., σ. 176-177 στο Γ. Χλούπης, 2019, ό.π. σελ. 287

²⁵⁹ Γ. Χλούπης, 2019, ό.π. σελ. 287

Κύριος στόχος της σύμβαση αποτελούσε να δημιουργηθεί ένα κοινό νομοθετικό πλαίσιο για να είναι εφικτή η συμμόρφωση των σχετικών νομοθεσιών των χωρών για την καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος αλλά και την ισχυροποίηση της διακρατικής συνεργασίας.²⁶⁰ Στο πρώτο άρθρο αναφέρεται και ο κύριος στόχος της νομοθετικής αυτής απόπειρας ως η καλλιέργεια της συνεργασίας για την επιτυχή πρόληψη και αντιμετώπιση του διεθνικού οργανωμένου εγκλήματος.²⁶¹ Η σύμβαση δεν αναφέρει λίστα προκαθορισμένων οργανωμένων εγκληματικών ενεργειών, λόγω ότι στόχος αποτελεί να οριστούν οι παράμετροι που συγκροτούν το οργανωμένο έγκλημα και όχι οι δράσεις του, διότι αυτές αλλάζουν διαρκώς όμοια με τις ανάγκες της οικονομίας του φαινομένου του οργανωμένου εγκλήματος.²⁶²

Φυσικά, η έκθεση ή όχι λίστα στην βάση της σύμβασης, ήταν ζήτημα ενστάσεων και διαπραγματεύσεων στις συναθροίσεις της προπαρασκευαστικής επιτροπής για την διαμόρφωση της σύμβασης. Επιπλέον παρουσιάστηκε ο προβληματισμός εάν θα ήταν περιοριστικό για τον ορισμό του οργανωμένου εγκλήματος, η έννοια της λήψης οικονομικής είτε άλλης υλικής ωφέλειας καθώς και για το εάν θα περικλείονταν στην λίστα των σοβαρών εγκλημάτων οι τρομοκρατικές πράξεις.²⁶³ Εντέλει τέθηκε ως αναγκαίο να οριστούν οι συνθήκες που συνθέτουν το οργανωμένο έγκλημα και όχι να ενταχθούν στην λίστα συγκεκριμένες εγκληματικές πράξεις και να τεθεί με τούτο τον τρόπο και η υλοποίηση της σύμβασης.²⁶⁴

Η σύμβαση είναι και συνεχίζει να είναι το πιο σημαντικό νομικό έγγραφο για την καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος σε παγκόσμιο επίπεδο.²⁶⁵ Η Σύμβαση είναι ο νομικός λίθος για την προσαρμογή των νομοθεσιών και για την συνεργασία των χωρών. Αλλά, παρόλο που έχουν μεσολαβήσει πολλά έτη από τότε που εφαρμόστηκε και έχουν έρθει στη διάθεση του κοινού πλήθος εκθέσεων καλών υποδείξεων και πρακτικών, δεν έχουν φτάσει σε μια αξιολόγηση του συνόλου της εφαρμογής της.²⁶⁶

---

²⁶⁰ Βλ. σχετ. United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC) “After Palermo: An overview of what the convention and protocols hope to accomplish” (2000). Trends in Organized Crime, 5(4), σ. 21-29. Επίσης Βλ. ενδεικτικά Borgstede, G. (2014), “Cultural Property, the Palermo Convention, and Transnational Organized Crime”, Int J Cult Prop, 21(03), σ. 281-290, van Dijk, J. (2002), “Empowering victims of organized crime; on the compliance of the Palermo Convention with the UN declaration on basic principles of justice for victims.” ERA Forum, 3(1), σ. 33-37 στο Ε. Σταμούλη, 2025, ό.π. σελ. 41

²⁶¹ Άρθρο 1 της Σύμβασης του Παλέρμο, βλ. επίσης σχετικά με το ζήτημα της διακρατικής συνεργασίας, βλ. ενδεικτικά S. Betti, 2003, “New prospects for inter-state co-operation in criminal matters: The Palermo Convention”. International Criminal Law Review, 3(2), σ. 151-167 στο Ε. Σταμούλη, 2025, ό.π. σελ. 41

²⁶² Ε. Σταμούλη, 2025, ό.π. σελ. 42

²⁶³ Ε. Σταμούλη, 2025, ό.π. σελ. 42

²⁶⁴ Ε. Σταμούλη, 2025, ό.π. σελ. 42

²⁶⁵ Γ. Χλούπης, 2019, ό.π. σελ. 286

²⁶⁶ Σ. Βιδάλη, Πέρα από τα όρια. Η αντεγκληματική πολιτική σήμερα, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2017, σ. 173-174 στο Γ. Χλούπης, 2019, ό.π. σελ. 286

Καθώς σε όλες τις απόπειρες του ΟΗΕ να ασκήσει πιέσεις στα Κράτη μέλη να εναρμονίσουν την νομοθεσία τους σύμφωνα με τις διατάξεις της Σύμβασης, δεν είναι γνωστό, σημειώνει ο Standing,²⁶⁷ κατά πόσο εν τέλει η εφαρμογή της σύμβασης ελαττώνει τις δράσεις που επιζητεί να μειώσει. Ωστόσο όπως ορθά αντιτάσσεται η Σύμβαση αποτελεί νομικό εργαλείο και όχι μια επιχειρηματική σύμβαση που να κινεί συγκεκριμένες επιχειρηματικές δράσεις. Τέλος μια επιπρόσθετη δυσκολία αξιολόγησης τοποθετείται στο γεγονός ότι οι χώρες – μέλη δεν δίνουν όλες τις πληροφορίες σχετικά με την κατάσταση της εφαρμογής της Σύμβασης, καθώς αποφεύγουν να μην τεθούν σε αξιολόγηση. Τούτο αποτελεί εμπόδιο της κριτικής της κατάστασης που όντως ισχύει.²⁶⁸ Εξάλλου η επέκταση του φαινομένου του οργανωμένου εγκλήματος δεν έχει σταματήσει, δίχως τούτο να δείχνει ότι η Σύμβαση ως εργαλείο δεν έχει φέρει αποτέλεσμα. Το οργανωμένο έγκλημα είναι πολύπλοκο κοινωνικό φαινόμενο και η καταπολέμησή του ένα θέμα πολύ βαθιά πολιτικό.²⁶⁹

Η Σύμβαση του Παλέρμο κυρώθηκε στην Ελλάδα με το Ν. 3875/2010 (ΦΕΚ Α 158/20.9.2010) .²⁷⁰ Όπου μεταβλήθηκαν διατάξεις του Ποινικού Κώδικα και των Ειδικών Ποινικών Νόμων, κυρίως σε ότι σχετίζεται με τον όρο και τις ποινές για την σύσταση μιας εγκληματικής / τρομοκρατικής οργάνωσης όπως αναφέρεται στο άρθρο 187 του ΠΚ διατάξεις αναφορικά με την προστασία των θυμάτων, την ευθύνη νομικών προσώπων και την θέση των ατόμων που μεταναστεύουν που αναφέρονται σε ανάλογους ειδικούς ποινικούς νόμους.²⁷¹

Επιπλέον από κοινού κυρώθηκαν και μπήκαν σε ισχύ και τα τριών ειδών πρωτόκολλα που την ακολουθούν τα οποία είναι το Πρωτόκολλο ενάντια της λαθραίας διακίνησης των μεταναστών από τον αέρα, την γη και την θάλασσα, εισήχθησαν μαζί για υπογραφή στις 12-15 Δεκεμβρίου του 2000 στο Παλέρμο, το Πρωτόκολλο για την αποτροπή, περιορισμό και τις κυρώσεις της διακίνησης ατόμων και πιο συγκεκριμένα παιδιών και γυναικών, και τέλος το Πρωτόκολλο ενάντια της παράνομης κατασκευής και διανομής πυροβόλων όπλων, συστατικών και τμημάτων τους και πυρομαχικών, που ήρθε για υπογραφή της 2 Ιουλίου του έτους 2001 στην Νέα Υόρκη.²⁷²

---

²⁶⁷ A. Standing, 2010, Transnational Organized Crime and the Palermo Convention: A reality Check, New York, International Peace Institute στο Σ. Βιδάλη, 2017, ό.π. σελ. 177

²⁶⁸ A. Standing, 2010, ό.π. σελ. 10 στο Σ. Βιδάλη, 2017, ό.π. σελ. 177

²⁶⁹ Γ. Χλούπης, 2025, Διασυνοριακό και υπερεθνικό οργανωμένο έγκλημα, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2005, σ. 506 στο Γ. Χλούπης, 2019, ό.π. σελ. 286

²⁷⁰ Γ. Χλούπης, 2019, ό.π. σελ. 287

²⁷¹ Σ. Βιδάλη, 2017, ό.π. σελ. 175

²⁷² Γ. Χλούπης, 2019, ό.π. σελ. 287

4.2. Η ελληνική νομολογία σχετικά με τις εγκληματικές οργανώσεις και το άρθρο 187 ΠΚ

Πριν από το Ν. 2928/2001 στην Ελληνική ποινική νομοθεσία δεν υφίστανται ad hoc διατάξεις οι οποίες διευθετούν το ζήτημα της οργανωμένης εγκληματικότητας. Υφίσταται μια ατελής και τμηματική νομοθετική ρύθμιση αποσπασματικών ζητημάτων όπως ο νόμος 2145/1993 και βασικά ο νόμος 2331/1995 που διευθετούν θέματα όπως νομιμοποίηση εσόδων από άνομη δράση και η δήμευση. Το οργανωμένο έγκλημα διακατέχει ως *ration legis* στο σύνολο του το αξιόποινό της νομιμοποίηση των εσόδων από εγκληματικές δράσεις κατά το νόμο 2331/1995, εάν και εντοπίζεται επιπλέον στις διατάξεις των νόμων 1729/1987, 2161/1993 και 2128/1993.²⁷³

Η παρουσίαση του οργανωμένου εγκλήματος ως μια επικίνδυνη, ξένη και ολοκληρωμένη ύπαρξη αποτέλεσε καθοριστικό ρόλο στο μετασχηματισμό των πολιτικών της ποινικής καταστολής όσο και το κουμμουνιστικό ζήτημα στην μορφοποίηση και των πολιτικών για τον τρόπο διαχείρισης των πληροφοριών και της εξωτερικής πολιτικής.²⁷⁴ Οι παγκόσμιες κοινωνικοπολιτικές συνθήκες²⁷⁵ εντός στις οποίες νομοθετήθηκε ο Ν. 2928/2001 και εν συνεχεία οι μεταβολές του, δηλαδή ο Ν. 3251/2004, Ν. 3875/2010 και Ν. 4619/2019), αιτιολογούν τόσο την ευρεία αποδοχή των κομμάτων εξουσίας για ένα συγκεκριμένο νομοθετικό διάταγμα αναφορικά με τις εγκληματικές οργανώσεις και κατά συνέπεια την διαρκεί υποστήριξης της και την μακροζωία της.²⁷⁶

Πιο συγκεκριμένα θα πρέπει να συνυπολογιστεί ότι η δεδομένη νομοθεσία συσχετίστηκε δικαιοπολιτικά με το ευρωπαϊκό και παγκόσμιο επίπεδο με την ενίσχυση των προσπαθειών για την καταπολέμηση της οργανωμένης εγκληματικότητας και την αναγκαιότητα της σύνθεσης γενικών ορισμών και οικουμενικής συνεργασίας. Είναι για πολιτικές που ενσωματώνονται σε ένα ευρύ φάσμα διακυβέρνησης που προάγει την ασφάλεια διαμέσου διακρατικών και υπερκρατικών δομών και συσχετίζει τις διαστάσεις μεταξύ της εξωτερικής και εσωτερικής ασφάλειας.²⁷⁷ Κύρια

²⁷³ Χ. Παπαχαράλαμπος, 1998, Ενοιολόγηση του οργανωμένου εγκλήματος - διεθνής νομοθέτηση στάση της Ελληνικής έννομης τάξης, ΠοινΔικ σελ. 689, στο Γ. Χλούπης, 2020, Το άρθρο 187 ΠΚ – «Οι περιπέτειες μιας εγκληματικής οργάνωσης». Ποινική Δικαιοσύνη, σελ. 537

²⁷⁴ A. Schmid, & A. Jongman, 1984, Political terrorism. Amsterdam: North Holland, σ. 13. G. B. Vold, T.J. Bernard, & J. B. Snipes, 2002, Theoretical criminology. New York: Oxford University Press, σελ. 13 στο Ε, Σταμουλη, 2021, «Εξαιρετικές» νομοθεσίες και «ανακύκλωση» της ιστορίας στο ελληνικό κράτος, Αντιγόνη, το ερώτημα Ελληνική Εταιρεία Μελέτης του Εγκλήματος και του Κοινωνικού Ελέγχου (Ε.Ε.Μ.Ε.Κ.Ε.) Εξαμηνιαία Επιστημονική Επιθεώρηση για την Κριτική Εγκληματολογία, το Ποινικό Πρόβλημα και τον Κοινωνικό Έλεγχο, Τεύχος 1, σελ. 88

²⁷⁵ Γ. Νικολόπουλος, 2007, «Πέρα από το κράτος: Όψεις και αντινομίες του ευρωπαϊκού κοινωνικού ελέγχου». Στο Τιμητικός Τόμος για τον Ι. Μανωλεδάκη, Αθήνα – Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας, σ. 1.129 στο Ε, Σταμουλη, 2021, ό.π. σελ. 95

²⁷⁶ Ε, Σταμουλη, 2021, ό.π. σελ. 95-96

²⁷⁷ Γ. Νικολόπουλος, 2007, ό.π. σ. 1.139 στο Ε, Σταμουλη, 2021, ό.π. σελ. 95

χαρακτηριστικά τους είναι η ενδυνάμωση των κατασταλτικών μηχανισμών και η ροπή στην αποκρατικοποίηση του κοινωνικού ελέγχου.²⁷⁸ Το πλαίσιο για την θεσμική μεταβολή είχε ετοιμαστεί σε όλη της δεκαετία του '90 καθώς τα ΜΜΕ είχαν δεσμευτεί να εισαγάγουν και να απλοποιήσουν τον όρο του οργανωμένου εγκλήματος ως νόσο και απειλή ερχόμενη από συντελεστές και δυνάμεις που δεν είναι γνώριμες στην ελληνική κοινωνία. Κατ' ουσία αναφέρονταν στην είσοδο την θεωρίας της ξένης συνομοσίας (Alien conspiracy),²⁷⁹ στο σημείο που οι μετανάστες και οι παγκόσμιες μαφίες συνδέθηκαν με άμεσο τρόπο από τα ΜΜΕ με την αύξηση της εγκληματικότητας εκείνη την εποχή.²⁸⁰

Στην ελληνική νομοθεσία το αρχικό σχήμα του άρθρου 187 ΠΚ για την συγκρότηση και ενσωμάτωση σε μια εγκληματική οργάνωση θεσπίστηκε με το Ν. 2928/2001, ο οποίος χωρίς αμφιβολία από το στάδιο της εξέλιξης του ως σχέδιο νόμου, είχε υποστεί σφοδρή κριτική. Ο νόμος αυτός αλλιώς γνωστός και ως αντιτρομοκρατικός,²⁸¹ συμφωνούσε με την ουσία της μετά Πατέρμο εποχής και θεσπίστηκε για χάρη των εθνικών νομοθεσιών και της από κοινού καταπολέμησης του οργανωμένου εγκλήματος, ενώ παρουσιάστηκε ως αναγκαιότητα για την κάλυψη των κενών και τις ελλείψεις στην ποινική καταστολή και την νομοθεσία της τρομοκρατίας.²⁸²

Η καταπολέμηση της τελευταία ήταν και το νομοθετικό θεμέλιο στα δημόσια πράγματα για την γρήγορη θέσπιση του νόμου. Ως δημόσιος σκοπός όμως του θεσπίσματος όπως αναφέρθηκε στην εισηγητική του έκθεση αποτελούσε κατά βασική αιτία η αποτελεσματική καταπολέμηση της οργανωμένης εγκληματικότητας οικονομικού χαρακτήρα.²⁸³ Όμως ο Έλληνας νομοθέτης αν και προνόησε να θέσει κάτω από τον όρο της εγκληματικής οργάνωσης την πλειοψηφία των κακουρηγμάτων που προβλέπονταν από την ελληνική νομοθεσία ωστόσο δεν περιέλαβε χαρακτηριστικά εγκλήματα που κατά παράδοση επιτελούνται στο φάσμα της εγκληματικής οργάνωσης, όπως είναι για παράδειγμα τα εγκλήματα διαφθοράς για τα οποία δεν γίνεται κάποια αναφορά σε κανένα σημείο του νόμου 2928/2001 και στις

²⁷⁸ Γ. Νικολόπουλος, 2007, ό.π. σ. 1.140 στο Ε, Σταμούλη, 2021, ό.π. σελ. 96

²⁷⁹ D.R. Cressey, 1969, Theft of the nation: the structure and operation of organized crime in America. New York: Harper and Row στο Γ. Α. Αντωνόπουλος / Γ. Παπανικολάου, 2016, ό.π.

²⁸⁰ Ν.Α. Κουράκης, 1998, Έκθεση για την εξέλιξη της εγκληματικότητας στη σημερινή Ελλάδα. Ποινική Δικαιοσύνη, 1(3), 239-248 στο Γ. Α. Αντωνόπουλος / Γ. Παπανικολάου, 2016, Καπιταλισμός χωρίς άδεια»: η ελληνική περίπτωση, τιμητικό τόμος Κουράκη,

²⁸¹ Ι. Μανωλεδάκης, 2002, Ασφάλεια και ελευθερία. Θεσσαλονίκη. Σάκκουλας στο Ε. Σταμούλη, 2022, Άρθρο 187 ΠΚ: μία «επικίνδυνη» διάταξη για το φιλελεύθερο ποινικό δίκαιο και τα δικαιώματα, Δικηγορική επικαιρότητα, αρ. φύλλου 155, σελ. 9

²⁸² Ε. Σταμούλη, 2022, ό.π. σελ. 9

²⁸³ βλ. σχετ. Εισηγητική Έκθεση στο σχέδιο νόμου «Τροποποίηση διατάξεων του Ποινικού Κώδικα και του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας για την προστασία του πολίτη από αξιόποινες πράξεις εγκληματικών οργανώσεων», στο Ε. Σταμούλη, 2022, ό.π. σελ. 9

μετέπειτα αλλαγές του καθώς και το έγκλημα της νομιμοποίησης των εσόδων από εγκληματικές δράσεις.²⁸⁴

Επιπλέον σύμφωνα με την Βιδάλη, με εξαίρεση κάποιες περιπτώσεις με βάση τις οποίες το κίνητρο της οικονομικής ωφέλειας θεωρείται ως δυσμενή συνθήκη, στο άρθρο 187 παρ.6 ΠΚ, το οικονομικό όφελος δεν συνιστά βασικό στοιχείο της εγκληματικής οργάνωσης . Τούτο είναι εξαιρετικά ενδιαφέρον καθώς αναιρεί το σύνολο των συμπερασμάτων της θεωρίας και της μελέτης για το οργανωμένο έγκλημα αλλά και όσα αναφέρουν στην Σύμβαση του Παλέρμιο και επιπλέον στην απόφαση - πλαίσιο. Στην αρχική μορφή του Ν. 2829/2001, δεν μνημονεύεται καθόλου το οικονομικό όφελος . Στην δεύτερη μορφή, με το Ν. 3875/2010 που επικυρώθηκε η Σύμβαση του Παλέρμιο, το οικονομικό όφελος συμπεραίνεται με έμμεσο τρόπο, δηλαδή ως δυσμενή συγκυρία, εάν και στην Σύμβαση του Παλέρμιο, γράφεται ξεκάθαρα ότι σκοπός των εγκληματικών οργάνωσεων είναι η απόκτηση οικονομικού οφέλους. Η νομοθεσία παρακάμπτει να προσδιορίσει το οικονομικό όφελος ως κύριο στοιχείο του στόχου της εγκληματικής οργάνωσης.²⁸⁵

Ωστόσο στον ποινικό κώδικα του 2019 έγινε προσπάθεια να επιλυθούν τα προβλήματα που είχαν προκύψει στα προηγούμενα νομοθετικά μέτρα. Έγινε προσπάθεια ουσιαστικά να καταγραφούν στην κανονιστική διάταξη τα κύρια εκείνα συστατικά που διακρίνουν την δομή του οργανωμένου εγκλήματος από μια μικρή ομάδα εγκληματιών, ώστε τα μεγάλα προληπτικού και κατασταλτικού χαρακτήρα μέτρα που έχουν νομοθετηθεί για την καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος να μη διευρύνονται σε εγκληματικές ομάδες που δεν είναι το ίδιο απειλητικές.²⁸⁶

4.3. Η αντιμετώπιση του φαινομένου της διαφθοράς στην ελληνική πραγματικότητα

Η συσχέτιση της διαφθοράς με την οικονομική εγκληματικότητα δεν αποτελεί ούτε απροσδόκητο ούτε τελείως αναιτιολόγητο γεγονός. Στις πιο συζητημένες υποθέσεις διαφθοράς διαπιστώνεται ότι τα πρόσωπα που ενεπλάκησαν απέκτησαν μεγάλα ποσά , συχνά σε βάρος του δημοσίου. Επιπλέον τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του οικονομικού εγκληματία φαίνεται να είναι ανάλογα της εικόνας τόσο εκείνου που διαφθείρει όσο και εκείνου που διαφθείρεται.²⁸⁷

---

²⁸⁴ Ε. Σταμούλη ,2016, Ποινική Δικαιοσύνη και εξουσίες: το παράδειγμα του οργανωμένου εγκλήματος, Εξουσίες, επιστημονική ουδετερότητα και εγκληματολογικός λόγος 50 χρόνια Howard Becker “Whose side are we on?” Συμβολές στο 1ο Συνέδριο της ΕΕΜΕΚ , Αθηνά, σελ, 279

²⁸⁵ Γ. Χλούπης, 2019, ό.π. σελ. 294

²⁸⁶ Ε. Συμεωνίδου – Καστανίδου, 2025, ό.π. , σελ. 14

²⁸⁷ Κ.Ι. Καλλίρης, 2016, Ο διαβρωτικός ρόλος της διαφθοράς σε περιόδους θεσμικής κρίσης*, Τιμητικός τόμος για τον καθηγητή Νέστωρα Κουράκη, Αντ. Ν. Σάκουλας, Αθήνα - Κομοτηνή

Η διαφθορά προκύπτει στο συνολικό κοινωνικό φάσμα και δύναται να κινείται από μικρά δώρα ως συστήματα πολλαπλών δωροδοκιών μεγάλων χρηματικών ποσών.²⁸⁸ Τα ποσά των δώρων, με τα οποία γίνεται εξαγορά των δημοσίων υπάλληλων, κρατικών αξιωματούχων και στελεχών ιδιωτικών επιχειρήσεων, εκτιμώνται συχνά με ποσοστό ίσο με αυτό του οικονομικού μεγέθους της συναλλαγής. Παράλληλα, η διαρκεί αναβάθμιση των μέτρων που στοχεύουν στην εστία του φαινομένου, όπως είναι οι νέοι ποινικοί νόμοι, η πραγματοποίηση συστηματικών φορολογικών ελέγχων και οι ειδικές δικονομικές διατάξεις, καθοδηγεί τους δράστες της διαφθοράς στην σύλληψη όλο και πιο νέων τρόπων για την κάλυψη των δράσεων τους, όπως είναι η σύσταση off-shore εταιριών και η δημιουργία μαύρων ταμείων, οι οποίες εν συνεχεία συντηρούν και μεγαλώνουν τη διαφθορά.²⁸⁹

Για τις εγκληματικές οργανώσεις κρίνεται ως αναγκαίο να έχουν κάτω από τον έλεγχο τους ή και την επήρεια τους νόμιμες κρατικές δομές για να συντηρήσουν και να μεγαλώσουν τις δράσεις τους. Συνεπώς υφίστανται διάφορες κατηγορίες παραδειγμάτων και περιπτώσεων που φανερώνουν αδιάρρηκτες σχέσεις ανάμεσα στη διαφθορά στο δημόσιο τομέα και στο οργανωμένο έγκλημα, με τα εγκληματικά δίκτυα να στηρίζονται σε μεγάλο ποσοστό στην διαφθορά για να διασφαλίσουν την διακίνηση των παράνομων αγαθών, να υποβοηθήσουν το ξέπλυμα του μαύρου χρήματος και να μειώσουν τον κίνδυνο διώξεων.²⁹⁰ Επομένως ερευνώντας τα στοιχεία και τις ενδείξεις του οικονομικού εγκλήματος, δύναται να πλησιάσουμε και να καταπολεμήσουμε και τα φαινόμενα διαφθοράς.²⁹¹ Τα κέρδη του οργανωμένου εγκλήματος, το ξέπλυμα του μαύρου χρήματος και η διαφθορά συντηρούν το ένα το άλλο και γι' αυτό είναι αναγκαίο να καταπολεμηθούν μαζί. Όπως παρατίθεται από τους Chaikin και Sharman, τα κέρδη της διαφθοράς πηγάζουν συχνά σε παγκόσμια χρηματοοικονομικά κέντρα όπως είναι η Ζυρίχη, η Νέα Υόρκη, η Γενεύη και το Λονδίνο.²⁹² Τα πολιτικά πρόσωπα ή οι διεφθαρμένοι υψηλόβαθμοι αξιωματούχοι δημιουργούν συνήθως με τα ονόματα

²⁸⁸ Η περίπτωση της Siemens, αποτελεί κλασική περίπτωση κρατικοεταιρικού εγκλήματος για την οποία ασκήθηκε «συμπληρωματική ποινική δίωξη για τη συγκρότηση εγκληματικής οργάνωσης με σκοπό τη διάπραξη εγκλημάτων απάτης με την επιβαρυντική περίπτωση του ν. 608 για τους καταχραστές του δημοσίου, δωροδοκίας και νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματική δραστηριότητα», πόρισμα της εξεταστικής επιτροπής της Βουλής για τη διερεύνηση της υπόθεσης SIEMENS στο σύνολό της, Περίοδος ΙΓ', Σύνοδος Β', Αθήνα 2011, σελ. 351. Το Συμβούλιο Εφετών Αθηνών (Βούλευμα 399/2015), έπαυσε την ποινική δίωξη ως προς τη συμπληρωματική κατηγορία, λόγω παραγραφής, καθώς το 187 ΠΚ πριν την τροποποίησή του με το ν. 2928/2001 είχε χαρακτήρα πλημμελήματος και είχε παρέλθει πενταετία από το φερόμενο ως χρόνο τέλεσης, χωρίς να συντρέξει λόγος αναστολής της στο Γ. Χλούπης, 2025, ό.π. τεύχος 16, σελ. 64

²⁸⁹ Κ. Χατζηκώστα, 2014, Διατάξεις για την καταπολέμηση της διαφθοράς στον ελληνικό δημόσιο τομέα με μέσα του ποινικού δικαίου, στο Μ. Καϊάφα-Γκμπάντι (επιμ.), Οικονομικό έγκλημα και διαφθορά στον δημόσιο τομέα, τ. Α', Π. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, σελ. 584

²⁹⁰ ΣΤ. Κατσιος και Ι. Μπλατσος, 2022, Διαφθορά, οργανωμένο έγκλημα και διεθνείς οικονομικές, Κάλλιπος, Ανοικτές Ακαδημαϊκές Εκδόσεις, σελ 103

²⁹¹ Ε. Κουτζαμάνη, 2014, Διαφθορά και Φοροδιαφυγή, Τιμητικός τόμος για τον καθηγητή Νέστωρα Κουράκη, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή

²⁹² D. Chaikin, & J. Sharman, 2009, Corruption and Money Laundering: A Symbiotic Relationship. New York: Palgrave Macmillan στο ΣΤ. Κατσιος και Ι. Μπλατσος, 2022, ό.π. σελ. 112

των συνεργατών τους είτε τα δικά τους, λογαριασμούς σε τούτες τις τράπεζες και δέχονται καταθέσεις διαμέσου τραπεζικών εμβασμάτων. Οι αρχηγοί της αστυνομίας, οι αρχηγοί κρατών, τα μέλη του νομοθετικού σώματος και οι υπεύθυνοι προμηθειών μπορούν να λαμβάνουν μεγάλα χρηματικά ποσά και άλλα δώρα με αντάλλαγμα την επιρροή τους.²⁹³

Η Ελλάδα συνιστά ένα κράτος με μεγάλα προβλήματα διαφθοράς που περικλείουν σχεδόν το συνολικό πλαίσιο των συναλλαγών και της κοινωνίας. Για το έτος 2014 η Ελλάδα βρίσκεται στην 69^η θέση στην κατάταξη της Διεθνούς Διαφάνειας, με βαθμολογία,²⁹⁴ κάτω από πλήθος κρατών των αναπτυσσόμενων χωρών και πολύ χαμηλά από τον μέσο όρο της.²⁹⁵ Το ενδιαφέρον για την καταπολέμηση της διαφθοράς τόσο στον ιδιωτικό τομέα όσο και στο δημόσιο δε σχετίζεται ούτε μόνο, ούτε βασικά με το μέγεθος των ποινών. Πρωταρχικά αποτελεί ζήτημα πολιτικής θέλησης για τον σχηματισμό καινούργιων προτύπων συμπεριφοράς, το αποτέλεσμα που δύναται να προκαλέσει η συγκεκριμένη ενέργεια, την οργάνωση των μέσων εντοπισμού του φαινομένου και εν τέλη την εφαρμογή του ποινικού νόμου. Εφόσον ο νόμος εφαρμόζεται, κατόπιν τούτου και μικρές ποινές επιδρούν το ίδιο δραστικά.²⁹⁶

Η ποινικοποίηση αντικοινωνικών συμπεριφορών συνήθως δίνει την αίσθηση της επέμβασης, κατά συνέπεια τον εφησυχασμό και την αδράνεια του κοινωνικού συνόλου. Ωστόσο φαίνεται ότι τα προβλήματα παραμένουν χωρίς λύση, καθώς δεν ερευνώνται τα κοινωνικά αίτια που τα παράγουν και δεν πραγματοποιείται προσπάθεια να καταπολεμηθούν. Η επιβάρυνση του δικαστικού συστήματος, ως αποτέλεσμα της προσέγγισης αυτής, φέρνει συνήθως μια κακή λειτουργία, εάν όχι αδυναμία της δικαιοσύνης, ενώ οι τακτικές και κατ' επανάληψη μεμονωμένες νομοθετικές παρεμβάσεις, δημιουργούν ένα ασαφές τοπίο, ελλείψεις, αντιφατικό και με τομές, το οποίο θεωρείται φυσικό να φέρνει ένα κλίμα αδιαφάνειας, πολλές φορές και υστερόβουλη χρήση της επιστήμης που καλείται να το εκφράσει.²⁹⁷

Επιπλέον έχει πραγματοποιηθεί προσπάθεια από τους ερευνητές να συσχετίσουν την διαφθορά με το οργανωμένο έγκλημα με την στατιστική μέθοδο και να τεκμηριώσουν πως και τα δύο συνδέονται με την ποιότητα του συστήματος της

---

²⁹³ Rose-Ackerman, S., & Palifka, B. (2018). Corruption, Organized Crime and Money Laundering. In K. Bau, & T. Cordell, Institutions, Governance and the Control of Corruption. New York: Palgrave στο ΣΤ. Κασιός και Ι. Μπλατσός, 2022, ό.π. σελ. 112

²⁹⁴ Σε κλίμακα 1-100 με το 100 να σηματοδοτεί ουσιαστική απουσία κάθε είδους διαφθοράς, στο Κ. Ι. ΚΑΛΛΙΡΗΣ, 2016, ό.π.

²⁹⁵ Η κατάταξη είναι διαθέσιμη στην ηλεκτρονική διεύθυνση <http://www.transparency.org/cpi2014/results#myAnchor1>. Για παρεμφερή σχολιασμό επί παλαιότερων κατατάξεων στις οποίες η χώρα μας υπολείπεται όλων των χωρών της ΕΕ, βλ. Ν. Κουράκη, Η διαφθορά ως πρόβλημα της ελληνικής αντεγκληματικής πολιτικής, (2002), Ποινικός Λόγος 1/2002, 2 στο Κ. Ι. Καλλίρης, 2016, ό.π.

²⁹⁶ Ε. Συμεωνίδου-Καστανίδου, 2012, Η δωροδοκία στον ιδιωτικό τομέα: Νεότερες εξελίξεις στην ΕΕ, Ποινική Δικαιοσύνη, σελ. 49

²⁹⁷ Ε. Κουτζαμάνη, 2014, ό.π.

ποινικής δικαιοσύνης και με την οικονομική αποδοτικότητα συγκεκριμένων χωρών στο σύνολο τους.²⁹⁸ Επιπλέον θα πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι η μελέτη για το οργανωμένο έγκλημα πραγματοποιείται συχνά ξεχωριστά από την μελέτη για την διαφθορά , σε βαθμό που οι ερευνητές που μελετούν το πρώτο να διατηρούν ελάχιστη εμπειρία για το δεύτερο. Τούτο προκύπτει τόσο από την ανεπάρκεια της κατανόησης του βάθους και της έκτασης των σχέσεων ανάμεσα τους και την κατηγοριοποίηση των επιστημονικών κλάδων. Ενώ ένα ακόμα αίτιο αποτελεί ότι οι τεχνικές που μετρούν τη διαφθορά εάν και ελλιπής έχουν κάνει σημαντικές βελτιώσεις , ενώ η μέτρηση για το οργανωμένο έγκλημα μειονεκτεί.²⁹⁹

Στην Ελλάδα δίνεται αντιληπτή, δυστυχώς, η έλλειψη εμπειρικού ποινικού και εγκληματολογικού αποδεικτικού υλικού και κατά συνέπεια η έλλειψη συσχέτισης των θεωρητικών πορισμάτων και της πράξης . Οι στατιστικές μεθόδους καταγραφής του φαινομένου της διαφθοράς στην χώρας μας συνδέονται κατά βάση με την κατανόηση του πλήθους είτε συγκεκριμένων επαγγελματικών ή κοινωνικών μονάδων για την διαφθορά,³⁰⁰ συνιστούν δηλαδή συχνά έρευνες της κοινής γνώμης και σχετίζονται μερικώς με την στατιστική καταγραφή, αξιολόγηση και ταξινόμηση των φαινομένων διαφθοράς.³⁰¹

Ενώ τα αντανακλαστικά του Έλληνα νομοθέτη διακρίνεται ότι πολλές φορές, με συγκεκριμένη τάση τα τελευταία έτη, ενήργησαν κάτω από την πίεση των γεγονότων που έρχονται στην διάθεση του κοινού με άμεση νομοθέτηση ποινικών διατάξεων με επέκταση των ποινών και ταυτόχρονη υποχώρηση των δικονομικών³⁰² δικαιωμάτων των κατηγορούμενων για κάθε ένα τηλεοπτικό φαινόμενο που απασχολεί διαρκώς το δημόσιο λόγο. Αλλά είναι φανερό ότι μια οργανωμένη πολιτεία δεν

---

²⁹⁸ E. Buscaglia, E. J. and van Dijk, 2003, 'Controlling Organized Crime and Corruption in the Public Sector', Forum on Crime and Society, 3(1 and 2), December και J. Van Dijk, 2007, 'Mafia Markers: Assessing Organized crime and Its Impact Upon Societies', Trends in organized crime, 10:39-56 στο V. . Ruggiero and PH. Gounev, 2012, Corruption and the disappearance of the victim στο Philip Gounev and V. Ruggiero, Corruption and Organized Crime in Europe Illegal partnerships, Routledge , London, σελ. 21-22

²⁹⁹ L. Holmes, 2010, 'Organized Crime and Corruption', Anti-Corruption Research News, 5: 1-3 στο V. Ruggiero and PH. Gounev, 2012, ό.π. σελ. 22

³⁰⁰ Πρβλ. σχετικά και Lambropoulou, The relevance of perceptions of corruption to crime prevention in Greece, Εγκληματολογία 2014, 145 επ στο Δ. Ζιούβας, 2014, 'Άξονες μιας σύγχρονης ποινικής αντεγκληματικής πολιτικής κατά της δωροδοκίας και της δωροληψίας στο δημόσιο και ιδιωτικό τομέα, Τιμητικός Τόμος Νέστωρα Κουράκη

³⁰¹ Δ. Ζιούβας, 2016, 'Άξονες μιας σύγχρονης ποινικής αντεγκληματικής πολιτικής κατά της δωροδοκίας, Τιμητικός Τόμος Νέστωρα Κουράκη

³⁰² Πρβλ. τις εισηγήσεις και παρεμβάσεις του 5ου Συνεδρίου της Ένωσης Ελλήνων Ποινολόγων που περιλαμβάνονται σε Δικηγορικός Σύλλογος Πειραιά (επιμ.), Ειδικές (παρά) δικονομικές ρυθμίσεις: Εκσυγχρονισμός ή αποσάθρωση της ποινικής διαδικασίας;, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2009. Βλ. επίσης Παρασκευόπουλου Ν., Η επίδραση της σύγχρονης αντεγκληματικής πολιτικής στο ποινικό δικονομικό δίκαιο, Ποινικά Χρονικά 2002, σ. 583 επ στο Κ. Κοσμάτος , 2016, Η ποινική νομοθεσία στην εποχή της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα, Τιμητικός Τόμος Κουράκη, εκδόσεις Σάκκουλα

δύναται να δηλώνει παρούσα , ούτε να είναι κατευθυνόμενη και να συμπεριφέρεται με βάση τα θέματα που παρουσιάζονται στα ΜΜΕ , καθώς με αυτή την μέθοδο αυτό θα φέρει ως αποτέλεσμα την επικοινωνιακή καταπολέμηση και όχι η κύρια αντιμετώπιση των ζητημάτων.³⁰³

4.4 Μέτρα αντιμετώπισης για το ξέπλυμα μαύρου χρήματος

Οι πρώτες ενέργειες προσδιορισμού και καθορισμού του φαινομένου του εγκλήματος για την νομιμοποίηση των εσόδων από εγκληματικές δράσεις σε πιο ισχυρή νομιμοποιητική θέση για την ποινική καταστολή του ξεπλύματος, συνέβαλαν σημαντικά στην λήψη της οικουμενικής συναίνεσης για την επίσπευση των ανάλογων διεθνών πρωτοβουλιών,³⁰⁴ Το φαινόμενο της νομιμοποίησης των εσόδων από εγκληματικές δράσεις συνεισφέρει ουσιαστικά στην ενδυνάμωση και ισχυροποίηση των εγκληματικών οργανώσεων, καθώς η προώθηση συνήθως πολύ μεγάλων παράνομων εσόδων τους³⁰⁵ στη νόμιμη αγορά διατηρεί και δικαιώνει την παρουσία τους. Έτσι, οι εγκληματικές αυτές οργανώσεις γίνονται μια συνεχής δυνητική πηγή βλάβης για το πλήθος των νόμιμων προϊόντων, που βλάπτονται από τις πολύπλευρες εγκληματικές δράσεις τους.³⁰⁶ Αυτό έφερε ως αποτέλεσμα να δοθεί έμφαση στην δήμευση των αγαθών του εγκλήματος και την νομιμοποίηση, όπου κατ' ουσία πρωτοεμφανίστηκε στις ΗΠΑ αλλά και σε παγκόσμια κλίμακα με την σύναψη τη Σύμβασης της Βιέννης.³⁰⁷

Μολονότι το οργανωμένο έγκλημα είχε αναμφισβήτητα εισέρθει μέσα στην εθνική επικράτεια της Ελλάδας, οι αρχές της χώρας έμειναν συγκρατημένες , καθώς υπήρχε η λανθασμένη λογική ότι η Ελλάδα δεν είναι ένα κράτος κατανάλωσης αλλά διέλευσης των παράνομων αγαθών. Τα δεδομένα αυτά όμως επρόκειτο να μεταβληθούν. Η Ελλάδα αντιμετώπισε μια σοβαρή οικονομική κρίση το έτος του 2009, μετέπειτα της διεθνούς οικονομικής κρίσης το διάστημα του 2008 με 2009. Ήταν αναπόφευκτο η κρίση να επηρεάσει τον τομέα της οικονομίας, το οποίο έφερε ως

³⁰³Κ. Κοσμάτος , 2016, ό.π.

³⁰⁴ Βλ. για τις πρώιμες αυτές προσπάθειες Αλεξιάδη, Η νομιμοποίηση των προσόδων του εγκλήματος , Αρμ. 1992, 1 επ. στο Ν. Χατζηνικολάου ,2014, Η ποινική καταστολή της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες: κριτική προσέγγιση ενός εργαλείου ρευστοποίησης της ποινικής καταστολής υπό το φως της αντιμετώπισης των πράξεων διαφθοράς και περιουσιακών προσβολών σε βάρος του δημοσίου και της Ε.Ε , στο Μ. Καϊάφα-Γκμπάντι (επιμ.), Οικονομικό έγκλημα και διαφθορά στον δημόσιο τομέα, τ. Α ' , Π. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα σελ. 751

³⁰⁵ Βλ. μεταξύ άλλων Stessens , Money Laundering, 8 επ. στο Ν. Χατζηνικολάου ,2014,ό.π. σελ. 751

³⁰⁶ Βλ. για την διάσταση αυτή, ενδεικτικά , Adams, GaStULRev 2000, 531 επ. Παύλου , Υπέρ 2000, 633 επ. Συμεωνίδου -Καστανίδου ,1999, Η νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές πράξεις, Ποινικό Δίκαιο- Ελευθερία- Κράτος Δικαίου, Τιμ. τόμος Α. Μαγκάκη , σελ. 381 επ. στο Ν. Χατζηνικολάου ,2014,ό.π. σελ. 751

³⁰⁷ Σύμβαση του ΟΗΕ για την παράνομη διακίνηση ναρκωτικών και ψυχοτρόπων ουσιών, που κυρώθηκε στην Ελλάδα με το Ν1990/1991 στο Ν. Χατζηνικολάου ,2014,ό.π. σελ. 751

αποτέλεσμα την σμίκρυνση της αγοράς και την συγχώνευση του βιομηχανικού τομέα.³⁰⁸

Η εμφάνιση οικονομικών σκανδάλων που απασχολούν την χώρα, όπως είναι η υπόθεση των γερμανικών υποβρυχίων, η Novartis, η Siemens , η Unisef, η ΜΕΒΓΑΛ,³⁰⁹ για την καταπολέμηση τους ως απειλή, το πρώτο νομοθετικό διάταγμα για το ξέπλυμα του μαύρου χρήματος έρχεται ως απάντηση, αν και αργοπορημένα, στην δέσμευση της μεταφοράς της Οδηγίας 91/308 του ΕΟΚ στο δίκαιο της Ελλάδος και ακολούθησε πλήθος παρόμοιων διατάξεων.³¹⁰ Και το καλοκαίρι του 2019 έπειτα από μια πολύχρονη διαδρομή επεξεργασίας από νομοπαρασκευαστικές επιτροπές νομοθετούνται οι νέοι ποινικοί κώδικες.³¹¹ Ενώ μετέπειτα με τον ν. 4637/2019 άρθρο 9 παρ. 2 που σχετίζεται με την τροποποίηση της παραγράφου 5 του άρθρου 42 του ν. 4557/2018 σχετικά με νόμος για το ξέπλυμα χρήματος, καταργείται ο μη χρονικός προσδιορισμός της δέσμευσης περιουσιακών στοιχείων με διάταξη του Προέδρου της Αρχής Καταπολέμησης της Νομιμοποίησης Εσόδων από Εγκληματικές Δραστηριότητες και περιορίζεται η διάρκεια της στους 18 μήνες όσο είναι σε διάρκεια και η προσωρινή κράτηση όπως ορίζεται στο άρθρ. 34 παρ. 2 του ΚΠΔ.³¹²

Και ενώ η εισαγγελική δράση και η οικονομική διερεύνηση ενισχύει την αποτελεσματικότητα της, οι εγκληματικές οργανώσεις έχουν την τάση να δίνουν πλήθος εσόδων για την ελάττωση του κινδύνου σύλληψης και εντοπισμού τους διαμέσου των ιχνών του χρήματος και του κινδύνου ελάττωσης των εγκληματικών εσόδων . Οι ολοένα και πιο εξελιγμένοι τρόποι ελέγχου και πρόληψης κατευθύνονται να ταυτίζονται με ολοένα και πιο εξελιγμένες ενέργειες νομιμοποίηση των εσόδων από εγκληματικές δράσεις, έως ότου η μια ή η άλλη μεριά να καταλήξει στο όριο της ελάττωσης των απολαβών τους.³¹³

Τα χρηματικά ποσά και άλλου είδους προϊόντα εγκλήματος αποτελούν όλο και πιο πολύ το ερευνητικό μονοπάτι που ακολουθείται για την εύρεση εγκληματικών οργανώσεων , αλλά και για την υποβολή αποδείξεων εγκληματικών ενεργειών που δύναται να παρασχεθούν για την ποινική δίωξη τους. Το να είναι πιο επικίνδυνο για τους εγκληματίες να τηρούν τα προϊόντα του εγκλήματος τους και η απόλαυση των

³⁰⁸ Κ. Σπανός ,2022, ό.π. Τεύχος 4, Σελ. 130-133

³⁰⁹ Ελληνική Αστυνομία (2004-2020). Ετήσιες Εκθέσεις Οργανωμένου Εγκλήματος. (Διαθέσιμο στο: http://www.astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&perform=view&id=27865&Itemid=73&lang (ανακτήθηκε στις 20.11.2022) στο Κ. Σπανός ,2022, ό.π. Τεύχος 4, Σελ. 130

³¹⁰ Κ. Σπανός ,2022, ό.π. Τεύχος 4, Σελ. 130

³¹¹ Σ. Βιδάλη, 2025, Κριτική Εγκληματολογία και οι ιδεολογικές βάσεις του νέου Ποινικού Κώδικα, Κοινωνική πραγματικότητα, κριτικός λόγος και ποινικό φαινόμενο , Συμβολές στο 2ο Συνέδριο της ΕΕΜΕΚΕ, Αθήνα, σελ. 20

³¹² Μ. Γασπαρινάτου , 2025, Διασύνδεση εγκλήματος λευκού κολάρου και οργανωμένου εγκλήματος, Κοινωνική πραγματικότητα, κριτικός λόγος και ποινικό φαινόμενο Συμβολές στο 2ο Συνέδριο της ΕΕΜΕΚΕ, σελ 391

³¹³ E. Savona , 2005, ό.π. σελ. 47

αγαθών αυτών να γίνεται πιο προβληματική, αποτελεί ένα παραδοσιακό οικονομικό αντικίνητρο του ρίσκου που είναι αναγκαίο για την δημιουργία των αγαθών αυτών.³¹⁴

Αυτοί που διαχειρίζονται το εγκληματικό πλούτο κατέχουν παράνομη ανταγωνιστική υπεροχή απέναντι στους νόμιμους επιχειρηματίες των οποίων τα κέρδη αποκτήθηκαν με περιορισμένο όριο κέρδους από ότι δύναται στις παράνομες επιχειρήσεις και για τα οποία καλούνται να καταβάλλουν φόρους. Το εγκληματικό κέρδος αναπτύσσει επιπλέον κίνδυνο για τα οικονομικά/ χρηματοπιστωτικά και πολιτικά συστήματα εξαιτίας των ωφελημάτων που γεννάται από την διαφθορά αξιωματούχων και τον επηρεασμό των εκλογικών καταστάσεων και συστημάτων.³¹⁵

Οι νόμοι που αντιτίθεται στον πυρήνα της οικονομίας είναι μοιραίο να αποτύχουν. Όπου η συγκέντρωση του κεφαλαίου και η κατανάλωση υπηρεσιών και αγαθών τίθεται ως αναγκαίο συστατικό της οικονομίας, η απαγόρευση της διανομής υπηρεσιών και αγαθών και η παραγωγή τους που είναι σε ζήτηση, φέρει ως αποτέλεσμα τις καινοτόμες μεθόδους παραβίασης του νόμου, και έπεται η επέκταση της διαφθοράς και εν τέλει η απώλεια της νομιμότητας.³¹⁶

Ακόμα και στο τραπεζικό σύστημα συνήθως υφίσταται μια σύγκληση στην οποία ενεργοποιούνται ποινικές κυρώσεις για την ενδυνάμωση της ακεραιότητας και της διαφάνειας του συστήματος αυτού και εφαρμόζονται κανονιστικές πολιτικές για την αναγνώριση ή την αποθάρρυνση της εγκληματικής συμπεριφοράς.³¹⁷ Ωστόσο παρά το πλήθος των νομικών διατάξεων για την εξάλειψη του φαινομένου, η θέση των τραπεζικών ιδρυμάτων σε σχέση με το φαινόμενο της νομιμοποίηση των εσόδων από εγκληματικές δράσεις φαίνεται εν τέλει διφορούμενη και αντιφατική.³¹⁸

Καθώς τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, σε διεθνές πλαίσιο, αναπτύσσουν δεσμούς αμοιβαίας εξάρτησης μεταξύ των επιχειρήσεων και του οργανωμένου εγκλήματος μέσω των χρημάτων που ξεπλένει, τη διαφθορά και με την χρήση της σκιώδους τραπεζικής για να ξεπλένονται και να αποκρύπτονται έσοδα που αποκτήθηκαν με παράνομο τρόπο στο επίπεδο του δημοσίου και της πολιτικής εξουσίας.³¹⁹

Συνεπώς, η μη αποτελεσματική αντιμετώπιση του φαινομένου είναι το αποτέλεσμα της άρνησης και την κοινής ευθύνης των ισχυρών οικονομιών να

---

³¹⁴ E. Savona , 2005, ό.π. σελ. 48

³¹⁵ E. Savona , 2005, ό.π. σελ. 48

³¹⁶ W. Chambliss, 2004, *On the symbiosis between criminal law and criminal behavior* , σελ. 246

³¹⁷ Για παράδειγμα, η απαίτηση αναφοράς συναλλαγών που αφορούν ένα καθορισμένο χρηματικό ποσό είναι ένα ρυθμιστικό μέτρο για την αποτροπή της χρήσης τραπεζών από εγκληματίες για σκοπούς νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες. Αυτό το μέτρο θα μπορούσε επίσης να βοηθήσει τις υπηρεσίες επιβολής του νόμου να εντοπίσουν ένα σχέδιο νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες. E. Savona , 2005, ό.π. σελ. 48

³¹⁸ Α. ΧΟΥΛΙΑΡΑΣ, 2019, ό.π. , σελ. 69-77 στο Κ. Σπανός ,2022, ό.π. Τεύχος 4, Σελ. 140

³¹⁹ Κ. Σπανός ,2022, ό.π. Τεύχος 4, Σελ. 140

εμβαθύνουν στην πηγή του ζητήματος.³²⁰ Η λήψη ηθικού και οικονομικού κέρδους και η εξουσία είναι παράγοντες που επηρεάζουν την διαμόρφωση τούτων των εγκλημάτων και την μορφολογία του φαινομένου.³²¹ Η καταπολέμηση της εγκληματικότητας αυτό δεν είναι κάτι εύκολο καθώς πέρα από αυτό το χρηματοπιστωτικό σύστημα ευημερείει από τα κέρδη των υπεράκτιων κέντρων.³²²

Το ζήτημα επιδεινώνεται εξαιτίας του μεγάλου ανταγωνισμού ανάμεσα στα κράτη³²³ και του ανταγωνισμού του χρηματοπιστωτικού συστήματος ανάμεσα τους, αλλά και με το σκιώδες τραπεζικό σύστημα που διευκολύνει το βρώμικο κέρδος.³²⁴ Εάν τα τραπεζικά ιδρύματα ενεργούσαν σύμφωνα με την νομοθεσία, θα υπονόμειαν τα συμφέροντα των πελάτων τους και ακολούθως τα δικά τους. Η αδυναμία της επίσημης κοινωνικής ανταπόκρισης και η έλλειψη θεσμικών απαντήσεων αναπτύσσει ένα πνεύμα αυθαιρεσίας.³²⁵ Η υπάρχουσα νομοθεσία παρουσιάζεται αδύναμη, γεγονός που δεν είναι τυχαίο καθώς απορρέουν από τις πραγματικές προθέσεις τόσο των πολιτικών που έχουν την εξουσία αλλά και των ισχυρών οικονομικών οργανισμών. Οι σχετικές νομοθετικές ρυθμίσεις δεν δίνουν μεγάλη έμφαση στην καταπολέμηση του ξεπλύματος του μαύρου χρήματος και δίνουν περισσότερη έμφαση στον έλεγχο της οικονομικής ζωής.³²⁶

Συμπεράσματα

Από τα όσα παρατέθηκαν προκύπτουν κάποια βασικά συμπεράσματα. Το οργανωμένο έγκλημα δεν συνιστά ένα «εξωτερικό» ή απομονωμένο φαινόμενο, αλλά ένα δυναμικό κοινωνικοοικονομικό σύστημα που μετασχηματίζεται παράλληλα με τις μεταβολές της νόμιμης οικονομίας, της αγοράς εργασίας και των θεσμών. Η αρχική πρόσληψή του στον ελλαδικό χώρο ως «ξένης απειλής» αποδεικνύεται εν μέρει ανεπαρκής, καθώς η ανάπτυξη και η σταθεροποίησή του εξαρτώνται κυρίως από εσωτερικούς όρους: ευκαιριακές δομές, ζήτηση παράνομων αγαθών και υπηρεσιών, θεσμικά κενά ελέγχου και, κρίσιμα, από σχέσεις αλληλεξάρτησης με νόμιμους

---

³²⁰ V. Ruggiero, 2017, *Dirty Money: On Financial Delinquency*. Oxford: Oxford University Press, σελ. 211-212, 216 στο Κ. Σπανός, 2022, ό.π. Τεύχος 4, Σελ. 140

³²¹ Β. Βασιλαντωνοπούλου, 2019, «Η αντεγκληματική πολιτική για το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος ως λανθάνουσα οικονομική διακυβέρνηση». Στο Σ. Βιδάλη, Ν. Κουλούρης και Χ. Παπαχαράλαμπος (υπό έκδοση). *Εγκλήματα των ισχυρών: Οικονομικό, οργανωμένο έγκλημα και διαφθορά*. Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ, σελ. 255-256 στο Κ. Σπανός, 2022, ό.π. Τεύχος 4, Σελ. 140

³²² V. Ruggiero, 2017, ό.π. σελ. 216 στο Κ. Σπανός, 2022, ό.π. Τεύχος 4, Σελ. 140

³²³ E. Savona, 2005, *International Money Laundering Trends and Prevention/Control Policies*. In E. Savona (ed.). *Responding to Money Laundering/International Perspectives*. Harwood academic publishers, σελ. 61 στο Κ. Σπανός, 2022, ό.π. Τεύχος 4, Σελ. 140

³²⁴ Κ. Σπανός, 2022, ό.π. Τεύχος 4, Σελ. 140

³²⁵ V. Ruggiero, 2017, ό.π. σελ. 211, 217 στο Κ. Σπανός, 2022, ό.π. Τεύχος 4, Σελ. 140

³²⁶ Κ. Σπανός, 2022, ό.π. Τεύχος 4, Σελ. 140

δρώντες. Στο πλαίσιο αυτό, επιβεβαιώνεται η θεώρηση του οργανωμένου εγκλήματος ως «επιχείρησης», η οποία λειτουργεί με λογικές καταμερισμού εργασίας, εξειδίκευσης, δικτύωσης και μεγιστοποίησης κέρδους, υιοθετώντας πρακτικές αντίστοιχες με εκείνες της νόμιμης οικονομικής δράσης.

Ιδιαίτερη βαρύτητα αποκτά η «οικονομία της νύχτας» ως πεδίο στο οποίο το οργανωμένο έγκλημα εμφανίζεται με αναγνωρίσιμες μορφές (παροχή «προστασίας», εκβιασμοί, έλεγχος χώρων διασκέδασης). Σε περιόδους οικονομικής ευμάρειας, η ανάπτυξη της κατανάλωσης και της ψυχαγωγίας δημιουργεί ένα διευρυμένο πεδίο εισοδημάτων και, συνεπώς, κινήτρων ελέγχου της αγοράς μέσω παράνομων πρακτικών. Αντίστοιχα, σε περιόδους οικονομικής κρίσης, οι πιέσεις που ασκούνται σε επιχειρήσεις και εργαζόμενους (ύφεση, χρεωκοπίες, επισφάλεια) ευνοούν την αναδιάταξη των εγκληματικών στρατηγικών: η παραοικονομία και η ρευστότητα που διαθέτουν εγκληματικά δίκτυα μπορούν να μετατραπούν σε μηχανισμό επιρροής και διείσδυσης σε νόμιμες επιχειρήσεις. Τα συμβόλαια θανάτου είναι εκείνα που << δίνουν την λύση >> σε τυχόν ξεκαθαρίσματα λογαριασμών και διεκδικήσεις περιοχών. Στην περίοδο της οικονομικής κρίσης έρχεται αντιμέτωπη με την ύφεση και όλα όσο επιφέρει μέσα σε ένα καπιταλιστικό σύστημα.

Στη συνέχεια μελετήθηκε η σχέση του οργανωμένου εγκλήματος με την διαφθορά όπως τούτη εξελίσσεται μέσα από την θεμελίωση και την σύνθεση αντίστοιχων οικονομικών. Ως μια παράνομη επιχείρηση χρησιμοποιεί τη διαφθορά για να εισχωρήσει στα δομικά στοιχεία της χώρας και να επηρεάσει και να αλλάξει τα χαρακτηριστικά της οικονομίας αυτής. Κεντρικό συμπέρασμα της εργασίας είναι ότι η σχέση νομιμότητας και παρανομίας δεν είναι αποκλειστικά ανταγωνιστική, αλλά συχνά εμφανίζεται ως συμβιωτική. Η προσέγγιση του William J. Chambliss αναδεικνύει τη διαρκή συνύπαρξη και, σε ορισμένες περιπτώσεις, τη λειτουργική αλληλοϋποστήριξη μεταξύ παράνομων επιχειρήσεων, νόμιμων οικονομικών φορέων και τμημάτων του κρατικού ή ελεγκτικού μηχανισμού. Στην ίδια κατεύθυνση, η έννοια της «βρώμικης οικονομίας» (dirty economy) φωτίζει τις αδιόρατες γραμμές μεταξύ νόμιμης και παράνομης οικονομικής δράσης, όπου ημι-νόμιμες ή τυπικά νόμιμες πρακτικές μπορούν να λειτουργήσουν ως διάλογοι ένταξης παράνομων κεφαλαίων στο επίσημο οικονομικό κύκλωμα.

Παράλληλα, ο ρόλος του χρηματοπιστωτικού συστήματος και των φορολογικών παραδείσεων λειτουργεί ως κρίσιμος πολλαπλασιαστής του φαινομένου. Βέβαια η σύγχρονη κοινωνία στηρίζεται στην εμπιστοσύνη και νομοθετεί δεσμούς αγοράς και οργανώνεται από τους νόμους του κράτους. Σε μια τέτοιου είδους κοινωνία κυριαρχεί η νομιμότητα και δεν υπάρχει περιθώριο δημιουργίας εγκληματικών οργανώσεων. Από μια άλλη οπτική τίθεται μια κοινωνία χωρίς ύπαρξη εμπιστοσύνης,

όπου κυριαρχούν συγκεκριμένα συμφέροντα και όπου μια κοινωνία της αγοράς δεν δύναται να εξελιχθεί καθώς είναι απών ο σεβασμός για την εξουσία του κράτους .³²⁷

Η αντιμετώπιση του οργανωμένου εγκλήματος αποτελούσε πάντοτε πολύ περισσότερα από ένα απλό πρόβλημα δημόσιας τάξης και ασφάλειας. Για το κράτος ο πανικός προξενείται από το γεγονός ότι μια δυνατή εγκληματική οργάνωση μπορεί να φθείρει το κρατικό μονοπώλιο στη βία, προσπαθώντας να επιβάλει την δική του θέληση στην τήρηση του ελέγχου στην περιοχή του και την ικανότητα προσαρμογής της μαφίας των πόλεων να κατακτά σημαντικές θέσεις στο πολιτικό και κοινωνικό επίπεδο.³²⁸ Επιπλέον ο κοινωνικός έλεγχος δείχνει ότι παραμένει προσκολλημένος στην καταδίωξη του εγκλήματος που παρουσιάζεται στο δημόσιο λόγο, μιμούμενη μοντέλα αντεγκληματικής νεοσυντηρητικού χαρακτήρα .³²⁹

Ενώ το οργανωμένο έγκλημα έχει εισέρθει χωρίς καμία αμφιβολία στην ελληνική επικράτεια, διαπιστώθηκε ότι οι αρχές της χώρας έχουν παραμείνει ατάραχες. Ενώ τυχόν προσπάθειες για να καταπολεμήσει τόσο το φαινόμενο του οργανωμένου εγκλήματος , των εγκληματικών ομάδων, της διαφθοράς και της νομιμοποίησης των εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες μέσα από την υιοθέτηση μέτρων δεν δίνει μια ουσιαστική λύση. Παρά προσαρμόζεται σε μια προσωρινή αντιμετώπιση της απειλής που είναι στην επικαιρότητα την εκάστοτε χρονική περίοδο.

---

³²⁷ V. Scalia ,2016, Crime , Networks and Power , University of Winchester Winchester, United Kingdom, Springer Nature, σελ. 100

³²⁸ M. Mine,1955. Scritti sulla Sicilia. Palermo: Flaccovio στο V Scalia ,2016, σελ. 104

³²⁹ Χ. Κουρουτζας, 2019, Το έγκλημα αποδίδει ? Κρατικά – εταιρικά εγκλήματα στην Ελλάδα, στο Σ. Βιδάλη, Ν. Κουλούρης, Χ. Παπαχαλαράμπους. Εγκλήματα των ισχυρών: Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα. Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ., Αθήνα σελ. 137

Βιβλιογραφικές αναφορές

Ελληνόγλωσση

Αντωνόπουλος Γ. και Παπανικολάου Γ. , 2016, Καπιταλισμός χωρίς άδεια : η ελληνική περίπτωση, Τιμητικός τόμος για τον καθηγητή Νέστορα Κουράκη, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα - Κομοτηνή διαθέσιμο στο <http://crime-in-crisis.com/%CE%BA%CE%B1%CF%80%CE%B9%CF%84%CE%B1%CE%BB%CE%B9%CF%83%CE%BC%CF%8C%CF%82-%CF%87%CF%89%CF%81%CE%AF%CF%82-%CE%AC%CE%B4%CE%B5%CE%B9%CE%B1-%CE%B7-%CE%B5%CE%BB%CE%BB%CE%B7%CE%BD%CE%B9%CE%BA/>

Βασιλαντωνοπούλου Β. , 2019, Η αντεγκληματική πολιτική για το ζέπλυμα «βρόμικου χρήματος ως λανθάνουσα οικονομική διακυβέρνηση. Στο: Σ. Βιδάλη, Ν. Κουλούρης & Χ. Παπαχαραλάμπους (Επιμ.), Εγκλήματα των Ισχυρών. Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα. Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ

Βιδάλη Σ. , 2007, Τόμος β, Εγκληματολογία μια επιστήμη προς επαναπροσδιορισμό ή προς εξαφάνιση . Στρ. Γεωργούλας (επιμ.) , Η Εγκληματολογία στην Ελλάδα σήμερα, Τιμητικός Τόμος για τον Στέργιο Αλεξιάδη, Αθήνα , ΚΨΜ

Βιδάλη Σ., 2017, Πέρα από τα όρια. Η αντεγκληματική πολιτική σήμερα. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη

ΒΙΔΑΛΗ Σ., 2019, Έγκλημα και κοινωνία , Εκδόσεις ΕΑΠ Α.Ε.

Βιδάλη Σ. , 2022, Εισαγωγή στην εγκληματολογία, Νομική βιβλιοθήκη, Αθήνα

Βιδάλη Σ., 2022., Πολιτισμική Εγκληματολογία. Βασικές προσεγγίσεις, Αντιγόνη, το ερώτημα Ελληνική Εταιρεία Μελέτης του Εγκλήματος και του Κοινωνικού Ελέγχου (Ε.Ε.Μ.Ε.Κ.Ε.) , Τεύχος 4

Βιδάλη Σ., 2025, Κριτική Εγκληματολογία και οι ιδεολογικές βάσεις του νέου Ποινικού Κώδικα, Κοινωνική πραγματικότητα, κριτικός λόγος και ποινικό φαινόμενο, Συμβολές στο 2ο Συνέδριο της ΕΕΜΕΚΕ, Αθήνα

Γασπαρινάτου Μ. ,2019, Πολιτική διαφθορά και χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων Εγκληματικότητα των ισχυρών: Εγκληματολογική θεωρία και ποινική προβληματική. Στο Βιδάλη Σ, Κουλούρης Ν, Παπαχαραλάμπους Χ., Εγκλήματα των ισχυρών. Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα, Αθήνα, Ε.Α.Π

Γασπαρινάτου Μ , 2025, Διασύνδεση εγκλήματος λευκού κολάρου και οργανωμένου εγκλήματος, Κοινωνική πραγματικότητα, κριτικός λόγος και ποινικό φαινόμενο Συμβολές στο 2ο Συνέδριο της ΕΕΜΕΚΕ

Ζιούβας Δ., 2022, Οργανωμένο έγκλημα ,Υπερεθνική οργανωμένη εγκληματικότητα .
Εννοιολογική οριοθέτηση και ποινικοδογματικοί προβληματισμοί, Πάντειο
Πανεπιστήμιο Αθηνών

Ζιούβας Δ. , 2016, ‘Αξονες μιας σύγχρονης ποινικής αντεγκληματικής πολιτικής κατά
της δωροδοκίας και της δωροληψίας στο δημόσιο και ιδιωτικό τομέα , Τιμητικός Τόμος
Νέστωρα Κουράκη Διαθέσιμο στο :

<https://crime-in-crisis.com/%CE%AC%CE%BE%CE%BF%CE%BD%CE%B5%CF%82-%CE%BC%CE%B9%CE%B1%CF%82-%CF%83%CF%8D%CE%B3%CF%87%CF%81%CE%BF%CE%BD%CE%B7%CF%82-%CF%80%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE%CF%82-%CE%B1%CE%BD%CF%84%CE%B5%CE%B3/>

ΚΑΛΛΙΡΗΣ Κ.Ι. , 2016, Ο διαβρωτικός ρόλος της διαφθοράς σε περιόδους θεσμικής
κρίσης*, Τιμητικός τόμος για τον καθηγητή Νέστωρα Κουράκη, Αντ. Ν. Σάκκουλας,
Αθήνα – Κομοτηνή

Καλλίρης Κ.Ι. , 2022 , Οργανωμένο έγκλημα και διαφθορά , ένα παιχνίδι ισορροπίας,
Ν.Π. Σάκκουλας , Αθήνα

Καλλίρης Κ.,2025, Τα κοινωνικοπολιτικά χαρακτηριστικά της συμμετοχής σε
εγκληματική οργάνωση, στο Έγκλημα και τιμωρία ενημερωτικό δελτίο της Ελληνικής
Εταιρίας Εγκληματολογίας ,Φάκελος αφιέρωμα για το οργανωμένο έγκλημα, τεύχος
16, διαθέσιμο

<https://www.hscriminology.gr/wp-content/uploads/2025/02/crime-and-punishment-16.pdf>

Κατσιος Στ. και Μπλατσος Ι., 2022, Διαφθορά , οργανωμένο έγκλημα και διεθνείς
οικονομικές , Κάλλιππος, Ανοικτές Ακαδημαϊκές Εκδόσεις

Κοσμάτος Κ. , 2016, Η ποινική νομοθεσία στην εποχή της οικονομικής κρίσης στην
Ελλάδα, Τιμητικός Τόμος Κουράκη, εκδόσεις Σάκκουλα

Κουράκης Ν. , 1999, Το Οργανωμένο Έγκλημα. Φαινομενολογία του προβλήματος και
δυνατότητες αντιμετώπισης του στην Ελλάδα. Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη
διεύθυνση:<https://crime-in-crisis.com/%CF%84%CE%BF-%CE%BF%CF%81%CE%B3%CE%B1%CE%BD%CF%89%CE%BC%CE%AD%CE%BD%CE%BF-%CE%AD%CE%B3%CE%BA%CE%BB%CE%B7%CE%BC%CE%B1-%CF%86%CE%B1%CE%B9%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%B5%CE%BD%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%AF/>

Κουράκης Ν. , 2025, Εισαγωγικό σημείωμα για το οργανωμένο έγκλημα , στο Έγκλημα και τιμωρία ενημερωτικό δελτίο της Ελληνικής Εταιρίας Εγκληματολογίας ,Φάκελος αφιέρωμα για το οργανωμένο έγκλημα, τεύχος 16, διαθέσιμο στο

<https://www.hscriminology.gr/wp-content/uploads/2025/02/crime-and-punishment-16.pdf>

Κουρουτζας Χ., 2019, Το έγκλημα αποδίδει ? Κρατικά – εταιρικά εγκλήματα στην Ελλάδα, στο Σ. Βιδάλη, Ν. Κουλούρης, Χ. Παπαχαλαράμπος. Εγκλήματα των ισχυρών: Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα. Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ., Αθήνα

Κουτσαμάνη Ε., 2014, Διαφθορά και Φοροδιαφυγή, Τιμητικός τόμος για τον καθηγητή Νέστωρα Κουράκη, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή

ΛΑΜΠΡΟΠΟΥΛΟΥ Ε.,2016, Κρίση, Έγκλημα και Σύστημα Ποινικής Καταστολής, Τιμητικός τόμος για τον καθηγητή Νέστωρα Κουράκη, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα - Κομοτηνή, διαθέσιμο <http://crime-in-crisis.com/%CE%BA%CF%81%CE%AF%CF%83%CE%B7-%CE%AD%CE%B3%CE%BA%CE%BB%CE%B7%CE%BC%CE%B1-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CF%83%CF%8D%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BC%CE%B1-%CF%80%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE%CF%82-%CE%BA%CE%B1/>

Μιχαλοπούλου Ε. ,2019, Το οικονομικό έγκλημα, σύγχρονες τάσεις εξάπλωσης του και όψεις της επίσημης κοινωνικής αντίδρασης στο Βιδάλη Σ, Κουλούρης Ν, Παπαχαλαράμπος Χ., Εγκλήματα των ισχυρών. Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα, Αθήνα, Ε.Α.Π

Παντελίδης Γ.Ι.,2025, Το σύγχρονο οργανωμένο έγκλημα(με αφορμή το βιβλίο-έρευνα του Ρομπέρτο Σαβιάνο «Γόμορρα», εκδ. Πατάκης, 2006, στο Έγκλημα και τιμωρία ενημερωτικό δελτίο της Ελληνικής Εταιρίας Εγκληματολογίας ,Φάκελος αφιέρωμα για το οργανωμένο έγκλημα, τεύχος 16, διαθέσιμο στο <https://www.hscriminology.gr/wp-content/uploads/2025/02/crime-and-punishment-16.pdf>

Ράικος Δ. , 2006, Δημόσια διοίκηση και διαφθορά . Από την σκοπιά του Διοικητικού Δικαίου , Εκδόσεις Σάκκουλα , Αθήνα – Θεσσαλονίκη

Ριζάβα Φ., (2011). Διπλωματική Εργασία – Οργανωμένο Έγκλημα, Αρχείο Διδακτορικών Διατριβών. Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <https://www.didaktorika.gr/eadd/handle/10442/29252>. Ανακτήθηκε 27 Νοεμβρίου 2024

Σπανός Κ. ,2022, Κριτική αποτίμηση των ευρωπαϊκών Οδηγιών κατά του ξεπλύματος χρήματος και της ελληνικής προσπάθειας υιοθέτησής τους, Αντιγόνη, το ερώτημα Ελληνική Εταιρεία Μελέτης του Εγκλήματος και του Κοινωνικού Ελέγχου (Ε.Ε.Μ.Ε.Κ.Ε.), Τεύχος 4

ΣΤΑΜΟΥΛΗ Ε. ,2016, Οργανωμένο έγκλημα και οικονομική κρίση: τάσεις και μεταβολές, Τιμητικός Τόμος Νέστωρα Κουράκη Διαθέσιμο: <http://crime-in-crisis.com/%ce%bf%cf%81%ce%b3%ce%b1%ce%bd%cf%89%ce%bc%ce%ad%ce%bd%ce%bf-%ce%ad%ce%b3%ce%ba%ce%bb%ce%b7%ce%bc%ce%b1-%ce%ba%ce%b1%ce%b9-%ce%bf%ce%b9%ce%ba%ce%bf%ce%bd%ce%bf%ce%bc%ce%b9%ce%ba%ce%ae-%ce%ba%cf%81/>

Σταμούλη Ε. ,2016, Ποινική Δικαιοσύνη και εξουσίες: το παράδειγμα του οργανωμένου εγκλήματος, Εξουσίες, επιστημονική ουδετερότητα και εγκληματολογικός λόγος 50 χρόνια Howard Becker “Whose side are we on?” Συμβολές στο 1ο Συνέδριο της ΕΕΜΕΚ , Αθηνά,

Σταμούλη Ε. ,2019, Οργανωμένο έγκλημα , παράνομες αγορές και διαφθορά στην Ελλάδα. Στο Βιδάλη Σ, Κουλούρης Ν, Παπαχαλαράμπος Χ., Εγκλήματα των ισχυρών. Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα, Αθήνα, Ε.Α.Π

Σταμούλη, Ε. 2020, Το σοκ της πανδημίας και η επίδρασή του στις παράνομες αγορές του οργανωμένου εγκλήματος, Ενημερωτικό Δελτίο της Ελληνικής Εταιρείας Μελέτης του Εγκλήματος και του Κοινωνικού Ελέγχου, Εγκληματολόγοι. Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: https://www.academia.edu/43011281/%CE%A4%CE%BF_%CF%83%CE%BF%CE%BA_%CF%84%CE%B7%CF%82_%CF%80%CE%B1%CE%BD%CE%B4%CE%B7%CE%BC%CE%AF%CE%B1%CF%82_%CE%BA%CE%B1%CE%B9_%CE%B7_%CE%B5%CF%80%CE%AF%CE%B4%CF%81%CE%B1%CF%83%CE%B7_%CF%84%CE%BF%CF%85_%CF%83%CF%84%CE%B9%CF%82_%CF%80%CE%B1%CF%81%CE%AC%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%B5%CF%82_%CE%B1%CE%B3%CE%BF%CF%81%CE%AD%CF%82_%CF%84%CE%BF%CF%85_%CE%BF%CF%81%CE%B3%CE%B1%CE%BD%CF%89%CE%BC%CE%AD%CE%BD%CE%BF%CF%85_%CE%B5%CE%B3%CE%BA%CE%BB%CE%AE%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%BF%CF%82.

Σταμούλη Ε. ,2021, «Εξαιρετικές» νομοθεσίες και «ανακύκλωση» της ιστορίας στο ελληνικό κράτος, Αντιγόνη, το ερώτημα Ελληνική Εταιρεία Μελέτης του Εγκλήματος και του Κοινωνικού Ελέγχου (Ε.Ε.Μ.Ε.Κ.Ε.) Εξαμηνιαία Επιστημονική Επιθεώρηση για την Κριτική Εγκληματολογία, το Ποινικό Πρόβλημα και τον Κοινωνικό Έλεγχο, Τεύχος 1

Σταμούλη Ε., 2022, Άρθρο 187 ΠΚ: μία «επικίνδυνη» διάταξη για το φιλελεύθερο ποινικό δίκαιο και τα δικαιώματα , Δικηγορική επικαιρότητα , αρ. φύλλου 155

Σταμούλη Ε., 2025, Το φαινόμενο του οργανωμένου εγκλήματος: Προσπάθειες εννοιολογικής οριοθέτησης και εγκληματολογικές θεωρήσεις , στο Έγκλημα και τιμωρία ενημερωτικό δελτίο της Ελληνικής Εταιρίας Εγκληματολογίας ,Φάκελος αφιέρωμα για το οργανωμένο έγκλημα, τεύχος 16, διαθέσιμο στο

<https://www.hscriminology.gr/wp-content/uploads/2025/02/crime-and-punishment-16.pdf>

Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε., 2012, Η δωροδοκία στον ιδιωτικό τομέα: Νεότερες εξελίξεις στην ΕΕ, Ποινική Δικαιοσύνη

Συμεωνίδου – Καστανίδου Ε.,2025, Το οργανωμένο έγκλημα στο ελληνικό ποινικό δίκαιο , στο Έγκλημα και τιμωρία ενημερωτικό δελτίο της Ελληνικής Εταιρίας Εγκληματολογίας ,Φάκελος αφιέρωμα για το οργανωμένο έγκλημα, τεύχος 16, διαθέσιμο στο <https://www.hscriminology.gr/wp-content/uploads/2025/02/crime-and-punishment-16.pdf>

Τραγάκης Γ., 1998, Οργανωμένο έγκλημα και ξέπλυμα του βρώμικου χρήματος, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη

Χατζηκόστας Κ. , 2014, Διατάξεις για την καταπολέμηση της διαφθοράς στον ελληνικό δημόσιο τομέα με μέσα του ποινικού δικαίου, στο Μ. Καϊάφα-Γκμπάντι (επιμ.), Οικονομικό έγκλημα και διαφθορά στον δημόσιο τομέα, τ. Α΄, Π. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα

Χατζηνικολάου Ν. ,2014, Η ποινική καταστολή της νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες: κριτική προσέγγιση ενός εργαλείου ρευστοποίησης της ποινικής καταστολής υπό το φως της αντιμετώπισης των πράξεων διαφθοράς και περιουσιακών προσβολών σε βάρος του δημοσίου και της Ε.Ε , στο Μ. Καϊάφα-Γκμπάντι (επιμ.), Οικονομικό έγκλημα και διαφθορά στον δημόσιο τομέα, τ. Α΄, Π. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα

Χλούπης Γ. , 2019, Το θεσμικό πλαίσιο της αντιμετώπισης του υπερεθνικού οργανωμένου εγκλήματος , στο Βιδάλη Σ, Κουλούρης Ν, Παπαχαραλάμπους Χ., Εγκλήματα των ισχυρών. Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα, Αθήνα, Ε.Α.Π

Χλούπης, Γ. (2020). Το άρθρο 187 ΠΚ – «Οι περιπέτειες μιας εγκληματικής οργάνωσης». Ποινική Δικαιοσύνη

Χλούπης Γ., 2025, Οργανωμένο έγκλημα , ασφάλεια και αντεγκληματική πολιτική . Εγκληματολογικές και ποινικές διαστάσεις της αντιμετώπισης του οργανωμένου εγκλήματος , με έμφαση στα ατομικά δικαιώματα , στο Έγκλημα και τιμωρία ενημερωτικό δελτίο της Ελληνικής Εταιρίας Εγκληματολογίας ,Φάκελος αφιέρωμα για το οργανωμένο έγκλημα, τεύχος 16, διαθέσιμο στο <https://www.hscriminology.gr/wp-content/uploads/2025/02/crime-and-punishment-16.pdf>

Χουλιάρης Α. , 2019, Εγκληματικότητα των ισχυρών: Εγκληματολογική θεωρία και ποινική προβληματική. Στο Βιδάλη Σ, Κουλούρης Ν, Παπαχαραλάμπους Χ., Εγκλήματα των ισχυρών. Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα, Αθήνα, Ε.Α.Π

Έκθεση της ελληνικής αστυνομίας για το οργανωμένο έγκλημα στην Ελλάδα έτος 2011, διαθέσιμο στο https://www.astynomia.gr/file/2013/05/ekthesi_organwmenou_egklhmatos_2011.pdf

Έκθεση της ελληνικής αστυνομίας για το οργανωμένο έγκλημα στην Ελλάδα έτος 2012, διαθέσιμο στο

https://www.astynomia.gr/file/2013/05/2012-ekthesi_oe.pdf

Έκθεση της ελληνικής αστυνομίας για το οργανωμένο έγκλημα στην Ελλάδα έτος 2013, διαθέσιμο στο https://www.astynomia.gr/file/2013/05/2013_ekthesi_oe.pdf

Έκθεση της ελληνικής αστυνομίας για το οργανωμένο έγκλημα στην Ελλάδα έτος 2023, διαθέσιμο στο <https://www.astynomia.gr/file/2024/11/%CE%95%CE%9A%CE%98%CE%95%CE%A3%CE%97%CE%9F%CE%A1%CE%93%CE%91%CE%9D%CE%A9%CE%9C%CE%95%CE%9D%CE%9F%CE%A5-2023-%CE%91%CE%9D%CE%9F%CE%99%CE%A7%CE%A4%CE%97-%CE%95%CE%9A%CE%94%CE%9F%CE%A3%CE%97..pdf>

OECD,2013, Εγχειρίδιο Ενημέρωσης Εφοριακών και Φορολογικών Ελεγκτών για τη Δωροδοκία και τη Διαφθορά

Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Φορολογικοί και χρηματοπιστωτικοί παράδεισοι, απειλή για την εσωτερική αγορά της ΕΕ» (γνωμοδότηση πρωτοβουλίας), 2012, Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, C 229/7

Άρθρα

Αποστολίδου Ρ. 15/09/2021 Η Λίστα Λαγκάρντ από την «ελληνική ματιά»

<https://inefan.gr/%CE%B7-%CE%BB%CE%AF%CF%83%CF%84%CE%B1-%CE%BB%CE%B1%CE%B3%CE%BA%CE%AC%CF%81%CE%BD%CF%84-%CE%B1%CF%80%CF%8C-%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CE%B5%CE%BB%CE%BB%CE%B7%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%BC%CE%B1%CF%84/>

Βιδάλη Σ. , 2009, Η πορεία προς το οργανωμένο έγκλημα, ΤΟ ΒΗΜΑ, <https://www.tovima.gr/2009/07/19/opinions/i-poreia-pros-to-organwmeno-egklima/>

Βιδάλη Σ. , 2013, Νομιμότητα και Παρανομία: βίοι παράλληλοι. Διαθέσιμο στο <https://tvxs.gr/apopseis/arthra-gnomis/nomimotita-kai-paranomias-bioi-paralliloi-tis-sofias-bidali/>

ΘΕΟΔΟΣΗΣ Π. ΠΑΝΟΥ, Μάιος 18, 2013, Πέπλο τρόμου στη νύχτα, Espresso , διαθέσιμο στο

<https://web.archive.org/web/20150924002325/http://www.espressonews.gr/%CF%80%CE%B5%CF%81%CE%B9%CE%B5%CF%87%CF%8C%CE%BC%CE%B5%CE%BD%CE%BF%CE%AC%CF%81%CE%B8%CF%81%CE%BF%CF%81%CE%B5%CF%80%CE%BF%CF%81%CF%84%CE%B1%CE%B6/116748/%CF%80%CE%AD%CF%80%CE%BB%CE%BF-%CF%84%CF%81%CF%8C%CE%BC%CE%BF%CF%85-%CF%83%CF%84%CE%B7-%CE%BD%CF%8D%CF%87%CF%84%CE%B1,>

Καλαφάτης Α. , «Ο πόλεμος των νονών της νύχτας. Οι μαθητές σκοτώνουν τους μέντορές τους», Έθνος (12.05.2019), διαθέσιμο στο:

<https://www.ethnos.gr/greece/article/38181/polemosnononthsnyxtasoimathhtesskotonoyntoysmentorestoy>

Καλαφάτης Α. ,2018, Τα συμβόλαια θανάτου 25ετίας που «διαμόρφωσαν» την αθηναϊκή νύχτα , https://www.huffingtonpost.gr/entry/ta-semvolaia-thanatou-25etias-poe-diamorfosan-ten-athenaike-nechta_gr_5a618dd9e4b01d91b2545d52

Καρανάτση Ε.,2007, «Οι νονοί και τα συμβόλαια θανάτου», Καθημερινή , διαθέσιμο στο: <https://www.kathimerini.gr/society/276389/oi-nonoi-kai-ta-symvolaia-thanatoy/>

Λαμπρόπουλος Β. , «Ο νέος γύρος του φονικού πολέμου των νονών της νύχτας», Το Βήμα (30.06.2018), διαθέσιμο στο: <https://www.tovima.gr/2018/06/30/society/o-neos-gyros-toy-fonikoy-polemoy-twn-nonwn-tis-nyxtas/>

Σουλιώτης Γ. , 27.04.2022 , Δολοφονίες: Τα μεγάλα ξεκαθαρίσματα της νύχτας,
<https://www.kathimerini.gr/society/561828673/dolofonies-ta-megala-xekatharismata-tis-nychtas/> εφημερίδα καθημερινή

Η άγνωστη λίστα Λαγκάρντ -Οι 86 Έλληνες καταθέτες που έλειπαν από την αρχική,
2015, NEWSROOM IEFIMERIDA.GR , διαθέσιμο στο

<https://www.iefimerida.gr/news/191609/h-agnosti-lista-lagkarnt-oi-86-ellines-katathetes-poy-eleipan-apo-tin-arhiki-eikones>

Ξενόγλωσση

Chambliss W.,1988, On the take. From petty crooks to presidents. Bloomington and Indianapolis: Indiana University Press

Chambliss, W. ,2004, On the symbiosis between criminal law and criminal behavior. Criminology Vol. 42 (2), 241-250.

Cressey D., 1969, Theft of the Nation: The Structure and Operations of Organized Crime in America, Harper, Νέα Υόρκη

Gasparinatou M. ,2016, Extortion in Greece στο Extortion Racketeering in the EU Vulnerability Factors, center for the study of Democracy, διαθέσιμο στο <https://csd.eu/publications/publication/extortion-racketeering-in-the-eu-a-six-country-study-of-vulnerability-factors/>

Hirschfeld K. , 2015, Gangster States Organized Crime, Kleptocracy and Political Collapse, Palgrave Macmillan

Kaysser N., & Oliveira A., 2021, Killing in Silence: Monitoring the Role of Organized Crime in Contract Killing. Switzerland: Global Initiative Against Transnational Organized Crime διαθέσιμο στο <https://globalinitiative.net/wp-content/uploads/2021/11/GITOC-Global-Assassination-Monitor-Report-Killing-in-Silence.pdf>

Lambropoulou E.,2003, Criminal ‘organizations’ in Greece and public policy: from non-real to hyper-real?/ International Journal of the Sociology of Law 31 διαθέσιμο στο https://www.researchgate.net/publication/222627001_Criminal_%27organisations%27_in_Greece_and_public_policy_From_non-real_to_hyper-real

Morselli C., 2009, Inside Criminal Networks, New York: Springer

Palan R. , 2017, History of tax havens, διαθέσιμο στο

www.historyandpolicy.org/policy-papers/papers/history-of-tax-havens

Palan R., R. Murphy R., and Chavagneux Chr. ,2010, Tax havens : how globalization really works, Cornell University Press

Ruggiero V. and Gounev Ph, 2012, Corruption and the disappearance of the victim στο Philip Gounev and V. Ruggiero, Corruption and Organized Crime in Europe Illegal partnerships, Routledge , London

Ruggiero V., 2017, Dirty Money . On Financial Delinquency , Oxford University Press

Savona E., 2005, Responding to Money Laundering international perspectives , Harwood academic publishers , Italy

Scalia V. ,2016, Crime, Networks and Power , University of Winchester Winchester, United Kingdom, Springer Nature

Wright A., 2005, Organized Crime : Concepts, Cases, Controls, Willan Publishing

Zucman G., 2015, Ο κρυμμένος πλούτος των εθνών. Έρευνα πάνω στους φορολογικούς παραδείσους, Πεδίο

«Δηλώνω ρητά ότι, σύμφωνα με το άρθρο 8 του Ν. 1599/1986 η παρούσα εργασία αποτελεί αποκλειστικά προϊόν προσωπικής εργασίας και δεν προσβάλλει κάθε μορφής δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας, προσωπικότητας και προσωπικών δεδομένων τρίτων, δεν περιέχει έργα/εισφορές τρίτων για τα οποία απαιτείται άδεια των δημιουργών/ δικαιούχων και δεν είναι προϊόν μερικής ή ολικής αντιγραφής, οι πηγές δε που χρησιμοποιήθηκαν περιορίζονται στις βιβλιογραφικές αναφορές και μόνον και πληρούν τους κανόνες της επιστημονικής παράθεσης.»